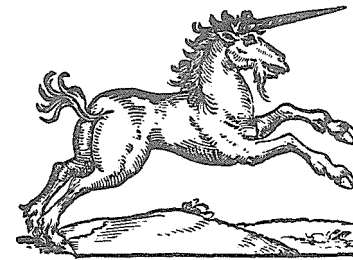

VIKTOR PALIVEC

HERALDICKÁ SYMBOLIKA

G H S

P R A H A 1 9 7 8

Viktor Palivec
HERALDICKÁ SYMBOLIKA

Ú v o d

Odedávna pocitovali lidé touhu vyjádřit názorným způsobem komplex myšle- nek, citů a vůle. Nebyly to jenom vícerozměrné plastické památky, nejčastěji se objevující v náboženských kultech národů, ale také pouhá kresba, malba, číslo, písmeno, znamení, které ve zkratce účinně a jasně vracely k původní ideji a představě. Proměnou pomyslné představy odtažitého pojmu v konkrétní viditelnou věc, podobu, vznikl symbol. Zprvu živý zpětnou vazbou rychle reagující na svou nehmotnou vizi, s postupujícími generacemi ztrácel jasnost, dlužil imanentní představu tak, že zatemněním a zapomenutím ztrácel příčinu a důvod své existence, stal se namnoze nesrozumitelným, anebo jeho výklad přešel na zcela jiné pole.

Měla-li sfinga v staroegyptském životě svůj určitý a osobitý vnitřní smysl, změnila se přechodem a převzetím Řeky natolik, že v jejich starých bájích se konkretizuje jako okřídlená obluda lvího těla s ženskou hlavou a ničivou úlohou zabíjení thébských pro hádanku, již se podařilo rozluštit až Oidipovi a tím uspišit její konec. Ovšem, zůstal tu symbol, hmotně vyjádřený nejen sochou, ale i slovem, symbol dodnes znamenající určitou tajuplnost, záhadu, nepoznatelnost, kterou se snaží lidstvo, byť po staletí trvající snaze a touze, vysvětlit.

A tak vznikl celý obor, soustřeďující se na toto poznání a vysvětlení, nauka, snažící se vyložit skrytý smysl symbolů - symbolika.

Je úzce příbuzná s ikonologií, tj. naukou o obsahu a smyslu výtvarných námětů a zobrazení a jejich významech přímých a zejména nepřímých, o jejich významných proměnách. Při blasonování ztotožňuje se také s ikonografií, obrazopisem, tj. naukou nikoli jen o religiózních, ale veškerých námětech vůbec, nauka, která popisuje, srovnává typické způsoby zobrazování a sleduje jejich vývoj.

Snad každá věda, nauka a vůbec běh lidského života, vytvářel si v různých formách a časech své charakteristické symboly a tedy také svou symboliku. Tak známe, ale těžko chápeme, symboliku primitivních národů všech světadílů, symboliku orientální, poněkud jasněji symboliku antickou, křesťanskou, a zde zase jednotlivých církví a vyznání, symboliku středověkou, až po novodobé symboly objevující se ve filosofii, umění, vědě a technice. Někdy se nám symboly představují jako značky, písmena a číslice, slova, grafy, ale také jako alegorie, vyjadřující umělcovy myšlenky, zhmotněné v kameni, v kresbě, malbě, hudbě, literatuře. Skrývají určitou ideu, poznanou pravdu, děj, který nemůže být hned na první pohled pochopen. Jak už je např. málo známo, že symbolické značky pro pohlaví, užívané dnes v biologii, genetice a jinde ♂ ♀, jsou přijaté ze starých označení planet Marta a Venuše. První značka ♂ Mars, označuje pohlaví mužské a znázorňuje jeho štít s přečnívajícími kopími. Druhá značka ♀ Venuše, značí pohlaví ženské a symbolizuje zrcátko, které sloužilo Venuši, aby v něm pozorovala svou nepřekonatelnou krásu. Je to tedy značka velmi galantní.

Jedním z nejrozšířenějších symbolů, odedávna se vyskytujících v malbě a plastice, kromě kříže a kruhu, je zvíře. Bisoni, jeleni, medvědi a mamuti vyobrazení v pravěkých jeskyních, mohou se skutečně pokládat za první preheraldická zvířata. "Jejich význam byl spíše symbolický, než dekorativní, což souviselo s totemismem nebo s magií" - říká francouzský heraldik Roger Delorme. "Heraldika je zbytkem totemismu kmenové společnosti", tvrdí anglický historik A. L. Morton.(1) E. T. Seton ji naopak pokládá za nejvyšší vývojový stupeň totemů.

Vzpomeneme např. také na autochtonní božstvo personifikované hadem, ale také na posvátného staroegyptského býka Apise, symbol Osiria, nebo brouka skarabea, perského leoparda, řeckého kozla, chaldejského lva, dáckého draka, římského orla, orla byzantských Paleologů, křesťanského beránka a dalších, anděla, lva, býka a orla čtyř evengelistů. Avšak také různé předměty jako pars pro toto zhmotňují myšlenku a jsou používány jako kmenová, rodová znamení a symboly pokolení. Příklady nalezneme u izraelských rodů, v totemismu předkolumbovských amerických kmenů, u různých asijských a afrických etnických skupin. U ugrofinských populací pojem tamga např. značil rodový odznak symbolizující totemové zvíře, kterým příslušníci podepisovali a označovali majetek rodu, často si jej tetovali na tělo. Vliv astrálního kultu se objevuje např. v kresbách na chetitských standartách: kříž, kruh, lvi, býci, orel, měsíc, hvězdy.

Avšak i v antice, např. v Římě, znaky dárců, umístěné na chrámech nebo jiných veřejných stavbách, dokazují užívání rodových symbolů. Je známo, že Flaminiové měli ve znaku a v pečetním prstenu kněžskou čepici apex, příslušníci rodu Marcia Philippa jezdce, Decia Drusa štít a pastýřskou hůl, rod Julia Caesara slona. Dokonce tu nalezneme i mluvící rodový symbol u příslušníků rodu Manlia Torquata náhrdelník torques.(2)

Nejbohatěji je prostoupen těmito symboly středověk. Používají se jako očitelná znamení a můžeme připustit, že dobrá třetina, ne-li více všech symbolických znaků má svůj počátek ve středověku. Je to doba, kdy heraldika jako

nauka a umění o znacích dosahuje svého vrcholu. Spojením strohých středověkých regulí heraldických s imanentní symbolikou vzniká záhy obor, zprvu jen tvůrčím heroltským zasvěcencům vlastní, obor heraldické symboliky. Je tedy heraldická symbolika ta část heraldiky, která se snaží vyložit skrytý, abstraktní význam a smysl znamení, skrývající se za konkrétní viditelnou věcí. Nikoli tedy štít a znak vůbec, ale především znamení, symbol na nich.

Základním prvkem v heraldice je znakový štít. Vznikl z praktické potřeby s koncentrovaným symbolem a proto na jeho výmluvnost a výraznost třeba hledět jako na dějinný zjev a tlumočit jeho řeč v plně šířce a především hloubce. Je prostě potřebí vnitřního pochopení jeho smyslu. Víme bezpečně, že úkol štítu v prvotní, reálné podobě byl ochranný a obranný. Byl zbraní nikoli útočnou, ale defenzivní, podobně jako k tomuto štítu připojená přilba, helmice. Štít s přilbou a zbraní se stávají synonymem a vyjadřují jak reálně, tak symbolicky ochranu života, moci a majetku. Od jednotlivce se oba dva prvky, spojené a jmenované znakem, erbem s charakteristickým znamením, přenesly na rodinu a rod a jeho majetek a stávají se tak symbolickou ochranou i po stránce právní.

Ve znakovém štítu a jeho doprovodných prvcích nalézáme znamení všeho druhu, přirozená i heroltská. Mluví přímo, bezprostředně, ale často více náznakem. Zachovávají vnitřní souvislost, kterou teprve až s úpadkem heraldiky vlivem racionální filosofie, ztrácejí.

Z přirozených znamení byl to, jak jsme již výše uvedli, živý tvor. Starému pojetí jistě očarovalo zářící oko zvířete, hladké tělo a tvar a zvíře samo pak imponující silou, dravostí, mohutností, ale i obludností a nestvůrností. Taková zvířata dovedla vzbuzovat respekt u nepřátel a proto byla dávana za znamení na štít. Proto také tolik figur lvích, supích, orlích, vlčích, býčích, ale i ještěřů a odtud i bájných draků, saní, různé kombinované monster. Na štít volena i jiná zvířata tím spíše, byla-li nějak vázána k nositeli erbu věrností, ochranou, příchýlností. Reálné zvíře zastupuje jeho symbol, nebo je tu abstraktní cnota a ideál, k němuž se měl nejen nositel, ale i jeho potomstvo blížít. A odtud ona tajemná a nutno přiznat pro nás lidi jiného životního stylu a pojetí, těžko luštitelná hra symboliky, pramenící často v mýtu, ritu, kmenových i osobních tradicích.

Sledujeme-li toto vše, poznáme, že nelze heraldickým znamením jednostranně přičítat vznik až ve středověku, avšak v dobách daleko starších. Heraldické symboly v podstatě jsou původu východního a nikoli jen a jen výslednicí křížových válek. Nejnověji na tuto okolnost upozornil B. Hemmerdinger(3) ve své teorii, že znaky jsou původu íránského. Také Josef Petráň(4) ve své publikaci o českém znaku připouští, že znaky povstaly z tradice orientálních válečníků, jejichž zvyky poznali křižáčtí rytíři na výpravách do Přední Asie a do Svaté země.(5)

Pro zajímavost, Paprocký ve svém Diadochu jde, ovšem již ve fantazii, až tak daleko, že připisuje praotci Noemu užívání znamení dvou zkřížených klíčů s královským žezlem. Amazonky měly prý v korouhvi znamení štíra, perský král Dareus bílého orla a tři králové, klanící se Kristu, měli taková znamení: Kašpar devět hvězd v modrém poli, Baltazar půlměsíc a hvězdu

v modrém poli, Melichar mouřenina, držícího kopí a štítek se dvěma bílými a dvěma červenými pruhy. Paprocký dokonce ví a přejímá z Hájkovy kroniky i smýšlenku, jaká znamení užívaly mýtické postavy našich prvodějin. Tak praotec Čech a jeho bratr Lech měli za znamení černého orla s rozepjatými křídly. Totéž Krok a dále až do roku 1159, kdy Vladislav na potvrzení hrdinských činů dostal od císaře Fridricha do štítu bílého lva v červeném poli. Paprocký dále zaznamenává, že Slavník měl bílou růži v červeném poli, Pšováné měli tři srnčí parůžky a Vršovci zlatou vrši v modrém poli atd. To vše mělo poukazovat na starobylost, prýstící z říše bájí a honosnost jednoho rodu před druhým.

Avšak vraťme se ještě nakrátko ke zvířeti. Zde bychom rádi upozornili na obraz draka s vysokým symbolickým významem. V staročínské ikonografii je zobrazován jako okřídlená pětiprstá, zlá nestvůra s rohy i bez nich. Tento, tzv. nebeský drak spojením přirozena smysly chápaného s nadpřirozenem, smysly nepochopitelným, symbolizuje vládu nad přírodními živly, zejména v krajích trpících záplavami, suchem a morem. Tento nebeský drak se záhy dostává do čínského císařského znaku, někdy bývá i zdvojen a doplňová n symboly nebes, tj. hromem a bleskem. Symbol nebes je zobrazován křivkou ve tvaru mráček, hrom pak valícím se kolem, z něhož vyšlehuji plamenky blesků, podobné korálovým trsům. Celek má dvojí symbolický význam. Jednak znázorňuje císařovu moc vládcovskou, jednak jeho božský původ. Po celá staletí, ba tisíciletí zůstává nezměněn, ba dostává se i do osobních jmen císařů pod výrazem Lung, což značí drak.

Neméně pozoruhodná je i japonská heraldika se svou symbolikou. "Lze o ní hovořit plným právem", říká Vladimír Kalivoda(6) její počátky klade do doby Heian/794 - 1185/ a poukazuje na symboly užívané japonskými rytíři bushi: luky, šípy, toulce, přilby, meče. Objevují se tu i symboly náboženské jako např. zvony, zrcadla, holubi, jeleni, lišky, dále symboly připomínající určité události. Nejvíce je symbolů, jimž jsou připisovány magické vlivy, např. chryzantéma, borovice, bambus, ale i fénix, želva, které symbolizovaly dlouhý život, štěstí, rozkvět potomstva a božskou ochranu. Další symboly sdělovaly význam jména nebo je přímo zobrazovaly. Japonská symbolika byla prostě podkládána skoro všem předmětům.

Nebyla to však jen Čína a Japan, nýbrž také Persie, Indie, Byzanc, které by nám mohly posloužit podobnými příklady. Např. na soghdských nástěnných malbách v Pendžikentu ve střední Asii jsou vyobrazeny kompozice soubojů na koních z doby 7. stol. n. l. a na nich se rozeznávají soupeři již podle barev a emblémů. Na korouhvích perských velmožů byla např. zobrazena zvířata v přirozené podobě a měla vždy svůj symbolický význam. Na orientálních znacích často bývalo znamení orla, lva, tygra, levharta, vlka, kance, osla, býka, hada, ryby, ale i gryfa, draka, slunce, měsíce. V symbolice sasánovské byl kohout znamením slunečního božstva, pes byl emblémem Zarathuštrových vyznavačů, beran byl zosobněním nebeského ohně. Jak se domnívá Schwarzenberg (7) přešla tato znamení do fránské symboliky nejspíše z Babylónie. Odtud byl jen krůček k Byzanci. Dvůr císařský v Konstantinopoli byl přímo zaplaven ornamentální symbolikou, přenesenou sem z Íránu, rytířstvu byzantskému sloužily tyto symbolicko-dekorativní prvky za heraldickou okázalost. Na tkaninách, korouhvích setkáváme se skoro se všemi našimi známými obrazy zvířat, ale také se siluetou jezdce, páva, sokola, labutě, gryfa, růže, troj-

listu a mořské panny. Prostě připustíme zde tezi Schwarzenbergovu(8) jež říká, že "významné a složité jevy, jako je heraldika, se nerodí z ničeho, nýbrž pravidlem navazují na nějaký starší prvek". A dodává: "ornamentika a symbolika se vyvíjela pod stálým vlivem východu".

Nejstarší a nejjednodušší heroltskou figurou byl arabský štít isaba, tj. štít s břevnem. Ještě ve 13. století nacházíme takové štíty bílé se zeleným břevnem nebo červený štít a v něm bílé břevno. Také známá burbonská lilie má původ orientální.(9) Její stylizovaná forma byla známa na východě již před křížáckými výpravami. Ve 14. století byla znamením mameluckých sultánů v Egyptě a v Sýrii. Mnohé prvky arabské či maurské znakovědy jako např. okřídlené lvy, břevna aj. přejaly španělské rody na jihozápadě Evropy do svých erbovních štítů.

Evropa sama, kromě přijatých orientálních symbolických prvků do heraldiky přes Egypt, Řecko a Řím, měla dokonce svou symboliku, uzavřenou do štítů barbarských národů, zaplavujících zvláště sever a západ Evropy. Tak např. nalezneme heraldicko-symbolické prvky, vyryté na stříbrné obětní míse Cimbrů na Jutském poloostrově. Zobrazují se tu čtyři jezdci s přílbami, jež mají již klenoty, dále pták, vlk, rohy a pera. Zubří rohy, jak známo, byly nejen hmotným a hmatatelným doplňkem válečné výstroje Keltů a Germánů, ale dostávají se i do znaků a klenotů velmožů a dlouho, po celý středověk jich některé rody co symbolu síly užívají. Germáni sami měli štíty pomalované barvami a pruhy bez určitých pravidel, jako dokládá Tacitus. Také v staroslovanských štítech Polabských Slovanů nalézáme heraldicko-symbolické prvky. I runy tu mají svou významnou úlohu. Motiv gryfa byl vyšíván nejen na saracénských tkaninách, ale také na kovových pásech Avarů.(10) Attila, vůdce Hunů, měl jako znamení orla, hledícího do slunce.

Z raného středověku, z roku 1066 je známá událost normanského vpádu do Anglie zobrazena na tzv. bayeuxském gobelínu. Je to 72 výjevů události s postavami bojovníků, kteří mají normanské štíty s heraldicko-symbolickými znameními. Teprve za 33 let na to, roku 1099 křížáci dobývají Jeruzalém.

Toto a ještě další příklady jsou dokladem toho, že počátky evropské prvoheraldiky a její symboliky jsou patrné, jak již řečeno, před křížáckými taženými do Svaté země. Ovšem, a to nelze zapomenout, tyto výpravy nesmírně oplodnily heraldiku středověkých rytířských organizací nejen již užívanými a známými orientálními prvky, ale daly podnět k vytváření dalších a dalších nových znamení. K jejich vzrůstajícímu množství, rozmanitosti a podobnosti záhy nestačilo jen pouhé zvolení a přisvojení si znaku a znamení, ale bylo nutno ustavit zvláštní znalce a posuzovatele erbovních věcí, kteří by zasvěceně mohli rozhodovat. Při dvorech panovníků i palatinů vznikala ve středověku profese heroltská, heraldrie či heroltský úřad, jehož úkolem bylo nejen bdít nad dodržováním heraldických pravidel vcelku i v je dnotlivostech, ale také umět erby vykládat podle pramenů, z nichž vznikaly. Naučení se pravidlům, výkladu, dějinám i zobrazení, nebylo lehké. Trvalo řadu let a teprve po jejich uplynutí, po příslušné zkoušce, byl adept přijat do společnosti heroltů. V jejím čele byl tzv. heroltský král, jmenovaný panovníkem, nejvyšší autorita ve věcech znakových a poslušně pak další herolti a jejich pomocníci, perservanti.

Tak jako světská rodová heraldika také heraldika církevní, je prostoupena symbolikou, přejímající atributy nejvíce a pochopitelně z křesťanství a toto zhusta z pohanství. (11) Jsou to např. znaky papežů římských, které kromě štítů s rodovými znameními jako přídatný kus, mají zkřížené petrské klíče a u dalších hodnotářů od tiary až po symbolické kardinálské, arcibiskupské a biskupské klobouky s příslušným počtem uzlů na šňůrách. Neméně užívají symbolů ve znacích četné duchovní řády a bratrstva.

Bohatá je symbolika městských znaků. Tyto jsou výmluvným znamením vývoje měst, ale i svědectvím výsad a tržního práva, správní autority, obce. Tak např. některá česká města jako symbolické znamení užívala královského českého lva, ať již s korunou (Brandýs n.L., Slaný, Jílové, Turnov aj.) anebo bez koruny (Mníšek, Městec Králové, Mirovice, Veselí n.L. a j.). Někde je tento lev zobrazen na celé ploše štítu, jindy jen jako přidaný štítek k původní heraldické výplni štítu. Někdy je lev volný (vyrůstající, kráčeující), jindy třímá v tlapách např. řeznickou sekeru (Uhelná Příbram), hrozen vína (Strážnice na Mor.), královskou korunu (Kutná Hora) apod. Města ovšem kromě atributů královské patronance mají ve znaku vzácněji i samého panovníka (Milevsko císař Maxmiliána, Nové Strašecí Vladislava II), anebo je to jen typizace tohoto panovníka, jak vidíme např. u znaku Plzně nebo Berouna v podobě ozbrojence se štítem z českým lvem.

Jiným městům českým i slovenským symbolizuje ochranu světec. Tak např. je to sv. Václav ve znaku Votic, Volyně, Chocně, Staré Boleslavi. Sv. Martin je ve znaku Hrochova Týnce, Frenštátu p. R., slovenského Martina. Sv. Jiří je ve znaku Vysokého Mýta, Miletína, Napajedel, sv. Juru. P. Maria je ve znaku Netolic, Nepomuku, Nové Včelnice, sv. Kateřina ve znaku Kremnice, sv. Mikuláš u Husince. Nová Baňa na Slovensku má např. ve znaku Madonu s děťátkem a u kolen jednoho ze tří králů. Samotnou Madonu mají v jedné části znaku Mariánské Lázně, Prievidza má anděla s křížem atd.

Do městských znaků se dostává velmi často jako typický symbol určitá stavba nebo její část. Tak u Příbramě a Sadské vidíme ve štítu kostel, symbol církevního majetku, jindy je to hrad, zámek (Buštěhrad, Potštejn, Velhartice, Český Těšín), nebo hradební zdi s cimbuřím a věžemi (Louny, Lovosice, Nový Bor, Náchod, Bzenec), anebo jen opevněná věž (Blansko, Holešov, Mladá Vožice, Nymburk, Kamýk, Michalovce) atd.

Někdy znamení symbolizují určitá zaměstnání obyvatelstva města. Tak je tomu např. u všech měst, majících ve znaku hornické nářadí, tj. zkřížený mlátek a želízko (Kaňk, Březové Hory, Vrchlabí, Jáchymov, Dobšíná, Rožnava aj.). Jinde je to hrozen vína (Hroznová Lhota, Polešovice, Modrá), ovce (Vsetín) aj. U nejmladších znaků vidíme jako znamení třeba homoli cukru, klas a továrnu (Pečky), chmelovou šišťici, lesní strom, rybu, hvězdu a hornické nářadí (Lužná), jindy přírodní zájma jako např. vodní zřídlo (Piešťany), trilobit (Jince, Skryje) aj. Typickým městským znakem, který symbolizuje zaměstnání obyvatel je štít města Lomu. Je v něm dubová větvička, symbolizující lesnictví, pluh, symbolizující zemědělství, ozubené kolo s Merkurovým žezlem, symbolizující průmysl a obchod a konečně zkřížené kladívko a želízko, symbol hornictví. S podobnými symboly se shledáme

také ve štítu města Oseku.

Jednota jména města se znamením je spíše reálně než symbolicky vyjádřena u celé řady našich měst. Ať již je to Jilemnice, Rakovník, Horní Jelení, Sovinky, Košíře, Jihlava, Lipnany, Krásná Lípa, Ružomberok a další. Často u městských znaků dochází ke kombinaci znamení. Pokud jsou to mladá, současná znamení, jak jsme viděli u Peček, snadno je vysvětlíme. Hůře již je tomu u starých středověkých znamení, kde by často mohla pomoci znaková pověst dosud neznámá, nebo zápis v archiváliích. Tak je tomu např. u Mníchovic, Kostelce n. Č.l., Starého Města p. Sněž., Javorníku, Kremnice aj.

Různé privilegované korporace od středověku užívaly určitých znamení na svých korouhvích a praporecích. Máme na mysli především řemeslná bratrstva a cechy. Vždyt samo jméno cech či cejch pochází od znamení (signum) které lišilo cechy navzájem od sebe. Tyto cechy vznikaly zároveň s městským zřízením, volivaly si některého svätce jako svého patrona a ten se pak někdy objevuje i v cechovním praporci (např. sv. Václav u sladovníků). Častěji jsou však zde opět jen symboly řemeslné práce, výrobků nebo prostředků k jejich zhotovování. Tak např. jsou to u cechu řezníků sekera, u krejčích nůžky, u bednářů bečka, u nožířů nože, u platnýřů odětec, u kovářů kladivo a podkova, u ševců tři nohy obuté ve škorně, u lazebníků a ranhojičů ručník, pušťaďla a baňky. Hluboce symbolický je znak pražských hrncířů. Mají jako cechovní znamení postavy Adama a Evy. Podle bible připamatovávají vznik prvních lidí z hlíny, tehdy hlavního pracovního předmětu, používaného v dílnách tohoto cechu.

Domovní znamení, jímž bývaly dříve označovány jednotlivé domy městských obyvatelů, nepatří sice naplno do heraldické symboliky, ale často tam, kde znamení, uzavřené do typického tvaru štítu nebo ozdobné kartuše plasticky nebo v malbě vystupuje nad průčelím vchodu, může svádět k domněnce, že jde o rodový erb šlechtice nebo městského erbovníka. I taková znamení mohou být symbolická. Objevují se na štítech starých lékáren, obchodů a živností. Svou osobitou symboliku mají také staré značky zedníků a kameníků, stavitelů domů, paláců, chrámů a mostů.

Velmi závažnou symboliku mají v heraldických kusech barvy. Ať již jde o znaky samé nebo spíše o staré praporce a korouhve, kde barva na zástavě hraje vždy význačnou roli v boji. Sama o sobě byla vždy poznávacím znamením souznělosti trupu a skupin, vyzývala k útoku nebo signalizovala ústup. Proto voleny byly barvy jasné, světlé, povzbuzující i chránící, snadno označující stanoviště. Nejčastěji používány byly ve dvou odstínech, třetí býval již vzácnější, zvláště při barvách měst.

Barvy samy měly osobitý význam. Tak červená barva, barva krve, v zkráceném symbolu značila odvahu, smělost, boj, modrá barva, barva oblohy a vod značila vědění, moudrost, zelená, barva života a přírody nadějí i minulost, černá barva země nebezpečí, tmá, zlatá barva slunce, vznešenost, stříbrná barva měsíce spravedlnost. K významu barev však se ještě vrátíme.

Jak daleko barva konkretizuje ideu lze doložit např. u všech rudých zástav. Zde červená barva praporu je symbolem bojovného revolučního smýšlení, ale i těch, kteří prolili krev a dali své životy za uskutečnění idejí. Např. pasáž z revoluční dělnické písně Rudý prapor.

Shrneme-li až dosud vylíčené, pak dojdeme k nejpravděpodobnějšímu závěru, že symbolická znamení v heraldice vznikala jako

1. abstraktní pojmy, k nimž hledány a zvoleny konkrétní obrazy (síla a odvaha - lev, vláda - žezlo, víra - kříž, mír - duha, holubice, moudrost - sova),
2. konkrétní obrazy; jejich imanentní vlastnosti měly být vzorem, ideálem nositelům (kohout, čáp - bdělost, palma - vítězství, kniha - učenost, srdce - láska, kotva - naděje),
3. památky na příhody, události a činy předků (např. utatá hlava nepřítel, lekno, rákos - průchod bažinami, vodou, žebřík - první zlezení hradeb, roucho v boji zbarvené krví, pouze pod pasem bílé),
4. signa závislosti, služebnosti, funkce a hodnosti nositele (např. číše - číšnický úřad u panovníka, pušadlo - lazebnictví)
5. jednota znamení se jménem nositele tzv. mluvící znak (např. buben - z Bubna, růže - z Rožmberka, labuť - ze Švamberka, dub - Český dub),
6. atributy (např. rošt - sv. Vavřince, třízub - Poseidona. Neptuna, hůl s hadem - Aeskulapa).

A tak jako v heraldice vlastní, klasické, našli bychom příklady symbolických znamení ve sfragistice, numismatice, epigrafice, faleristice, vexilologii a dalších pomocných vědách i v heraldice aplikované.

Proti heraldické symbolice jsou však také námitky. Jeden ze starších českých heraldiků Vojtěch Král z Dobré Vody např. míní, že v heraldice není iracionálních prvků, odmítá i barvy heraldické jako barvy bez zvláštního významu. Připouští však, že heraldická symbolika začíná působit až od počátku 16. století, kdy štít, přilba nebyly již zbrojí válečnou, nýbrž znamením na štítě a tento s přilbou se stává pouhou známkou, symbolem. Erbověda stává se tak heraldikou symbolickou, obraznou. (12)

Naproti tomu, ač symbolice znaků a znamení nevěnuje zvláštní pozornost a kapitolu, přece jen v jednotlivých částech své knihy naznačuje Martin Kolář mnohé. Citujeme: "Na novém erbu lze žádati, aby byl sestaven podle pravidel heraldických a byl výrazem jisté myšlenky". Jeden z mladších heraldiků V. Tomíček (13) poukazuje na to, že je nutné vždy vnitřní pochopení znaku, který měl majitele chránit jak skutečně, tak symbolicky. A dodává: "Všecky obrazy znaků jsou pak mluvící, některé přímo, jiné jen symbolicky. Tato symbolika, často velmi složitá, byla též příčinou toho, že učení na herolta trvalo sedm let a teprve přísná zkouška opravňovala k tomu, aby kandidát byl přijat mezi herolty". Heraldik Frant. Zvolský konstatuje, že "obrazy do pečeti a znaků nebyly voleny nikdy náhodně, nýbrž vždy symbolizovaly určitý vztah nositele k nějaké skutečnosti". (14)

Zajímavý a Tomíčkoví podobný výklad o symbolice českých znaků podal před lety Jaroslav Prošek ve studii o jménu Jana Žižky (15). Tvrdil, že znaky české jsou vlastně jen přeměněná jména v obraz a tím docílena jednota jména osobního, přídomku a zboží se znamením. Nemluví-li znak, byl buď porušen nebo opuštěn jménem, jež jej stvořilo. Bylo to jakési základní tajemství heroltů a mnozí badatelé jistě toužili proniknout tímto klíčovým tajemstvím, skrývajícím smysl znaku, to jest zkonkretizované, ale symbolizující jméno osobní nebo místní. Prošek pak vytýká Královi, Kolářovi, Masákovi, že neužili ve svých pracích této jednoty. Pro úplnost citát Proškův: "Ve znaku jako na minci není ničeho zbytečného, bezdůvodného, často nepatrná věc vlastně mluví ve velkém obraze. Ovšem, řeč znaku jest někde hlasitá, dětským rozumem mluvící, avšak často šepotá hlubokým skrytým symbolem."

Poměrně nejvíce ze symboliky je sneseno u výše uvedeného Koláře při barvách. Opět citát: "Jakkoli v heraldice jedna barva přede druhou žádná přednost nemá a také míti neměla, přece rozličným barvám záhy symbolický význam se dával." A dále uvádí Kolář, že výklad barev známý již v 15. století v heraldice francouzské, španělské a německé, byl i u nás pěstován. Jako příklad mu slouží ze staré pověsti o Štilfrídovi a jeho synu Brunčvíkovi boj českého knížete Stojmíra s dvanácti hrdiny krále anglického. Týž kníže na dvanácti dřevcích, jichž měl použít k zápasu, dal umístit praporce, jejichž barvy symbolizovaly určitou vlastnost a ctnost. Např. bílá barva veselost a radost, zelená naděje, červená zapálení srdce udatného, žlutá šlechtnost, modrá ustavičnost, blankyt pevnost, brunátná hněvivost, fialová udatnost, plavá pevnost, šedá pokoru, šarlatová statečnost a konečně barva ltvová, "tot čest a chvála jazyka mého českého." Podobný výklad barev jsme dostali, když jsme srovnali některá staročeská skládání, tak jak uvádí Ferdinand Menšík (16) nebo Jan Vondráček ve svých pracích. Bílá barva značí naděje, žlutá sdílenou lásku ale i klevety, zelená počátek lásky, modrá stálost a věrnost, červená láska, černá smutek, šerá počestnou lásku, brunátná stálou touhu, blankytná naděje.

Někteří naši současní heraldičtí badatelé tvrdí, že symbolický výklad štítových znamení vznikl prý až z erbovních pověstí v době renesance a romantiky. Jiní připouštějí při výkladu jistou poezii a cennou zkratkovitost mnemotechnickou, která má být doprovázena údajem o zdroji informací té které symboliky (17) Další zásadně odmítají starověký původ heraldiky a znamení a tvrdí, že jde pouze o zjevy analogické v jednotlivostech. (18)

Nejvíce se symbolikou znaků a ještě více vlajeckých praporů v současné době zabývá nauka, která přijala název vexilologie (vexillum, lat. prapor, korouhev). Její mluvčí Josef Česák (19) připisuje znaku trojí účel: 1. rozlišení bojové pospolitosti, 2. vyjádření stěžejní ideje nositele formou symbolické zkratky a za 3. psychologické působení na okolí. Dokonce předpovídá, že psychologie barev podstatně stoupne v kosmické heraldice a vexilologii. Je ovšem těžko ztotožnit se s touto entuziastickou větou v doslovné citaci: "ve vzájemném vztahu (tj. heraldiky a vexilologie) nejde o dvě vědy na stejné úrovni, heraldika je vexilologii pomocnou vědou, i když obě společně jsou pomocnými vědami historie." (20) Podobně argumentuje i druhý český vexilolog L. Mucha. Mohli bychom lépe říci, že obě dvě vědy jsou rovnocenné, jedna druhé pomocná. Stejně jako sfragistika, numismatika, faleristika.

Je pravdou, že neshledáme se vždy s takovým pojetím výkladu, o jaký se zde pokoušíme, nicméně stačí vzít na pomoc některé staré prameny, listiny, legendy a shledáme na určitých místech, proč právě to či ono znamení bylo do erbu dáno. Pěkný příklad symbolického výkladu uvádí Rudolf Holinka (21) v článku o formulích erbovních listů z kanceláře císaře Karla IV. Jde o udělovaný znak stříbrného štítu s červeným lvem a zlatou páskou. Císař tu připomíná novému šlechtici a jeho dědicům povinnosti, aby "v poli běosti, která stav čistoty a nevinnosti dobrých skutků předobrazuje, zuřivostí lva vzplana a opásán čarou přimosti, která zlatistou barvou pásku se označuje, vzpřímil se k pošlapání nástrah nešlechtníků".

Čím později, tím odůvodnění přichází častěji. Avšak, nebyl kalich či pijící husa na štítech husitských pavéz markantně odůvodněným symbolem? Nebo druhý predikát Jana Žižky z Kalicha?

A tak čím dále ze středověku do novověku, od humanismu do osvícenství až do 19. století, jsou znamení ve znacích typickými symboly určité služby, povolání, funkce a tak jako provenienci starší mluvící znaky vykládány. Výklad je ovšem o mnoho snazší, než u starších znamení šerosvitného středověku. Krátce to říká již citovaný R. Holinka (22) takto: "Předmětem heraldické symboliky u původního rytířstva byly křesťanské a heroické cnosti. Znovu ožívají v barokním citění, navíc s věrností vlasteneckou."

A tak bychom mohli podat návrh na rozdělení heraldické symboliky na tato údobí:

1. předheraldické, nejstarší (heraldická prehistorie) od totemismu až k pronikání prvků orientálních do kruciát (1096),
2. bojovně-dekorativní (feudální heraldika) se dělí na:
  - a/ údobí bojovné tj. kruciáty (1096 - 1291) a 14. století, kdy symbolická znamení mají bojový, hrdinský charakter (zvířata, monstra, událost) sepjetí cností figurálního znamení se životem nositele,
  - b/ údobí dekorativní tj. od 15. století do konce 18. století, proměna přílby kolčí v turnajskou, ozdobné přídatné kusy k erbu, dvě i více přílb, devízy, alianční erby, více znamení na štítě, volnější výběr fiktivních a fantastických figur,
3. funkčně stavovské (oficiální heraldika), symbolická znamení mají charakter stavu, úřadu, funkce, služby (Aeskulap, Merkur, fascies, váhy, šavle, lékaři, obchodníci, právníci, vojáci atd.)

Tato období stručně odpovídají rozdělení symboliky po stránce povšechné na symboliku:

1. orientální
2. antickou
3. křesťanskou
4. profesní

Převody a residua mezi těmito skupinami jsou ovšem evidentní.

Přijímání nebo odmítání heraldické symboliky nalézáme i v cizí literatuře. Někteří badatelé ji zavrhnou přímo nebo se k ní staví lhostejně, jiní, zvláště němečtí a angličtí, jí připisují značný význam. Je zajímavé, že již v 17. století psal kriticky proti bĕheslovným výkladům v heraldice Philip Jakob Spener a naopak učený heraldik Christian Samuel Bernd se pokoušel poč. 19. století neúspěšně o uznání práva znakové symboliky. Trvalo další řadu let, než vyložil fiktivní a fantastické figury ve znaku John Vinycomb a než mohl ukázat Eduard Sacken na souvislost významu znakových figur heraldických přímo se životem nositelů. Podobně činil i C. W. Wade a W. Scott-Giles, de Turbigny, M. A. Lower. Jiní, jako A. a G. Ortlebové, připouštějí pouhou libovůli při volbě figur heraldických a nemožnost původní úmysl vysvětlit, avšak další, jako Paul Gründel, naopak svou práci zcela jednoznačně věnuje symbolickému významu znakových figur, bera na pomoc mytologii, dějiny, tradici a hesla a celek míní jako příspěvek ke kulturním dějinám středověku. Podobně i H. G. Thierl. Zdá se, že právě sem bude při výkladu symbolů v heraldice třeba vždy přihlížet. Neboť jistě mají svou určitou platnost slova českého sfragistika Františka Beneše: "Kdybychom symbolický obraz ze středověku spolehlivě vysvětlili, pronikli bychom ještě hlouběji do duše člověka té které doby, poznali bychom ještě více jeho vnitřní život." Neboť, jak bylo již mnohokrát zdůrazněno, není v heraldice nic úplně zbytečného, nahodilého, ba každá podrobnost má svůj význam. Toto platilo nejen v minulosti, ale má, nebo by mělo platit, řekli bychom v moderní, aplikované heraldice i dnes.

Jako vzorný příklad toho uvedeme několik výstižných dokladů ze současné doby. Poslouží nám k tomu především znak College of General Practitioners z Anglie a státní vlajky některých asijských států.

Ve znaku jmenované vysoké anglické školy pro praktické lékaře je několik typických předmětů, symbolizujících lékařské povolání. Pomineme-li nosiče štítu, kozoroha a rysa, shledáme rozpoltený štít, jímž směřuje špicí vzhůru krokvice. Tato krokvice symbolizuje pevnou ruku a jistotu lékařského výkonu. Pravá strana štítu je černá a levá bílá - symbolické vyjádření denní a noční služby lékaře. V této pravé straně je možno spatřit stylizovaný bílý květ máku (Papaver), v levé červený květ hořce (Gentiana), léčivých to rostlin, používaných v galenické medicíně. U paty štítu hoří antická olejová lampa života. V klenotu na točenici stojí sova, prastarý symbol moudrosti a učenosti, svírající v pravém drápu paličku obtočenou Aeskulapovým hadem. Tento znak byl koleji propůjčen až roku 1961. (23)

Asijská symbolika barev a tvarů je vůbec pozoruhodná. Tak např. nová vlajka Indie z roku 1947 má tři pruhy v barvě šafránové žluté, bílé a zelené. Uprostřed středního bílého pruhu je zobrazeno modré kolo tzv. Ašókovy kolo života. Toto kolo názorně symbolizuje indickou jednotu běhu života.

Státní vlajka Afganistanu je rozdělena třemi svislými barevnými poli. Černá barva představuje století trpkosti, které přinesli cizí utlačovatelé, červená symbolizuje války za nezávislost a zelená je barva blaha a nadějí. Mešita uvnitř věnce z klasů zdůrazňuje muslimský charakter státu.

Zajímavý piktogram, vycházející z jednoty protikladů buddhistické filosofie má vlajka Jižní Korey. Je to vlnitý dělený kruh a představuje absolutno. Barva červená jang a modrá jin značí dualistickou kategorii kladu a záporu, tj. ducha a hmoty, ale také dobra a zla, dne a noci, mužství a ženství, života a smrti. Kolem tohoto symbolu jsou vyznačeny čtyři kultovní trigramy, tj. vždy trojice plných a přerušovaných linií. Nahoře symbolizují nebe, léto a jih, druhé měsíc, podzim, západ a dole pak zemi, zimu, sever a slunce, jaro a východ. Hluboce a plně symbolické, filosofické znamení.

Velmi závažnou symboliku má státní vlajka Mongolské lidové republiky. Tvorbí ji tři vertikální pruhy barvy červené, modré a červené. V prvním, červeném poli, nejbližší k žerdi, je zlatý ideogram. Je tu tedy navíc ještě barva zlatá, či žlutá. Výklad barev třeba začít u prostřední barvy modré. Není tmavá, nýbrž světlá, blankytně modrá. Mongolský lid tuto barvu považuje za věčnou, právě tak jako věčně modré je nebe nad stepními dálavami země. Je tedy symbolem nezměnitelné oddanosti k národu a vlasti. Tradiční barva červená je sytá, zářivá červená a značí v novém pojetí barvu vítězné socialistické revoluce. Je barvou zrání a epochy, přinášející plody předcházejících obětí a odříkání. Konečně barva žlutá je barvou zlata, jež se nemění ani při zkoušce ohněm a proto symbolizuje jí lid lásku a nadšení, jež mají překonat i doby nejtěžších zkoušek.

Zlatý ideogram, zvaný Soyombo při žerdi vlajky zdá se na první pohled nesrozumitelný. Z řady symbolických prvků porozumíme nejvýše jen umístěné pětícípe hvězdě, významově společně všem mladým revolučním státům. Pod hvězdou je umístěn obraz ohně v krbu. Symbolizuje šťastný život rodiny, celých pokolení národa. Následuje plný terč a půlměsíc, což značí slunce a měsíc, které patří od pradávna k hlavním mongolským božstvům a o nichž dodnes zpívá stará hymna slovy:

"Ó lidu Mongolska, jehož otec je mladý měsíc a matka zlaté slunce." Trojúhelník pod oběma jmenovanými obrazy značí hrot šípu nebo kopí, směřující k zemi. Jím a dalším trojúhelníkem, posledním v sloupci, se vyjadřuje heslo smrt nepříteli, výstraha nepřátelům, kdekoli se skrývají. Pod prvním a před druhým trojúhelníkem jsou zobrazeny dva kvádry, které symbolizují podle lidové moudrosti stabilitu a zásadovost, pevný charakter. Jejich umístění pak společnou myšlenku: Ať kdokoli jsi nahoře nebo dole, buď stejně pevný a nekompromisní v službě vlasti.

Zbývá rozdělený kruh na dvě části. Je to vlastně dvojice ryb. Ryba nikdy nezavírající oči k spánku, podle lidové filosofie je synonymem ostráživosti a bdělosti. Dvojice ryb navzájem k sobě přimknutých, vylučuje překvapení od nepřítelů a je tedy vcelku symbolem muže a ženy, střežících svůj šťastný domov.

Konečně dva podélné kvádry po stranách těchto znamení jsou grafickým vyjádřením mongolského přísloví: "Dva přátelé jsou silnější než jedna kamenná hradba."

Vlajka Mongolské lidové republiky je příkladem, že ani v současné době nejsou do státních znaků a vlajek volena náhodná, libovolná znamení, nýbrž jen taková, která mají opravdu hluboký smysl symbolický. Je to příklad,

jak odvěké tradice se vhodně snoubí s moderními ideály a jak harmonizuje prastará kultura národa s pokrokovou ideologií.

A že neztrácí smysl ani novodobá heraldická symbolika, dokážeme ještě závěrem na známé olympijské vlajce. Tato vlajka zavlála poprvé nad stadionem v Antverpách roku 1920 při zahájení VII. olympijských her. Byla a je to velká bílá vlajka s pěti propletenými barevnými kruhy a olympijským heslem Citius, Altius, Fortius. Původcovství této vlajky je připisováno zakladateli moderních olympijských her baronu Pierre de Coubertinovi. Hledal totiž výstižný a snadno zapamatovatelný symbol her. Jako podklad zvolil bílou barvu vlajky, na níž umístil pět vzájemně spjatých kruhů. Vypráví se, že barvy těchto pěti kruhů zvolil Coubertin nikoli podle barvy pleti původních obyvatel kontinentů, nýbrž podle převažujícího výskytu těchto barev na státních vlajkách. Barva modrá připadla tak Evropě, žlutá Asii, černá Africe, zelená Australii a červená Americe. Jestliže toto barevné rozvržení je celkem mechanické, nikoli již základní myšlenka vtělená do obrazu vlajky. Bílá barva značí ideu míru a propletené kruhy navzájem symbolizují sblížení a spojování se sportovců všech zemí, celého světa. Vlajka je tedy nejen symbolem her, ale hodnot daleko vyšších a cennějších, míru a přátelství mezi všemi lidmi a národy světadílů.

Závěrem zbývá ještě se zmínit o častém průvodci znaků ve vedlejších jeho částech. Je to slovní heslo, či jak je zhusta užíván výraz, odvozený z francouzského jazyka: deviza. Řídicími již je vžit termín italský il motto. Jeho specifický význam vysvitne nejlépe, použijeme-li k výkladu latinského výrazu symbolum. Pochází z řecka, odkud jej převzali Římané, kde vyjadřoval smysl vlády jednotlivých vladařů. Odtud přešel do západní Evropy, kde se záhy pojil se znakem, případně s jeho znamením. Slovní heslo nebylo však jen při erbech, avšak také vpisováno a vyšívané bylo na korouhve, prapory, pásy, stuhu, ryto do pečidel, na zbraně, prsteny, náramky apod. Velmi často doprovázelo i řádové dekorace světských a duchovních společenstev, bratrstev a pod. Také okna, dveře, štítů domů, vlysy budov a chrámů byly heslem zdobeny. V 16. století používání hesel se značně rozšířilo ode dvora na drobnou šlechtu i měšťanstvo.

Hesla stávají se již spíše průpověďmi, výroky a napomenutími a shledáváme se s nimi nejčastěji vedle erbů v šlechtických památnících, s bornících, na náhrobcích, ale i v kvaternech, knihách patrimoniálních, cechovních i gruntovních. Neztrácejí však smysl určitého morálního náboje, jímž mluví na potomky, příbuzné, přátele a celou společnost. Postupem ducha doby a společenských přeměn mění se jejich náplň. Zatímco v 16. až 18. století převažují proslovy a výzvy o náboženskou egidu, v 19. století nabývají tato hesla více rázu národnostního, vlasteneckého s určitými rysy úvah hospodářských a sociálních.

Nám však tu jde o hesla, spjatá se znakem v celek, doplňující symboliku obrazovou navíc symbolikou slovní. Francouzské slovo devise rozeznává tělo hesla (le corps de la devise) a duši (l'âme de la devise). Tělem je míněn obraz (imago symbolica), duší průpověď, výrok, připsaný k obrazu. Podle názoru odborníků (Tornis, Thebro) má být heslo jednoduché, určité, jasně vyslovitelné se smyslem přirozeným, ale význačným. Má být filosofii nositele, mluvou hrdiny. Stručně, avšak mnohdy na první vjem nikoli vždy přesně vyjadřuje to, co zdá se, je třeba uvést k doplnění znamení v erbu, anebo vytyčuje úsilí a snahu

rodu či jednotlivce nebo korporace po metě, k níž jejich snažení směřuje. V prvním případě může vzniknout mluvící deviza tj. slovo nebo věta zcela totožná s obrazovým znamením nebo jménem podobně, jako u mluvícího znaku. Jako příklad je tu šesticípá hvězda Vratislava ze Šternberka z roku 1560 s heslem: Stella generis nostri nescit occasum (hvězda našeho rodu nezná zániku). Jiné mluvící heslo, nikoli však doprovázené obrazovým znamením, je u rodu Popelů z Lobkovic: Popel jsem a popel budu.

Velmi symbolické heslo je Jana Lohelia, arcibiskupa pražského, opata strahovského a velmistra řádu křižovníků s červenou hvězdou. Zní: *Suscitans de terra inopem, de stercore erigens pauperem* (vyzdvihuje z ubohé země a z mrvy vyvyšuje chudého). Symbolickým znamením je formanské vřetadlo, které připomíná, že Lohelius byl synem chudého vozky z Chebu.

Také slunce jako znamení ve znaku je často doprovázeno heslovou sentencí. Několik příkladů. Ludvík XIV., zvaný král slunce měl jedno z hesel: *Nec pluribus impar* (ne několika neroven). Orel hledící k slunci a pod ním heslo *Nec soli cedit* (a neustupuje slunci) bylo heslem pruského krále Friedricha Viléma I. Další devizy s obrazem slunce: *Plus omnibus unus* (jediný více než všichni), *Excaecat candor* (oslepuje jasnost). Deviza u slunce se zakrývající měsícem říká: *Praesentia nocet* (přítomnost obou škodí). Přibývající měsíc měl ve znaku francouzský král Jindřich II. a s ním i heslo: *Donec totum, impleat orbem* (až celý kruh naplní). U blesku jsme našli devizu: *Sufficit unum* (stačí jeden). U lilie *Candore omnia vincit* (bělostí vše předčí). Bílá růže yorkská s heslem *Rutilans rosa sine spina* (skvoucí růže bez trní) byla vyznáním anglického krále Jindřicha VIII., stromek s heslem *Tempore durescit* (časem tvrdne) Václava z Lobkovic, bodlinatý kanec s heslem *Comminus et minus* (z blízka i dále hrozný) byl znakem francouzského krále Ludvíka XII. Deviza s obrazem Sirény zněla: *Oblectat, ut opprimat* (lahodí, aby zahubila). Symbolický smysl se znamením lodi, probíjející se vlnami a heslem *Fluctuat nec mergitur* (zmítá se, ale neutone) vyčteme ze znaku Paříže.

Podobnou symboliku shledáváme u četných evropských řádů nebo na vyznamenáních. Tak např. bodlák a heslo *Nemo me impune lacessit* (nikdo mne bez trestu nepodráždí) bylo u skotského řádu sv. Ondřeje. (24) Tři koruny pod jedním žezlem a heslo *Tria iuncta in uno* (tři spojeny v jednom) měl bathský řád v Anglii. I slavné řády zlatého rouna a podvazkový řád se neobešly bez výstižných hesel. První zněla *Pretium laborum non vile* (odměna námah nevšední), druhé *Honny soit, qui mal y pense* (hanba tomu, kdo při tom špatně smýšlí). Zde ovšem je třeba přesnějšího výkladu. Tento řád založil anglický král Edward III., připínáje prý s těmito slovy podvazek hraběnky Salisburyské, jež na plese ztratila.

Zajímavý osud mělo heslo *Qui s'y frotte, s'y pique* (kdo se otre, bodne se). Původně bylo heslem francouzského krále Ludvíka XI. se znamením trní, později bylo vepsáno na stuhách, věnovaných Marií Terezií standartám 14. dragounského pluku, jenž roku 1757 rozhodl bitvu u Kolína.

Velmi mnoho výstižně symbolických hesel je nesporně u státních znaků a vlajek světa. Často se objevuje heslo svoboda (*libertas, liberté, liberty, freedom*)

např. u znaků Francie, San Marina, Libérie, Rwandy, Toga, Kolumbie, Quatemaly, Ghany, nebo heslo jednota (*unite, union, unity, unidad*) např. u Andorry, Belgie, Burundi, Čadu, Gabunu, Horní Volty, Malawi, Nigerie, Sierry Leone, Středoafričské republiky, Haiti aj. Avšak také hesla jako pokrok (*progres*) a práce (*travail*) jsou časté, zvláště u vývojových zemí. Tak např. první heslo je u Čadu a Burundi, Gambie, Rwandy, druhé *travail*, opět u Burundi a Čadu, dále Gabunu, Guinei, Horní Volty, Středoafričské republiky, Zairu aj. Heslo *spravedlnost (justicia)* je ve znaku Gabunu, Ghany, Quinee, Horní Volty, Sierry Leone, Paraguaye a dalších. Konečně i heslo *mír (pax, pace, paix)* je na znaku Zaire, Rovnickové Quinee, Konga, Gambie aj.

Někdy je heslo vyjádřeno symbolicky celou větou. Alespoň tři příklady ze tří kontinentů: *L'Union fait la force* (jednota tvoří sílu) u Belgie, *The Love of Liberty brought us here* (láska k svobodě nás sem přivedla) u Libérie a konečně *A mari usque ad mare* (od moře k moři) u Kanady.

Je nutno jen poznamenat, že u všech těchto symbolických hesel ve starších dobách převládala latina, později se však uplatňovaly i jazyky národní. Často však také stačilo pouhé, ale symbolické písmeno, někdy i letopočet.

C i t á t y

Malá antologie vybraných tezí o významu a smyslu symbolů a symboliky s patrným přihlédnutím ke konkrétnímu dobovému vědomí a společenské determinaci.

Přítomnost symbolů, hádankových znaků a tajuplných výrazů v náboženských tradicích, uměleckých dílech, pohádkách a folkloristických zvycích, dosvědčuje existenci univerzálního jazyka rozšířeného na východě jako na západě a jeho nadhistorický význam vězí, jak se zdá, u samého kořene naší existence.

René Alleau

Cti erbovní znamení živého ducha znaku.

Dalimil

Těžko povědět, o kterém úseku minulosti a její duše má dnešní vzdělanec představy matnější a mylnější. Nejméně ze všeho zná přece jen středověk.

Pavel Eisner

Obrazové symboly mají své přednosti, a jednou z nich je, že cokoli je obrazové, naznačuje, aniž by jmenovalo nebo vymezovalo. Od oka k srdci je cesta, jež ne jde rozumem.

Gilbert Keith Chesterton

Původ mnoha erbovních znamení zůstává dodnes zahalen tajemstvím stejně jako vzájemné spříznění mnoha rodin, jejichž erb byl stejný nebo nápadně podobný.

Josef Janáček

Kéž by duše měla sílu a duch tolik cností, aby podivné vztahy, dané vnějšími znameními, které mají být symboly, do nichž je zaklet svět, člověk, příroda, rozpoutaly společenství lidské, blízkost přátel a rozkoš z pochopení.

Pravoslav Kotík

Dnes, kdy šlechtické erby dávno již nehlásají moc a slávu svých někdejších nositelů, zůstávají pro nás jakýmsi těsnopisem dějin feudální doby, uměleckým dílem a neodmyslitelnou součástí našeho národního kulturního dědictví.

Jiří Louda

Vnější svět nám přináší málo poučení, pokud se na něj nedíváme jako na rezervoár symbolů a skrytých významů.

Arthur Machen

Symbol je abstraktní model určité skutečnosti, struktury, kterou lidská inteligence nemůže ovládnout plně, ale jejíž "teorii" načrtává.

Louis Pauwels

Symboly mívají svůj přesný význam a místo v kulturních dějinách, mluví jasnou řečí k těm, kteří je stvořili a užívají. Provázejí lidskou společnost takřka od jejího zrodu až po naše časy. Mění se, vznikají a zanikají tak, jak to vyvíjející se společnost potřebuje. Jejich sdělnost se časem ztrácí a upadá, a je třeba zvláštního zasvěcení historického, aby skrytý symbol se stal srozumitelným lidem vzdáleným dobou i smýšlením. K takovým symbolům náleží i znaky, jež jsou předmětem zkoumání zvláštní historické disciplíny, heraldiky. Vznikly ve středověku, někdy si však uchovaly hodnotu podnes. Mezi nimi je výsostný znak země, k němuž národ lhostejný k mnoha symbolům minulosti, vzhlíží jako k znamení času a svého trvání. Smysl mnohých znaků dozněl v minulosti; jejich skrytý význam není vždy tak snadné objasnit, jako jen s obtížemi čteme staré písmo.

Josef Petráň

Staré státní formy, jako např. Babylónie, Asýrie, Egypt, Persie, Chetitská říše, Urartu, Arménie, Řecko a Řím měly své standardy a emblémy - symboly, které vyjadřovaly ideje jednotlivých období. Stará symbolika je neméně zajímavá než např. současná symbolika vlajek národů Východu a Západu, která v podstatě vznikla ze starých tradic a dosud v řadě případů užívá staré emblémy, i když už s přeneseným myšlenkovým obsahem.

Michail Nikolajevič Vadbolskij

POZNÁMKY

1. Čtení 12/1968, překl. z Nedělja. E.T.Seton: The Book of Woodcraft. New York 1929
2. György Urögdi: Tak žil starý Řím. Praha 1968, s. 47
3. Byzantinische Zeitschrift 61, č. 3, s. 304. V. cit. a rozb. v LGHS v Praze č. 7/1970, s. 31
4. J. Petráň: Český znak. Praha 1970, s. 6
5. Podobně i heraldik B. Šimek ve své Rukověti heraldikově (Jílové 1972,) s. 4 - 5 poznamenává, že k rozvoji rytířství přispělo také poznání byzantské a arabské kultury a rozhled, který křižáci získali srovnáváním poměrů domácích s poměry na východě. Do heraldických pravidel bylo převzato mnoho prvků heraldiky východní, která tak rozmnožila naše znamení o řadu znamení čistě orientálních. Dává příklad s triquetrem, tj. seskupením tří nohou do Y, které prošlo všemi etapami heraldického vývoje, dále příklad rohů s kotoučem uprostřed na hlavě bohyně Isis a také Kleopatry egyptské. Období heraldiky, které vznikalo na starších, zvláště byzantských základech, nazývá obdobím předheraldickým. Podobně Zd. V. Michal (Faleristika a heraldika. In Heraldika II/1969, č. 2, s. 14). Vexilolog L. Mucha přiznává byzantského vojska, kde každý pluk měl svou vlastní barvu (Vlajky, znaky zemí světa. Praha 1975, s. 4).
6. V. Kalivoda: Japonská heraldika. Heraldická ročenka na rok 1974, s. 20
7. K. Schwarzenberg: Heraldika. Praha 1941, s. 17
8. ibid. s. 16
9. Adalbert de Beaumont: Recherches sur l'origine du blason et en particulier sur la fleur de lys. Paris 1853.
10. J. Justová: Kování pásů s motivem gryfa z doby avarské říše na starohradištním sídlišti v poloze Staré Badry u Opolánka, okr. Nymburk. Sborn. Nár. muze. A. Historie 24/1970, č. 1-2, s. 55
11. Archanděl Michael je prý nástupcem Aeskulapa, sv. Vít Priapa aj. V.: Emanuel Rhoidis: Papežka Jana. Praha 1967. s. 116, 187.
12. V. Král: Heraldika. Praha 1900, s. 3
13. V. Tomíček: Několik myšlenek o heraldice. 4. heraldický dopis 21.12.1943, s. 2
14. F. Zvolský: Znaky moravských měst. Brno 1947, s. 16
15. J. Prošek: Rozluštění jména Žižkova. Sborn. JSČR 9/1938, č. 3, s. 41
16. F. Menšík: Několik úvah k starší české literatuře (symbolika staročeských barev). Čas muz. Král. čes. 55/1881, s. 100
17. Heraldika V / 1972, č. 3, s. 75
18. Základy pom. věd hist. pro hist. Heraldika Praha 1974, s. 117
19. Vexilologie, příl. čas. Heraldika č. 4/1972, s. 19
20. ibid. č. 1+3 1972, s. 79
21. Erbovní knížka na rok 1939, s. 15
22. Erbovní knížka na rok 1941, s. 58
23. Medizinischer Monatsspiegel E. Merck, Darmstadt 1968, č. 3
24. M. Buben: Bodlák v české heraldice. Heraldická ročenka na rok 1977, s. 97

P o j m y

A

První hláska abecedy, symbolizuje člověka. Někdy jako počáteční písmeno jméno rodu /Althan/

ABATEMENT v. ŠTÍT

ADAM A EVA

Symbolizují biblický počátek lidstva. Ve znaku pražských hrnčírů připomínají vznik lidí z hlíny, hlavního materiálu hrnčírů k výrobě nádob.

AESKULAP v. HŮL

ALERION /Aiglette/

Orel bez spárů a zobáku, podobný me rletě. Oblíbené znamení ve francouzské heraldice.

ALRAUNA

Čepovitý kořen tvarem připomíná jící lidské tělo /homunculus, cicmužíček/ byliny mandragory /Mandragor a officinalis/ je magický symbol. Podle středověkých pověr chránil prý před čarodějnicemi a přičarovával peníze. Byl symbolem kouzelníků, magiků i šarlatánů. Užíván též jako univerzální lék pro své omamné látky.

AMFISBÉNA

Čtyřnohá a dvojhavá heraldická obluda lvích spárů. Jednu hlavu měla obrácenu dopředu, druhou na konci těla vzadu. Symbol hrůzy, zásvětí.

ANDĚL

Je znamením radostného poselství, důvěry, trpělivosti, ochrany a ostrahy. V křesťanské symbolice je zobrazován vedle evangelisty sv. Matouše. U gnostických ofitů archanděl Michael měl podobu lva, Uriel býka, Rafael draka, Gabriel orla. Symbolizuje úsilí o dokonalost a čest domu. Často jako strážce štítu. Nestvůra anděl se soví hlavou se zove Andras a je symbolem zla a neštěstí.

ANCH /ankh, crux ansata/

Písmeno tau se smyčkou. Starý egyptský symbol života a štěstí.

ANTICKÉ FIGURY

V obecných nadpřirozených figurách ve štítových znameních se někdy shledáváme s antickými náměty a to buď v zobrazení celkovém, anebo s jejich charakteristickými atributy. Je to např. Minerva, žena s přilbou a v brnění, Arion s lyrou na del fínu, Neptun či Poseidon s trojzubcem, Hermes jako okřídlený mladík apod. Z atributů, k těmto figurám příslušejícím je to např. Aeskulapova hůl s otočeným hadem, Merkurův okřídlený klobouk a hůl, Hygieina miska s hadem a další. Připamatovávají antic kou mytologii a báje.

ANTILOPA

Symbol rychlosti, běhu, prchavosti chvil. Dvě antilopy jsou jako strážkyně štítu ve znaku Rhodesie.

ARTEMIS

Řecká bohyně měsíce a lovu, sestra Apollónova, osvědčuje dík za prokázané služby. Artemis efesská, ctěna jako matka živící lidstvo.

ATRIBUTY

Rozeznávací znamení doprovázející vyobrazení určitých osobností, nejčastěji světců a panovníků, ale i jiných figur. Podle těchto znamení, která se mohou vyskytovat i samostatně, možno určovat osobu, jíž znamení patří. V tom případě stávají se již symboly. Např. okřídlený lev sv. Marka, pila apoštola Šimona nebo sv. Josefa, žebřík patriarchy Jakuba, drak sv. Jiří, hlava na míse Jana Křtitele, jablko Adama a Evy, lyra krále Davida apod. V.: Václav Ryněš: Atributy světců. /Roztoky, oblastní muzeum 1969/.

BADGE /emblém/

Je heraldický odznak, heslo obrazně vyjádřené, symbolická rostlina, zvíře, předmět apod. Často se překládá slovem příznak. Vyskytuje se v britské a francouzské heraldice. Např. družina krále Richarda II. nosila bílého jelena jako královské znamení na šatu. Tři pštrosí pera byl odznak Černého prince, syna angl. krále Eduarda III. Mlok francouzského krále Františka I. byl na stejnokrojích královské gardy. Ludvík XII. měl jako emblém dikobraza, jeho choť Anna Bretaňská hranostaje. Markéta z Valois si oblíbila chudobku. Maxmilián I. užíval za emblém granátové jablko.

BAFOMET v. GERYON

BARS

Fantastické zvíře se čtyřmi nohama, chvostnatým ohonem a velikými slechy. Je ve znaku sov. města Pskova od 15. století.

BARVY

V heraldickém názvosloví se nazývají tinktury. Základní barvy jsou čtyři a dvě kovové, zlatá a stříbrná.

Zlatá /slunce/. První mezi heraldickými kovovými tinkturami pro svou přirozenou a stálou vlastnost, ale také pro svůj vysoce jasný, oslnivý lesk, kterým ostatní převyšuje a tím posiluje. Symbolizuje znamenitost, ušlechtilost, vážnost, úctu, slávu a čest. Je srovnávána s ušlechtilým topasem. Zkrácený symbol: vznešenost, blahobyt. V heraldické kresbě se vyznačuje tečkovaním, což značí zrnka či zlatý prach.

Stříbrná /měsíc/. Je druhou kovovou tinkturou a symbolizuje čistotu, nevinnost, radost a jako taková byla připisována vítězi. Někdy symbolizuje i smutek. Zkrácený symbol: čistota, čest, právo, spravedlnost. V heraldické kresbě je vyjádřena prázdnou plochou, což značí neosetě pole. Symbolická barva Ommájevů.

Červená /Mars/. První mezi čistými heraldickými barvami je nejučinnější, dráždí a vzněcuje. Je barvou vysoce teplou, barvou krve a vášně. Čínanům značila ctnost a pravdu, Římané používali červeně jako znamení k bitvě a všechna revoluční hnutí ji zvolila za svou barvu. Křesťanství spojilo ji s mučednictvím, dobročinností, ohněm a láskou. Heraldická symbolika ji vykládá jako ohnivou touhu po ctnosti a zrání, síle, triumfu a vládě. Jejím kamenem je rubín. Zkrácený symbol: odvaha, krev, síla, statečnost, mladost. V heraldické kresbě se vyjadřuje svislým šrafováním, což značí volně k zemi kanoucí krev rytířů a mučedníků.

Modrá /Jupiter/. Druhá heraldická barva, odvozená z oblohy je střízlivá, vážná a chladná. Má v sobě pocit vyrovnanosti a harmonie, tichosti a hloubky. V heraldické symbolice značí věrnost, víru, stálost a pokoru. Srovnává se se safírem. Zkrácený symbol: vědění, rozum, spravedlnost. V heraldické kresbě se vyjadřuje vodorovným šrafováním, což značí hladinu vody.

Zelená /Venuše/. Je třetí heraldickou barvou. Je chladná, nedráždivá, uklidňuje. Je barvou mládí, v křesťanství barvou naděje. V heraldické symbolice značí volnost, krásu, veselost, důvěru, přátelství, zdraví, naději a mír. Kamenem je smaragd. Zkrácený symbol: mírnost. V heraldické kresbě se vyjadřuje kosmým šrafováním, což značí skloněný trávník. Symbolická barva Fátimovců.

Černá /Saturn/. Přirovnává se k zemi. Je melancholická, má v sobě cosi tajemného, působí bázeň a smutek. Heraldicky značí pokoru a oddanost i zásadovost a sílu. Srovnává se s diamantem, který právě tak jasně svítí a jako ona je černý. Zkrácený symbol: věrnost, smutek. V heraldické kresbě se vyjadřuje křížovým šrafováním nebo černí. Symbolická barva Abbasovců.

Z vedlejších barev je to nachová nebo purpurová /Merkur/. V symbolice značí důstojnost, vládu, ale i mírnost v nadbytku, je erbovní barvou lásky. V heraldice se vyjadřuje pošikovým šrafováním.

Ze spojených barev jako jediná výjimka proti heraldickým pravidlům je zlatá a stříbrná u znaku jeruzalémského a značí vítězství nad nevěřícími.

Kombinace barev a symbolický význam:

Zlatá - červená = volnost, svoboda, stálost
zlatá - modrá = nezřízená ctižádostivost
zlatá - zelená = nadměrná radost
zlatá - černá = počestnost, dlouhý život
zlatá - purpurová = přátelství s nepřítelem

Červená - zlatá = volnost, svoboda
červená - stříbrná = touha po mstě
červená - modrá = dobročinnost
červená - zelená = smélost, odvaha v mládí
červená - černá = prostředí nenávisti
červená - nachová = síla a spravedlnost

Zelená - zlatá = mírnost, laskavost, dobrota
zelená - stříbrná = spojená ctnost se jménem
zelená - červená = tvrdošíjnost
zelená - modrá = trvalá radost
zelená - černá = mírnost v nalezené radosti
zelená - nachová = štěstí po neštěstí

Stříbrná - červená = smélost, odvaha
stříbrná - modrá = zdvořilost, způsobilost
stříbrná - zelená = poctivost od mládí, čest
stříbrná - černá = odříkání se všech rozkoší
stříbrná - nachová = prospěch národu

Modrá - zlatá = radost a potěšení
 modrá - stříbrná = bdělost, ostražitost
 modrá - červená = pýcha
 modrá - zelená = štěstí v novém předsevzetí
 modrá - černá = milosrdenství
 modrá - nachová = jedna dobrá rada

Černá - zlatá = čest a dlouhý život
 černá - stříbrná = dobré jméno
 černá - červená = udatnost, chrabrost, statečnost
 černá - modrá = mírumilovnost, tichost
 černá - zelená = věrnost a víra
 černá - nachová = stálá zbožnost

Nachová - zlatá = moudrost
 nachová - stříbrná = mír, pokoj
 nachová - červená = uhlazený mrav
 nachová - modrá = věrný služebník
 nachová - zelená = šelmovství, rozmar, nálada i žvanivost
 nachová - černá = nářek, žaloba, stížnost

Oranžová barva je v heraldice řídká a značí samojedinost, hrdost, pýchu, nestálost, vrtkavost a vychloubáčnost. Podle novějších výkladů značí vlastním přičiněním získanou slávu, avšak nestálou. Její spojení pak:

Oranžová - zlatá = blaženost
 oranžová - stříbrná = štěstí na vodu
 oranžová - červená = nepřátelství
 oranžová - nachová = léčivá rada
 oranžová - modrá = rychlost, čerstvost
 oranžová - zelená = touha, chtíč, žádostivost po boji
 oranžová - tělová = trpělivost
 oranžová - černá = dobrý umělec

Tělová barva /pleťová/ značí dlouhé pře a spory, jich přemáhání a překonávání. Její spojení:

Tělová - zlatá = vítězství v mládí
 tělová - stříbrná = obětavý boj až do konce, k smrti
 tělová - červená = planoucí, ale nestálá láska
 tělová - modrá = vláda a moc
 tělová - zelená = nedělitelnost
 tělová - černá = nevěrnost
 tělová - nachová = pohostinnost
 tělová - oranžová = pokoj a mír duše

Hermelín jako heraldická kožšina vyjadřuje se černými, pravidelně rozsetými ocásky v bílém poli. Popelčina pak zoubkovitou vlnovkou v pásech, nebo hranatými kloboučky v barevném poli, buď pozitivně nebo negativně. Obojí obecně značí vládu, panovnickou moc. Sobol a kunina jsou dekorativními prvky.

Tinkтуры vedlejších částí heraldických figur /např. rohy, kopyta, zobák, ploutve, jilec meče, opeření šípů apod./ jsou zpravidla v těchto barvách:

štíť, pole	figury	vedlejší část
zlato	červen modř čern zelen	červen
stříbro	červen modř čern zelen	modř červen
červen	zlato stříbro	červen zlato
modř	zlato stříbro	červen zlato
čern	zlato stříbro	červen zlato
zelen	zlato stříbro	červen zlato

Barvy liturgické jsou symbolické barvy římsko-katolických textilií rouch a řídí se denní barvou církevního roku. Jsou to barvy bílá, červená, zelená, fialová a černá. Fialová je např. symbolem kajícínosti. Symbolikou heraldických barev na vlajkách a praporech se zabývá obor nazvaný vexilologie. V. Zbyšek Svoboda: Vexilologické názvosloví./ Heraldika, Jílové 1972, č. 3 - 4 a 1973, č. 1 - 4 ./

SYMBOLIKA BAREV VE STÁTNÍCH VLAJKÁCH

Barva	Symbolika	Stát
bílá	čistota, čest, svoboda, mír světlo, pravda, spravedlnost, optimismus gejzíry s ledovcem	Bulharsko, Řecko, Barma, Togo, Niger, Egypt. arab. republika, Singapur Indická republika, Írán, Kypr, Nigerie, Sierra Leone, Dem. rep. Sudán, Peru Island
žlutá	půda, nerostné bohatství	Rumunsko, Kypr, Svazijsko, Benin, Guinea, Zair, Srí Lanka, Togo
červená	boj a oběť krve za svobodu, statečnost a hrdinství	Polsko, Egypt. ar. rep. Albanie, Bulharsko, Afganistán, SSSR, Rumunsko, Barma, Írán, Irák
modrá	naděje, život, mír, pevnost, věrnost obloha, vody, moře, oceány	Barma, Kor. lid. d. rep. Kolumbie Řecko, Rumunsko, Sierra Leone, Honduras, Botswana, Island
černá	temná minulost obyvatelstvo černé pleti	Sýrie, Egypt, Lybie, Jemen, NDR Ghana, Kenya, Malawi, Haiti
zelená	zemědělství, úrodnost, blahobyť mír, naděje, pokrok, mládí islám	Bulharsko, Togo, Sudán, Etiopie, Guinea, Niger, Afganistan Malgašská rep., Malawi, Maledivy, Bangladéš Saudská Arabie, Pakistán, Irák, Írán
oranžová	pouště, savany, nerostné bohatství	Niger, Pobřeží slonoviny, Zambie, Jihoafr. rep., Srí Lanka, Bhutan

BAZILIŠEK

Okřídlený netvor s kohoutí hlavou s lalokem a hřebenem. Pokládá se za nejhrůznějšího z netvorů. Byl zrozen z kohoutího vejce, které vylodila ropucha. Má jedovaté drápy a nejvíce hrůzy nahání jeho pohled, jenž na místě zabíjí. Proto se dostal na štít jako znamení, aby odpuzoval nepřítel.

BAŽANT

Značí loveckou čest nebo nějakou lenní služebnost.

BERAN

Staroperský císařský znak, zosobňující nebeský oheň. Bojovný význam: dosáhnout vše mocným úderem. Je však také znamením trpělivosti, smíření, mírnosti. Beraní hlavu ve štítu i klenotu jako figuru měli Haugvicové z Biskupic. Toto znamení dostali na paměť události, kdy obránci hradu na radu svého vojevůdce oklamali své obléhatele tím, že posledního berana, kterého na hradě měli zabít, jeho krví potřeli volské kůže a pozvaným protivníkům o sjednaném příměří tak dokázali, že obléhání vydrží, neboť jak vidno, mají dostatek zásob, zvláště beraního masa. Podobná pověst váže se i k některým jiným hradům /Karlštejn, Pecka aj./ V.t.: ROHY

BERÁNEK

Znamení dobrého počátku, skromnosti, mírnosti a trpělivosti. U starozákonních Židů symbol smíření hřešícího člověka s bohem. Symbol oběti Kristovy všeodpuštějící, hříchy snímající, vedoucí k poznání, pokoře a pokoji. Ozdobený svatozářím a opírající se o korouhev je symbolem vzkříšeného Krista. Symbol jednoty bratrské.

BERANIDLO

Symbolizuje nepoddajnost a pevnou vůli ve zdolávání překážek.

BERLA

Odznak infulovaných duchovních. Znamení moci a práva světského suverénních knížat duchovních. Přidáván býval i meč zkřížený s berlou a uprostřed kříž. Na štítech biskupských je berla obrácena závitem ven, na znacích opatských dovnitř. Někdy berle ve znaku připomínají doby klášterů /Mnichovo Hradiště, Hrob aj./

BIRET v. ČAPKA

BISKUP

V některých městských znacích symbolizuje poddanství města k duchovnímu panství nebo zvláštní milost duchovní vrchnosti. Ve znaku města Rokycan je zobrazen biskup se sepjatýma rukama. Ke změněnému znaku, na němž již biskup není nakreslen se sepjatýma rukama, nýbrž jen jeho poprsí, váže se pověst, naznačující ztrátu biskupské moci nad městem.

BLESK

Má symbolický význam hrdinného hněvu a rychlosti. Může připomínat i událost ze života předka.

BOBR

Je znamením obětavosti, mírumilovnosti, příčinnivé snaživosti a důmyslné dovednosti, protože jeho doupe je stavěno tak, jak žádné jiné zvíře nedovede.

BODLÁK

Symbol trestající obrany. Skotský národní emblém.

BOROVICE

Symbolizuje hojný výskyt borů v okolí sídliště. Ve znaku Týniště n. Orlicí.

BRADATICE v. SEKERA**BRÁNA MĚSTSKÁ**

Zpravidla otevřená se zdviženou mříží je symbolem města a jeho pohostinnosti, vítání. Je zpravidla na městských znacích s jednou až třemi věžemi.

BRÁNY POLNÍ /vlačidla/

Jsou znamením zemědělské píce a příčinnivosti.

BROUK

Je znamením skromnosti a upomíná na pozemskou strast. V. t. SKARABEUS

BŘEČŤAN

Atribut Bacchův. Je znamením života, přátelství a stálosti. Řekové věnčili novomanžely břečťanovou větvičkou jako symbol stále zelené, kvetoucí lásky a tím i štěstí.

BŘEVNO

Znamení pevnosti a síly charakteru. Jako slouží domu k opoře, tak také nositel znaku má být silnou oporou vlasti a panovníka. Podobně i svislý KŮL.

BŘITVA

Spolu s nůžkami a pušťadly jsou nástroje, symbolizující bradýřské /holičské/ řeme slo. Např. ve znaku donátora ve výzdobě malostranského graduálu z dílny Jana Kantora z roku 1572.

BŘÍZA

Národní strom Finů, Litevců a Poláků je symbolem lásky a radosti, obecně dívčí sličnosti. Jako mluvící znak města Březových Hor.

BUBEN

Symbol upomínající na vojenský život. Zní při pochodu, burcuje při poplachu a v boji svým charakteristickým tempem. Mluvící znak rodu z Bubna. Ve znaku a vlajce Haiti připomíná boj země za svobodu.

BUDOVA

Zpravidla charakterizuje místní význačnou stavbu, památku po strážce historické, kulturní, turistické, společenské atd. Např. u Hronova divadlo, u Příchovic rozhledna, u Mariánských Lázní budova křížového pramene, u Zábřehu dóm apod.

BUK

Symbolizuje pevnost, bdělost a ostražitost. Je také stromem věštebným, pod nímž se konaly oběti.

BUZIKÁN v. PALCÁT**BÝK /tur, zubr, vůl/**

Má význam síly a plodnosti života stále se obnovujícího. Je prastarým obětním zvířetem Řeků a Římanů, u posledních volen k počtě Marse. Erbovní pověst u Pernštejnů mluví o předku - uhlíři, který v moravských lesích chytil zubra a za houžev jej přivedl ukázat svému knížeti. Zde mu teprve stal hlavu. Za svůj čin dostal do erbu černou zubří hlavu v zlatém poli. Proto v chřipích houžev, za niž bylo zvíře drženo. Tutéž hlavu zubra s houžví v nose má znak švýcarského kantonu Uri, dějišti hrdinských činů Viléma Tella. Znamení zubří hlavy je velmi rozšířeno v Polsku, kde mu říkají věňava a také ve znaku Dolní Lužice. Zubr ve znaku Grodna zosobňuje zubry, žijící v blízkém Bělověžském pralese. Volská hlava ve znaku města Svitav připomíná švédské obležení za třicetileté války. Vyhladovělí oblehaní podvedli nepříteli tím, že mu ukázali tuto hlavu, aby myslel, že je ve městě dost zásob a obležení vydrží. Švédové odtáhli a město bylo zachráněno.

CADUCEUS v. HŮL**CEP**

Symbol zemědělské práce, ale také válečná zbraň husitů, zde pobitý hřeby.

CIMBUŘÍ /se stínkami/

Vyskytuje se zvláště u znaků městských. Značí bojovnost a odpor, zvláště v obraně. Mluvící znak pánů z Cimburka. V. t. ZED

ČÁP

Je symbolem štěstí, které léto sebou přináší, dále vážného důstojenství a protože čáp stojí i ve spánku, znamená jeho obraz bdělost, pohotovost pro každý případ, tedy vlastnosti, které bojovníka ctí. Z čapího návratu do hnízda lze dovozovat mír a štěstí rodinného krbu. U lékárenských štítů je znamením k ochraně mateřství. Počepičtí z Počepic a Dobřenští z Dobřenic měli ve znaku bílého čápa s černými křídly v modrém poli. Jde o tom tato pověst: Jejich předek, kdysi zajatý pohany, pozoroval hejno táhnoucích čápů. Řekl, že jeden z nich má mladé na jeho rodném domě. Tu věznitel odpověděl: "Gestliže tu gest ten tuog cčáp, kterýž hnjzdi na domě otce twého, zawoleg ho. Přigdelit k tobě a pozná tebe, gisté propusstěn budeš ode mne a do twé vlasti přigdeš."

Věžen zavolal a čáp skutečně přilétl. Byl tedy propuštěn ze zajetí, a když se vrátil domů, obdržel na paměť této události znamení čápa do erbu. Tato pověst má obměnu v tom, že čáp jménem Jakub zachránil z tureckého zajetí rytíře tím, že přinesl na svém krku dopis napsaný rytířovou krví. V dopise bylo uvedeno vysoké výkupné, které žádal turecký sultán. Mocný vládce půlměsíce dostal požadované výkupné a rytíř se šťastně domů navrátil. Tvrzí, v níž bydlil, se začalo říkat Počápice a prý odtud dnešní Počepice u Sedlčan. Pověst vypráví jednak August Sedláček ve svých Pověstech lidu českého a její variantu Helena Lisická v knize Z českých hradů, zámků a tvrzí /1972/.

ČAPKA /biret, kápě/

Je několikerá. Ve znaku se nejspíše objevuje jako biret tj. čapka prostá, bez štítku, nebo tzv. frygická čapka červené barvy, nálevkovitého tvaru s převis-

lým koncem. První je odznakem studentů, bakalářů, mistrů vysokého učení, druhá symbolem svobody. Je na státních znacích Argentiny, Salvadoru, Kolumbie, Nicaragui, Paraguaye. Též francouzská ženská postava Marianna, symbol republiky a revoluce, má červenou, frygickou čapku. Tři mnišské kápě jsou ve znaku města Třebíče.

ČERT /dábel, satan/

Černá obluda, vzbuzující svým vzezřením strach, symbol inferna, krutosti, lstivosti, zástupce zla v boji proti zástupci dobra. Má lidskou podobu, tělo pokryté srstí, rohy na hlavě, koňská kopyta a ohon. V Genesi je představen v podobě hada.

ČÍSLICE

Má často význam mystický a magický. Tak např. číslo 3 značí nejsv. Trojici, číslo 7 m je tzv. hebrejské číslo, číslo 5 v čínské filosofii je symbolem dokonalosti. V pythagorejské filosofii značí číslo 1 tvůrčí mocnost, prapůvod všech věcí, číslo 2 je princip nevymezeného dělení, číslo 3 je číslo univerzální formy, číslo 4 je princip věčné přírody, číslo 5 charakterizuje činnost dokonalého člověka v přírodě, číslo 6 je spojení harmonie a lásky, číslo 7 je dovršením cyklu časových sedmi sfér, číslo 8 značí vesmírnou rovnováhu, číslo 9 značí pralátku, v níž se vracení zpět veškeré tvary věcí, tedy i světy. Řada čísel bývá na některých státních vlajkách a znacích jako připomínka dat osvobození země. Např. Guatemala, Brazílie, Albanie, Bulharsko, Jugoslávie, Kypr aj.

ČÍŠE

Znamení číšnického úřadu a hodnosti u vrchnosti, panovníka. Je symbolem čistoty, radosti, pohostinnosti a služby. Číše s obtočeným hadem je symbolem lékárníků a lékárnictví a atributem Hygiei, bohyně zdraví.

ČÍŽEK

Ptáček, připomínající ptáčnictví, čihařství a lov.

ČLUNEK tkalcovský

Symbolizuje domácí pílí a spokojenost docílenou výrobou a tkaním látek. Ve znaku Vratislavic nad Nisou zlatý člunek značí tamní výrobu koberců.

DANĚK v. JELEN

DATEL

Má určitý význam věštebný, byla mu také známa kouzla bylin, které člověk měl trhat za jeho dohledu.

DEKORACE

Hvězda nebo kříž na stuze symbolizuje příslušnost nositele k některému řádu. Nejčestnější stupeň stuhy jmenuje se kordon. Je-li řádový odznak zavěšen na řetězu, jmenuje se kolana.

DELFIN

Znamení lodníků a přístavů, je symbolem oddanosti a lásky, zvláště k hudbě. Symbol Apollóna. Podle Plinia je také znamením bojové pohotovosti. Je známým znakem francouzských následníků trůnu, dauphinů. U lékárenských štítů symbolizuje tajuplnost zboží lékárny a jeho vzdálený zámořský původ. Tři delfíni na bílé vlajce Anguilly v britském závislém území v karibské oblasti, symbolizují sílu a vytrvalost obyvatelstva, ale též rybolov.

DĚLO

Je symbolem války, dělostřeleckého boje. Dvě zkřížené dělové hlavně ve znaku Bolívie a Haiti jsou symbolem síly a vzpomínky na minulé boje za svobodu. Dělo ve znaku sovětského města Smolenska vyjadřuje strategický význam města, u města Brjansku pak upevnování obrany a založení tamního dělostřeleckého oddílu.

DESKA /poduška/

Zdobí přilbu jako klenot, je čtverhranná s rohovými třapci. Značí oddanost, čestnost jména, jakož i rytířskou hrdost.

DEVIZA v. HESLO

DIKOBRAZ

Symbol obratné obrany proti nepříteli.

DIVOČÁK v. KANEC

DIVÝ MUŽ v. MUŽ, MOUŘENÍN

DRAK /saň/

Podle Konfucia symbol zemětřesení a bouře, značí moc, vládu, ostražitost a věčnost božství. Slovo pochází ze sanskrtského výrazu drakarna. Zrodil prý se z velké okřídlené zmiže, která chrlila oheň a otravovala ovzduší jedovatým dechem. Babylónský drak Sirruš bylo monstrum zasvěcené bohu Murdukovi a mělo zadní nohy ptáčí, přední lví, na hlavě hřeben a nad nozdrami kolmo trčící roh. Číňané mají čtyři druhy draků a drak Lung byl jim symbolem císařské moci, ale též životodárného deště. Drak s hrbem velblouda z nauky Zoroastrovy se jmenuje Ašnung. Drak značí také daleké cesty předka nebo jeho válečnou lest, je tedy čestnou vojenskou vzpomínkou. Drak, kousající se do ohonu, je symbolem věčnosti, kruhovitěho pohybu. Podobně jako had. Drak má dva pazoury orličí, zubatou tlamu se sršicím ohněm, křídala netopýra, laločnatý hřeben na zádech, ocas do špičky zavinutý. Saň na rozdíl od draka má čtyři nohy a tlama je bez ohně. Ve znaku města Trutnova zelený drak vypráví o hrdinném boji Truta a přemožení této obludy. Dva zkřížené draky má ve štítě město Kolín a také známý alchymista Michal Sendivogius z doby císa. Rudolfa II. měl na štítě dva draky. Ve znaku města Kazaně připamatovává legendu o založení města, na místě velkého výskytu hadů. Vypudil je odtud tatarský čaroděj. Jen hadí car Zilant z blízké hory Džilantan vyvolával v obyvatelích neustálý děs. Až mocný čaroděj Chakim Zilanta zabil. Zilanta zvali drakem.

DRÁP /pazour, spár, pařát, gryfí nebo orlí, sokolí/

Značí pevné držení moci a vlády právě tak, jako cenění svobody a práva majitele. Může také značit odvážný lovecký čin a právo volného lovu.

DŘEVCE v. KOPÍ

DUB

Posvátný strom Donnarův a Jupiterův. Je znamením síly, věrnosti, pevnosti a vytrvalosti, která všechny nepřátelské nástrahy překoná. U Slovanů byl zasvěcen bohu hromovládcí - Perunovi. Je symbolem lesnictví. Často bývají u znaků zobrazovány jen jeho části, např. žaludy, větve, listy apod. Je v mluvícím znaku města Českého Dubu.

DUHA

Symbol řecké bohyně Iris a staroslovanské bohyně lovu, rolnictví a krásného počasí Podagy. Z jejího zjevení se usuzovalo na povětrnost, zvláště vítr a déšť. Jako nebeský most, po němž putují bozi je jednak znamením smíru, jednak poselství. Je symbolem vzájemnosti mezi bohy a lidmi. Vyskytuje se často v cizích znacích.

DŮM

Znamení stálosti, spokojenosti a věrné ochrany. Nositel ví, jak třeba svého domu a rodinného krbu ochránovat a udržovat.

DŮTKY /karabáč/

Jsou symbolem strasti a utrpení, jež spojuje je se zdrženlivostí a věrnou vírou. Rouška s dŮtkami je atribut, připomínající Kristovo umučení.

DVEŘE

Značí symbolicky otevřenost, upřímnost, pohostinné přátelství a jistotu.

DÝKA v. NŮŽ

DŽBÁN /pinta/

Symbolicky může značit mlčenlivost, utajenost, protože se jeho obsah skrývá před očima. Pak také zámožnost, radost, píli i určité právo nebo i příhodu. Ve znaku Pintů z Bukovan.

EMBLÉM v. BADGE

FASCES

Jsou svazky liktorských prutů, svázané červenými řemínky, do nichž jsou vetknuty sekery. V antickém Římě byly odznakem moci a nošeny liktory přes levé rameno před diktátory, konzuly, pretory atd. Objevují se ve znacích novějšího původu u soudců, právníků. Zneužitý symbol italských fašistů. Jako atributy jsou ve znaku Equadoru ve smyslu republikánského zřízení a též jako nosiči štítu Kamerunu. U nás např. ve znaku Antonína Jungmanna, bratra Josefa.

FÉNIX

Bájný pták, který sám sebe spaluje, aby se znovu z ohně zrodil. Je tedy znamením věčného znovuzrození a omlazování. Posvátný pták Osiriův, kdysi symbol východořímské říše. Vzhledem k původní báji zobrazuje se fénix jako orlice s rozepjatými křídly, vznášející se vzhůru z plamenů. Emblém alchymistů.

FÍK

Je vzpomínkou na teplé, slunné krajiny jihu. Ve státní vlajce Srí Lanky/Ceylon/ značí fíkové listy v rozích posvátný keř, pod nímž seděl Buddha.

FORTUNA

Je odznakem milosti a přízně pánovy. Je bohyní náhody, dle Horatia znamením nezásloužného, střídavého štěstí. I upomínkou na nenadálou příhodu. Fortuna balnearis nebo salutaris má význam bohyně léčivé.

sv. FRIDOLÍN

Původem Ir, misionář v 6. stol. n. l. mezi Kelty, Alamany, symbol /spolu se sv. Hilariem/ pokřesťanění jihozápadního Německa a Švýcarska /kanton Glarus/.

GARUDA

Mýtický pták. Monstrum s lidským tělem, orlími křídly a pazoury. Společněk boha Višnuva podle indické mytologie.

GERYON

Nestvůrná lidská hlava, která má tři obličej. Jeden en face, dva z profilu. V řecké báji silný obr, sídlící na ostrově Erythei, kde byl zabit héroem Heraklem. Žena s dvěma obličejí a vousy zve se Bafomet. Je gnostickým symbolem. Žena se třemi hlavami a šesti rukama je starořecká bohyně měsíce Hekate. Ochránkyně cest a pocestných. Tříhlavý staroslovanský věštebný bůh slunce a měsíce zval se Triglav. Trimurti byla indická svatá trojice, zobrazovaná se třemi hlavami.

GOEDENDAG / = dobrý den /

Je nizozemská heraldická figura. Původně byla to zbraň holandských sedláku z období republikánského /1579 - 1806/. Je to rádllo pluhu připevněné na tyč. Patří k typickým selským erbům, kdy bylo možno svobodně si vyvolit znak. Je symbolem selské práce a obrany.

GORGONEION

Gorgó, v řeckém mýtu mořská obluda. Její dvě sestry, zvané též Gorgóny, Stheno /mocná/ a Euryale /šírokoká/ byly na rozdíl od Gorgó nesmrtelné. Místo vlasů měla na hlavě hady, zmiže, zvířecí uši, sploštělý nos, rozšklíbená ústa a tesáky místo zubů. Když jí usekl Perseus hlavu, vyžil se z těla proud temné krve, z něhož vystoupil obr Gryásor a okřídlený kůň Pégasos. Když pak tuto hlavu Perseus ukázal Polydeuktovi a obru Atlasovi, zkameněli. Její obraz se zve Gorgoneion. Gorgónu měla na prsou bohyně Athéna. Věřilo se, že způsobuje nezranitelnost a co víc, její pohled buď způsoboval zkamenění nebo i usmrtil. Také chránila před uhranutím.

GRANÁT /bomba/

Železná koule, naplněná střelným prachem, která způsobila při dopadu explozi. Zobrazován nejčastěji s vyrážejícími plameny. V českých znacích se objevuje nejvíce v 17. století jako symbol vyznamání a povýšení těch, kdo úspěšně hájili město Prahu před Švédy. Může být i upomínkou na válečné tažení a dobývání.

GRANÁTOVÉ JABLKO v. JABLKO

GRYF v. NOH

GUIVRE (vouivre)

Zvláštní odrůda draka fantastického ve Francii. Má poprsí ženy a na čele karbunkul nebo rubín. Často se také zobrazuje jako had, polykající dítě. Strážce pokladu a majetku.

HAD

Totemové zvíře. Starobylý kultovní symbol orientální. V Indii měl důležitou úlohu v kultu Višnuově jako bílý had Maga. U Chaldejců a Babylónanů byl had symbolem boha Ea jako nositel nejvyšší moudrosti. Byl též symbolem tráckého boha Sabaziose. U kabalistů Nahaš vyjadřuje sílu přírody, u gnostické sekty Ofitů je symbolem moudrého věčného života. U Čínanů byl symbolem mužského principu Jang. Podle Genese je jím představována dáblova lstivost. Symbolizuje zdraví a léčivou sílu, odtud odznak lékařství /Aeskulap/, dále bdělost, ostražitost, válečnou moc a slávu. Je chytrý, jeho rány se lehce hojí, hlava

varuje. Na nejmenším prostoru nalezne snadno místo úniku bez hluku a násilí a takové mají být i činy nositele tohoto znamení, to jest mají být spojeny s opatrností a prozíravostí všude se dostat, vždy mít na paměti cíl. Had, kousající se do ohonu, je symbol krouživého pohybu, věčnosti, symbol jednoduchosti hmoty /uroboros alchymistů/. Had ovinutý kolem okřídleného slunce, zove se Uraeus a je symbolem zasvěcení. Svinutého hada, chystajícího se pohltnout nahé děcko užívali v erbu milánští Visconti. Je to vzpomínka na Ottu Visconti, který usmrtil na první křížové výpravě Saracéna a získal si jeho erb. Had chřestýš má významné místo v moderní americké heraldice. Je zastoupen na některých vlajkách jihozápadních států Unie, kde chřestýš žije.

HÁK /dvojitý/

Ve tvaru písmene Z sloužil k zavěšení kotle nad ohniště. Značil činorodou píli, domácí čest nebo mohl připomínat čin předků.

HÁK /lodní/

Značí smělé jednání a oporu. Též upomínku na námořnickou minulost předka.

HÁK /s hrotem/ v. HALAPARTNA

HALAPARTNA /sudlice, partyzána, hák s hrotem, sekeřice, kůsa, kostna/ Byly užívány ve středověkých válkách. Poukazují na bojové smýšlení a odvahu, protože byly určeny na boj z blízka k stržení jezdce s koně. Háky s hrotem měly ve znaku Sokolové z Mor a Ráječtí z Mírova. Pověst o tom dí: Jeden z předků těchto vládek přišel do knížecího ležení s novou zbraní. Byla to zbraň, jíž pak v bitvě "znamenitě sskody činil nepříteli, píchajíc a přitahujíc k sobě bogownjky odporné, dána mu za erb tak, aby jí nosyl a potomcy jeho na věčnost w sstjtu červeném proto, že pole krvavé hrdinství jeho učiněno bylo" /Paprocký/. Dvě zkřížené halapartny má ve znaku město Bardějov.

HARFA

Jeden z nejstarších hudebních nástrojů lidstva, U Egyptanů známý již 3000 let př. n. l. Symbolizuje čistotu, hloubku, a vznešenost. Je ve znaku Irska.

HARPUNA

Je symbolem velrybářského lovu /Grónsko/.

HARPYJE

Je půl panna, půl orel, božstvo bouře a genius smrti. Symbolizuje silnou mysl, smělost, odvahu. Svou půlkou panenskou připomíná věrnost a oddanost, půlkou orlí pak moudrost a sílu k celkové slávě. Řecká bájná nestvůra divého vichru uchvacovala lidi. Je ve znaku města Norimberka.

HAVRAN /krkavec/

Je fetišem u všech národů starověku. Je symbolem vševědouceho a věštby a dopomáhá k chytrosti a nadání. Též symbol tajných sil i jako znamení věšticího zlo. Měl-li v zobáku zlatý kroužek, byl to symbol slunečního božstva. Také germánská mytologie zná havrany se slunečním kruhem v zobáku. Dva havrani Odínovy symbolizují myšlenku a paměť. Havraní hlava bylo jedno ze znamení alchymistů.

HEKATE v. GERYON

HERMELÍN

Symbol duševní čistoty a dobrého smýšlení.

HESLO /deviza/

Jsou slova nebo krátké věty, provázející znak na pásce nebo volně se vznášející. Jsou vlastně slovními symboly, vyjadřujícími nějakou snahu, touhu nebo upozorňující na čin, událost. Např. Festina lente /Rožmberk/, Věrně a stále /Kolo-vrat/, Invita invidia /Valdštejn/ aj. Hesla u některých státních znaků: Liberté, egalité, fraternité /Francie/, Libertas /San Marino/, Unity and Faith /Nigeria/, Liberté, Cooperation, Progres /Rwanda/, Unity, Freedom, Justice /Sierra Leone/, For God and my Country /Uganda/, Dios union y libertad /Salvador/, L'Union fait la force /Haiti/, Libertad y orden /Kolumbie/, Pro mundi beneficio /Panama/, Paz y justicia /Paraguay/, E pluribus unum /USA/, Virtus unita fortior /Andorra/, Dios, Patria, Libertad /Dominikána/ aj. Hesla u panovnických znaků: Dieu et mon droit /Velká Británie/, Deo juvante /Monaco/, Je maintiendrai /Holandsko/, Una grande libre, plus, ultra /Španělsko/ aj.

HEXAGRAM

Symbol esotericko-náboženský představuje spojení vody s ohněm nebo slunce s měsícem. Obecně symbol tajemství vesmírné rovnováhy. Šesticípý modrý hexagram, zvaný Davidova hvězda je na vlajce Izraele.

HIPPOKENTAUR

Monstrum, mající horní polovinu těla mužskou, dolní polovinu koňskou. Často svírá v rukách napjatý luk. Ženská odrůda je hippokentaurka. Hypogryf je okřídlený kůň se supí hlavou. Hippokamp je mořský koník. V. t. KENTAUR.

HLÁSKA v. VĚŽ

HLÁSNÝ

Přirozená figura ve štítu znamená ostrahu, bdění za jiné.

HLAVA

Nebe, ze kterého přicházejí všechny jasné myšlenky, koruna ctností, byla udělována rádcům, vyslancům a chytrým lidem za prokázané dobré služby. Vlasy značí mnohonásobné dobré myšlenky a úmysly. Turecká nebo mouřenínská hlava symbolizují udatnost proti nevěřícím. Utatá hlava Jana Kř. ve znaku Teplíc připomíná tamní klášter, založený Juditou, manželkou krále Vladislava I., zasvěcený Janu Křtiteli a jeho mučení za Herodesa.

HLEMÝŽĎ

Značí dědičný majetek. Tento pracně získaný je třeba pevně držet a rozmnožovat, neboť rodinný dům má mnohé výhody: chrání před zlobou deště, je útočištěm před pronásledováním, je základem blaha a vývoje rodiny.

HODINY

Zvláště přesýpací značí ubíhající čas. /Antická klepsydra./

HOLUB /holubice/

Atribut sumerského boha plodnosti Innina, symbol sv. Ducha v katolické věrouce. V starojaponské heraldice ctěn holub jako posel bohů. Podle legendy duše umírajících mučedníků přejímala podobu holubice. Bílá holubice připomíná sv. Jana Křtitele a nachová Krista. "Holubičí prostota platí jako základ pobožnosti, zbožnosti, pokory, čistoty a pravdy. Holubice s ratolestí v zobáčku pak mír. V. t. OLIVA

HONOSNÉ SOUČÁSTI

Jsou vedlejší části znaku a jak výraz napovídá, měly sloužit k ozdobě a okázalosti znaku. Jsou to např. zvířata, štítonoši, plášt, stan, monile, praporce, řádové a jiné odznaky.

HORA v. SKÁLA

HORNÍK /havíř/

Muž, který v zemi kutá a dobývá je jí nerostné bohatství. Tím proniká v tajemství temna skal. Jeho postava představuje vlastní povolání nebo vůbec tvrdou práci a neohroženost, neboť sází svůj život do hry a výhrou může světu dát cenné poklady země. U znaků měst a obcí, kde připomíná hornickou minulost.

HOUBA

Nejčastěji přichází ve štítu jako mluvící znamení. Např. ve znaku města Smržovky je to smrž v přirozených barvách. Tři houby má mluvící znak rodu Hříbských z Hřibů.

HOUSLE /viola/

Hudební symbol, ale i vzpomínka na dobrého hudebníka, houslistu. Viola d'amour je symbolem lásky.

HRÁBĚ

Symbolizují věrnost svému přesvědčení, důkladnost a vniknutí do duševní hloubky. Neboť tak, jako hráběmi shrabují se věci na zemi ležící, právě tak mají podle příkladů předků potomci činit, s předsudky se vypořádat, znalosti sbírat a dále opatrovat. Jinak znamená zemědělské práce.

HRAD /tvrz/

Značí lenní poměr k pánu nebo vzpomínku na slavnou dobu předka, který se vyznamenal při hájení nebo dobývání hradu. Je také připomínkou svolení pána k postavení si hradu nebo památkou na loupeživé lapky apod. Někdy se vyskytuje jen jako zřícenina t.j. památka na bývalý hrad a panství. Např. Jince /Valdek/, Trnovany /Doubravka/ aj.

HRNEC

Označuje zaměstnání i kuchařský úřad a hodnost u vrchnosti. Je též znamením pohostinnosti.

HROMOKLÍN v. TROJZUB

HRUŠEŇ

Má význam štěrnosti, protože málokterý strom je tak bohatý na plody jako hrušeň. Také symbol dobrot, vytrvalosti a síly osobnosti. Podle toho, že jen němohému stromu se může dařit na každé půdě jako hrušni.

HŘEBEN

V soudržnosti zubů připomíná jednotu spojení. Též znamená tělesné čistoty. Někdy vzpomínka na čin předka. Předek pánů z Boskovic ptáčník Velen, ukázal kdysi svému zbloudilému knížeti cestu v lesích. Dříve však unaveného a znečištěného knížete omyl věníkem a učesal vlasy hřebenem, pak na podušku posadil, aby si odpočinul. Odtud ve znaku Velenově a jeho potomků. Též ve znaku města Boskovic. Dračí hřeben připomíná šťastné vítězství za těžkých podmínek.

HŘEBÍKY

V různém tvaru a poloze mají symbolizovat energii a bystrost ducha, oporu a vědomí na se vzatých povinností. Ve smyslu křesťanském připomíná hřeb utrpení Kristovo.

HŘEBLO

Je znamením podkoního, štolby a jeho zaměstnání.

HŘÍČ /válečná udice, koňské pušťadlo/

Je to trojcípé železo, používané na poranění nohou koní při bitvách. Tím, že hříč zvedá vždy hroty ze země vzhůru, symbolizuje člověka, jenž se zdviženou hlavou vytrvává věrně, ať osudu se zlíbí či nikoliv. Také značí právo lovu. Dvojitý hříč se nazývá heraldicky vlčí udice a sloužil k chytání vlků.

HŮL

U Asyřanů a Babylónanů symbol moci a vlády. Dále jako symbol manství, vasalství vedle prstenu. Kérykeion /Caduceus/ je okřídlená hůl se dvěma hady Hermova nebo Merkurova, jakožto posluh bohů. Má magickou moc a symbolizuje bohatství. Je též symbolem obchodu, kupectví, obchodních styků a cest. Hůl Aeskulapova je hůl nebo žezlo či kyj, otočená jedním hadem. Je symbolem lékařů a lékařství. Zde jako symbol omlazující se životní síly a zdraví. Je v odznacích lékařských organizací a také na mezinárodní vlajce Světové zdravotnické organizace. Jiná hůl, symbolizující úřad, je hůl soudcovská, biskupská a j.

HUSA

U Indů, Římanů posvátné zvíře. V Číně symbol vznešené věrnosti. Značí bdělost, ostražitost, oddanost i sebezapření. Jeden ze symbolů husitství, kde je zobrazována pijící z kalicha.

HVĚZDA

Je jedním z nejpoužívanějších symbolů a často se vyskytuje ve znacích a na vlajkách států. Zvěstuje štěstí, zdraví, nový život, vyzařuje slávu a dobré skutky. Je symbolem ušlechtilého smýšlení. Na náhrobcích symbolizuje jako jitřenka znovuzrození. Někdy připomíná i astrologický prvek. Pěticipá rudá hvězda svým tvarem zobrazuje člověka t.j. hlavu a čtyři údy a je zde symbolem člověčenství. Pět smyslů, pět lidských plemen, pět pevnin. Znamená tedy laickou vládu z vůle lidu na podkladě hmotném, sjednocení proletářů všech zemí lidského rodu zítřka. Ve spojení se srpem a kladivem je na státní vlajce SSSR a ostatních sovětských republik. V různých barvách je na vlajkách Jugoslávie, Toga /LKR/červená/, Ghany, Maroka /černá/, Chile, Kuby, Liberie, Somálska, Toga /bílá/, Středoaf. republiky, Vietn. lid. dem. republiky /žlutá/, Jemenu /zelená/ aj. Je též atributem zem. patrona sv. Jana Nep., dále se vyskytuje v různých duchovních a světských rádech a společnostech. Např. zelená je znamením esperantistů, atd.

Šesticípá hvězda, složená ze dvou na sebe obráceně položených trojúhelníků tzv. Davidův štít je na vlajce Izraele /modrá/. Šesticípou červenou hvězdu mají v odznaku zkoušené zdravotnické sestry. Sedmicípou bílou hvězdu lze zřít na vlajce Jordánska, osmicípou zlatou hvězdu měli jako mluvící znamení Šternberkové. Symbolický smysl mají hvězdy ve vlajce Číny z roku 1949. V horním rohu je zlatá velká žlutá pěticipá hvězda a čtyři menší. Tato velká hvězda značí společný program čtyř tříd čínského národa, vedeného komunistickou stranou, čtyři malé hvězdy představují třídy dělníků, rolníků, drobné buržoazie a vlasteneckých kapitalistů.

SYMBOLIKA HVĚZD VE STÁTNIÍCH ZNACÍCH A VLAJKÁCH

Počet hvězd	Počet cípů	Barva	Symbolika	Znak, vlajka	Stát	Pozn.
1	5	bílá	svoboda, jednota	vl. zn. vl. vl. zn. vl. vl.	Kuba Chile Togo Somálsko Ni Liberie	} 5 cípů = 5 oblastí země
1	5	žlutá	jednota	vl. zn. vl. vl. zn. vl. vl.	Středoaf. rep. Kongo Jihoafr. rep. VDR Mongolsko	
1	5	červená	budoucnost socialismu vzpomínka na vyhl. nezávislosti	zn. vl. zn. vl. zn. vl.	Paraguay	
1	5	červená	socialist. budoucnost, mezinár. solidarita prarodujících	zn. vl. zn. vl. zn. vl. zn. vl. zn. vl. zn. vl.	Korej. lid. dem. rep. SSSR Jugoslávie Jižní Jemen Nár. fr. osvoboz. Maďarsko Bulharsko Rumunsko	
1	5	zelená	naděje, úroda, blahobyt	zn. vl. vl.	Senegal Jemen	
1	5	černá	svoboda	zn. vl. vl.	Ghana Guinea-Bissau	
1	7	bílá	společenství 7 veršů z koranu	vl. vl.	Austrálie Jordánsko	
1	12	bílá	zeměp. poloha ostrova	zn. vl.	Nauru	
2	5	žlutá	spojení země	zn. vl.	Kamerun	
2	5	modrá-červená	věrnost a síla	zn. vl.	Panama	
3	6	bílá	národ-nábož. republ.	vl.	Kambodža	

3	5	žlutá	počet hlavn. ostrovů	zn. vl.	Filipiny
3	5	zelená	federat. spoj. 3 zemí	zn. vl.	Irák
4	5	červená	Jižní kříž - poloha	vl.	N. Zeeland
5	5	bílá	Jižní kříž - poloha	zn. vl.	Záp. Samoa
5	5	žlutá	spol. program a 4 soc. skup.	vl.	N. Guinea-Papua
5	5	různoobar.	soužití 5 lid. plemen	vl.	Surinam
5	5	modrá	5 feder. zemí	vl.	Honduras
6	5	bílá	6 ostrovů	vl.	Niz. Antily
7	5	bílá	7 provincií	vl.	Venezuela
7	5	žlutá	správní jedn. provincie	zn. vl.	Grenada Bolívie
9	5	žlutá	provincie	zn. vl.	Bolívie
14	5	bílá	oblasti svazu	vl.	Barma
15	5	žlutá	15 ostrovů archipelů	vl.	Cookovy ostrovy
50	5	bílá	členské státy	zn. vl.	USA
3	6	červená	jednota	vl.	Burundi zel. lemův
5	6	bílá	Jižní kříž	vl.	Austrálie
6	6	bílá	6 spr. oblastí	vl.	Tichom. ostrovy U
23	6	bílá	státy federace	vl.	Brazílie
půlměsíc + 1	5	bílá	islam	zn. vl.	Turecko
půlměsíc + 4	5	bílá	islam a 4 ostrovy	zn. vl.	Pakistán
půlměsíc + 5	5	bílá	mír, pokrok, spravedlnost, rovnost	zn. vl.	Singapur
půlměsíc + 1	5	žlutá	islam	zn. vl.	Mauretanie
půlměsíc + 1	5	červená	islam	zn. vl.	Alžírsko, Tunisko
půlměsíc + 1	14	žlutá	islam a 14 čl. zemí	vl.	Malaisie

HVĚZDICE /ostruhové kolečko/

Je hvězda s otvorem uprostřed a připomíná jednak zaměstnání předků, jednak symbolizuje přicházející válečné štěstí.

HYGIEA

Starořecká bohyně zdraví. Zobrazuje se jako mladá dívka, často ve spojení s Asklepiem, svým otcem a bohem lékařství. V ruce drží číši s ovinutým hadem. Symbol zdraví, emblém lékárníků.

CHIMÉRA

Lykyjská báječná bytost, kombinovaná z prvků lva, draka a kozy, chrlící oheň, již přemohl pouze hrdina Bellerofont. Shledáváme se s ní již u Etrusků. Symbolizuje přelud, mátohu, klam.

INFULE /mitra/

Pokrývka hlavy církevních hodnostářů je symbolem vysoké duchovní důstojnosti, připomíná věrné služby církevní nebo lenní poměr k biskupství, kapitule apod. Trojnásobná papežská mitra zvaná tiara ve znaku i vlajce Vatikánu značí trojí papežský úřad: učitelský, kněžský a pastýřský.

JABLKO

Má význam lásky a života, podle jiných mládí a krásy, obecně životní síly. Svou podobou značí obraz země v malém a tak je často přikládáno jako atribut. V Orientě je symbolem slunce. Granátové jablko /Granum Punicum/ zasvěcené Junoně, objevuje se až v 15. století jako znamení plodnosti rodu, jednoty a svornosti. Kreslí se jako prasklé a z pukliny vylézají jádra s okvětvím. Jádra s květy jsou symbolem lásky, manželství a plodnosti. Darování jeho značilo přízen. Jako emblém je užíval Maxmilián I. Převzal je od španělských příbuzných po dobytí Granady a symbolizovalo rozhojnění rodového majetku. Jablko říšské je symbolem vlády králů a císařů. Též symbol truksaské a kurfiřtské hodnosti a důstojenství. Je znamením udělené vysoké milosti pro vlastenecké smýšlení a sílu víry. Předci sice byli dobrými vlastenci, ale pro pozemskost nezapomínali na nebe.

JABLOŇ

Ochranný strom chalup podle pověry, že žádný blesk ji nerozetne a netrefí. Proto tu s oblibou sázena. Mluvící znamená některých míst jako např. Jablonce n. Nisou.

JALOVEC

Obecně obraz jinošské ztepilosti, urostlosti, krásy a sličnosti.

sv. JAN KŘT.

Křesťanský symbol obrácení na víru. Též vzpomínka na mučedníka popraveného na rozkaz Herodesa Antipase. Ležící statou hlavu světce na míse má ve štítu město Davle u Prahy, dále Teplice a Stod.

JANUS

Starořímský sluneční bůh, ochránce dveřních vchodů. Je zobrazován se dvěma obličejí, takže vidí vpřed i za sebe, čili věci minulé i budoucí.

JAŘMO /jho/

Obojek na tažný dobytek, symbol poslušnosti, služby, poddanství i křesťanského smýšlení.

JASAN

Strom nordické mytologie, protože z jasanového kmene byl stvořen první muž Ask, t.j. jasan. Symbol všehomíra, modré oblohy a zelené země, světa a života. Dále značí jasan pevně v kořenech tkvící hojnost, moudrost, sílu, houževnatost a nepoddajnost. Vyskytuje se u cizích rodů.

JAVOR

Stylizovaná javorová semena jsou smyslem života. Ve státní vlajce Kanady je list javoru jedním z hlavních reprezentantů tamní přírody, lesů a země, ležící mezi dvěma oceány /červené pruhy/.

JAZYK

V ohnivě podobě symbol sv. Ducha.

JEDLE

U Germánů byla stromem života, u Římanů naopak stromem smrti. Symbolizuje naději, věrnost a stálost, protože je věčně zelená i v zimě, tedy znak neměnitelné svěžesti, čerstvosti, síly, mládí. Je také symbolem odvahy. Ve znaku Vejprtu značí událost z roku 1550, kdy za veliké bouře v kraji byla vyvrácena jedle v lese. Pod vývratem zasvítla stříbrná žíla. To proslavilo Vejprty jako místo stříbrnosného dolování a jedle se dostala do znaku města.

JEDNOROŽEC

Je kůň ve skoku s dlouhým rovným rohem, v vyrůstajícím z čela zvířete, s paznechty a chvostem. Je znamením srdnatosti a bojechtivosti, nezkrotné divokosti a síly. Jeho roh má kouzelnou moc měnit otrávený pramen v užitečný. Atribut sv. Justiny. V emblémech starých lékáren. Je možné, že jednorožec měl svou skutečnou podobu v narvalu jednorožem /Monodon monoceros/ mořském kytovci, dorůstajícím délky až 6 m. Samec má v horní čelisti až 2 metry dlouhý tyčovitý zub.

JELEN /daněk, srnec/

Je znamením rychlosti, mírnosti, jemnosti, protože, jak věřili Aristoteles a Aelian jelen nemá žluči. Svou záchranu a spásu hledá v útěku. Značí také právo volného lovu a v křesťanské symbolice podle žalmu 42 je jelen nebo laň symbolem po bohu toužící duši. Jelen s křížem na hlavě je gruzínský symbol dobra a klidu. V starojaponské heraldice ctěn jako posel bohů. Mluvící znak srnce měl ve znaku Srnec z Varvažova. V. t. PANÍ.

JEPICE /podeňka/

Vzácný symbol v heraldice. Zříme jej na středověké pečeti Johna Myera z Norfolk. Zde symbolizuje nejskromnější ze skromného, ale také pomíjejícnost v životě pozemském.

JEŘÁB /zorav/

Zobrazován často s kamenem v zobáku nebo spáru. Symbolizuje bdělost tím, že hlídá své hejno, zmožen spánkem tento kámen upustí a ostatní probudí. Je také hlasatelem velké události. V Japonsku vidí v něm nositele štěstí a dlouhého života. Ve znaku lotyšského města Grobinje symbolizuje ostražitost před nepřitelem.

JESTŘÁB /krahujec/

U Řeků dravec zasvěcený Apollónu. Symbolizuje obezřetnost a smělou odvahou.

JEŠTĚRKA

Značí hbitost, pozornost, ale i ochranu. Ve štítu Báňš.Štiavnice jsou ve štítu dvě zelené ještěrky.

JETEL

Jetelový trojlístek znám již u keltských druidů jako posvátná rostlina, u Římanů jako znamení léta. Symbolizuje štěstí, pravdu, protože napodobuje tvarem srdce. V křesťanské symbolice představuje trojlístek sv. Trojici. V rytířském středověku byl symbolem pozorně čekajícího na lásku pozemskou a milost boží. Irský národní emblém.

JEZEVEC

Symbol dobrého počátku, bdělosti a ostražitosti.

JEŽEK

Symbol síly odporu, domácích štěstí a proto častá obchodní a domovní značka. U nás v mluvícím znaku města Jihlavy /lgel-lglau/. Zde připojuje se smyšlená pověst Hájkova. Při kopání základů města bylo nalezeno množství ježků a protože prý předkové nazývali ježka jehlákem, dostalo město jméno Jehlava - Jihlava.

sv. JIŘÍ

Patron rytířstva. Jeho boj s drakem symbolizuje rytířskou čest a neohroženost. Je patronem skautů celého světa. Ve vlajce Malty připomíná zde kdysi sídlící řád maltézských rytířů. Mluvící znak Jirkova, Jiřetína, sv. Juru a j. Ve znaku Moskvy prý vzpomínka na legendární vysvobození carevny Aji ze spárů příšerného draka.

JUSTITIA /Themis/

Držící v pravici meč a v levici váhy. Symbol právníků jako bohyně spravedlnosti /s páskou na očích/, personifikuje právo, zásluhy a napomíná potomstvo k spravedlivým skutkům a smýšlení.

KAHANEC

Symbol světla, osvětlení temnot, ale i hornického díla.

KACHNA /kačer/

Připomíná hospodářský chov zvířat, nebo připamatovává nějakou příhodu či událost. Pět kachen ve znaku sov. města Čeboksary značí bohatý výskyt kachen v okolí.

KALICH

Symbol a odznak husitství, obecně symbol duchovního citění. Obrácený kalich dnem vzhůru připomíná smutné události pobělohorské, tj. potlačení husitství v městě.

KÁMEN

Nejčastěji drahokam, vkládaný do pařátu ptáku /havran, čáp, volavka aj./ jako doplněk hlavního znamení k celkovému pojetí. Je-li kamenem rubín, věřilo se, že chránil nositele před morem a hněvem tím, že rozháněl smutné myšlenky a tvořil dobrou náladu.

KAMZÍK v. KOZEI.

KANEC /divočák/

Značí svobodu, volnost a neomezenou sílu. Pro svou mohutnost a tím, že tesáky zabil Adonise platí v symbolice obecně jako divoká a nebezpečná síla, v heraldické symbolice pak jako známení bojovníka dobře ozbrojeného, ne malomyslného, který s nepřitelem udatně bojuje a nikdy neutíká. Odtud také kanec na praporecích Římanů spolu se lvem, orlem. Posvátné zvíře u Keltů. Kančí hlava na štítu některých českých rodů má dle pověsti svůj původ v události, kdy Bivoj, syn Sudiovojuv, z krotil divokého kance a za rohy jej přinesl na hrad před kněžnu Kazi.

KÁPĚ v. ČAPKA, MNICH

KAPKAN

Železa, sloužící k chytání vlků a jiné divé zvěře. Jsou znamením lovecké cti a lsti.

KENTAUR

V řecké mytologii značil divokého lesního démona lidského těla a koňského trupu, což symbolizovalo člověka pozemského /kůň/ a posmrtného /člověk/.

KERASTÉS

Čtyřnohá obluda se lvími spáry. Na hlavě měla čtyři tykadla, jimiž prý vábila ptactvo. Monstrum zosobňující lov a lstivost.

KÉRYKEION v. HŮL

KEŘ

Listnatý, symbolizuje zelený, kvetoucí stav rodiny či rodu. Tak jako se keř ze země pomalu, ale jistě dobývá, tak také nositel má činy svými se skví, jsa pevně vsazen v rodnou půdu.

KLADIVO /palice/

Je symbolem činorodé píle a pevnosti. Značí i moc. Hornická kladiva zkřížená přes sebe, přesněji mlátek a želízko /krace/ jsou symbolem hornictví, jehož barvy jsou zelená a černá, při čemž černá značí podzemí, temnotu, zelená pak povrch země, přírodu. Hutníci mají místo barvy zelené barvu červenou, t.j. barvu tavicí se rudy. Kladívka objevují se ve znacích hornických měst a jako symbol současného dobývání nebo jako reminiscence na bývalou těžbu. Kladivo ve spojení se srpem je symbol spojení třídy dělníků a rolníků. Kladivo je též ze dnářským symbolem.

KLASY /obilní/

Jsou jednak znamením úrody, je dnak míru a bývají symbolicky přidávány ke kyticím růží nebo olivové větvičce. Jednotný klas značí plodnost. Klasy jsou ve znacích SSSR a jednotlivých svazových republik.

KLENOT

Na přílbě zprvu poznávací erbovní znamení u rčitých skupin a svazků pro bitvu, pak jen okrasa přílby. Klenot s přílbou a štítem tvoří základní charakter znaku.

KLEŠTĚ

Symbol píle a rodinné soudržnosti, ježto pevně táhnou a drží. Též znamená pevného, silného a ušlechtilého charakteru.

KLÍČ

Symbolizuje moc a neomezenou důvěru. Propůjčován jen takovým osobám, jichž věrnost, mlčenlivost a služební pohotovost byla příkladná a vyzkoušená. Jinak mají klíče symbolickou úlohu při odevzdávání města nebo pevnosti. Dva zkřížené klíče ve znaku a vlajce Vatikánu pocházejí z citátu evangelia sv. Matouše a symbolizují moc otevírat a zavírat život a duchovní svět.

KLÍN

Má význam pevnosti, čínorodé píle a síly v průniku.

KLOBOUK

Znamení volnosti, svobody a vznešenosti. Osvoboditel Říma Brutus na znamení svobody dal razit po vyhnání posledního císaře Tarquinia Superba mince, na nichž byl vyražen římský klobouk. Čestný klobouk/duchovní, doktor, notář aj./ mluví sám symbolicky. Stupeň hodnosti u církevních klobouků označuje se počtem a barvou třapců na šňůrkách. Např.:

klobouk černý s jedním třapcem na každé straně mají děkani a faráři

klobouk černý se 3 černými třapci po stranách je hodnost opata a probošta

klobouk zelený se 6 zelenými třapci značí arcibiskupa

klobouk červený s 15 červenými třapci značí kardinála.

Okřídlený klobouk Merkurův /petasus/ je symbolický atribut obchodu, zisku a blahobytu. Klobouk u mluvícího znaku Valašských Klobouků je vyložen takto: Aby se našlo lépe místo schůzky lovců, byla do země zabodnuta hůl a na ní klobouk. Odtud prý přešel do jména města. U tzv. židovského klobouku A. Sedláček zaznamenává vyprávění Dalimilovo, který prý již znal tým klobouk na štítě příbuzných Věslavových, jenž pro podání Židovky byl zabít Židem, načež jeho přátelé z pomsty mnoho Židů zabili. Musili utéci ze země a když se vrátili, klobouk židovský na štít vzali.

KNIHA

Symbolizuje učinnost a hluboké vědění, nositel se zasloužil o písemnictví.

KOČKA

Posvátné zvíře u Arabů a egyptské bohyně radosti Bastet. Symbolizuje do jisté míry svobodu, protože nechce být zajata a uzavřena, nýbrž raději nechá jídla a pití a zemře. Je však také lstivá, úskočná, pronásleduje kořist, vše vlastnosti dobrých vojáků. Mluvící znak Koček z Katzeštejnu.

KOHOUT

Symbol boha Héliá a Aeskulapa a také Svantovitův. V sasánovské symbolice značí slunečné božstvo. Znamená bojovnost, právo mezi svými, bdělost, též zmrtvýchvstání. Symbol Francie /galský kohout/. Kohoutímu tělu s vousatou mužskou hlavou se říká v české heraldice Židova hlava. Je ve znaku města České Třebové a vypráví se, že se sem dostala proto, že kdysi písař ztratil městskou pečeť a byl za to odsouzen k trestu smrti. Když ale písaře vezli na popraviště, kohout vyhrabal na smetišti pečeť, kam ji kdosi omylem vyhodil. Písař byl tedy omilostněn a domácí kur se tak dostal do městského znaku.

KOLČAVA v. LASIČKA

KOLEČKO ostruhové v. HVĚZDICE ostruhová

KOLO

Obecně symbol znovuzrození, koloběhu života. Má různé tvary a také různou symboliku. Je zobrazeno buď celé nebo jeho část tzv. korbel, tj. loukot se dvěma špicemi /paprsky/. U rodu Lažanských, Chotků, Stankovských aj. Kolo je atributem sv. Kateřiny a symbolem římské bohyně náhody a proměn osudu spolu s rohem hojnosti a kormidlem. Vozové kolo je prosté kolo s 6 - 8 špicemi. Ve štítu znaku Liberce připamatovává pány z Redernů /rad = kolo/. Mlýnské kolo mokré se čtyřmi paprsky je symbolem mletí a mlýnářství. Palečné kolo je v podstatě mlýnské kolo se čtyřmi paprsky, ale se zuby na obvodu. Je to kolo, na němž prý byli mučeni delikventi. Klévké kolo má liliovité zakončení osmi žezel vyběhávajících ze společného středu. Vyskytuje se ve francouzské heraldice. Je symbolem slunce a křesťanské mysli. Kolo života Ašókovy je symbolem slunce. Ve znaku i vlajce Indie z nači 24 hodin dne, běh života a pokrok /symbol brahmanismu/. Kolo Khorlo je ve vlajce Sikkimu ve funkci mystického budhistického symbolu přeměn a pokroku a předznamenává cestu k poctivosti a moudrosti. K mlýnskému kolu se vztahuje tato pověst: Kdysi kníže Oldřich zabloudiv na honu v jihočeských lesích, Dostal se až ke strži, kde ho napadl divoký kanec. Kníže utíkal před ním, až se zachytil rukama o kořeny stromu visícího ze skály. V poslední chvíli, když už kníže opouštěly síly, zabil kance muž, který tu byl právě na lovu. Byl to mlýnář z nedalekého mlýna. Oba dva pak srazili se opět s knížecí družinou a ve mlýně si odpočinuli a pak odjeli. Na statečného mlýnáře však kníže nezapomněl. Učinil ho svobodným, povýšil do vladyckého stavu a do erbu mu dal mlýnské kolo na památku jeho činu. Nosili je Kocové z Dobrušky.

Okřídlené kolo či železniční je novodobý symbol železniční dopravy. Podobné i ozubené kolo symbolizuje průmysl.

KOMETA

Ve středověku byla z ní pověrečná hrůza jako posla války a moru. Symbolizovala proto bdělost a ostrážitost pro nadcházející neblahé události.

KOMÍN

Novodobý symbol závodů, továren, výroby, práce. Ze starších znaků byl na štítu města Měcholup u Loun /1875/

KONVALINKA

Starý srdeční lék na znacích lékařů. Symbolizuje krásu, zdraví, lásku a štěstí. Podobně jako fialka je též konvalinka symbolem jara.

KOPÍ /oštěp, dřevce/

Symbolizuje hrdinství, rychlost a svobodu. Korunka na kolčím dřevci připomíná buď rytířské klání nebo hon na zvěř.

KORBEL

Je část kola se dvěma špicemi nahoru obrácenými. K tomuto znamení se váže tato pověst: Mladý český zeman po dobrodružných cestách a hrdinných bojích v cizině se vracel domů na rodnou tvrz. Vezl si značnou kořist, zvláště zlaté předměty. Aby tyto ukrýl před oloupením v lesích, skryl je do silných kol s písty. A tak v otrhaných šatech se dvěma koníky a prázdným vozem dojel šťastně do vlasti. Doma sekerou kola u vozu rozbil a poklad se vysypal na zem. Pověst o tom se donesla až ke králi, který zemana pozval k sobě, poděkoval mu za šíření slávy českého jména v cizině a do erbu mu na paměť dal kus rozbitého kola se dvěma špicemi v červeném poli. /Ad. Wenig: Bohatýrské zvěsti. 1923, s. 7/.

KORMIDLO

Symbol řízení životního osudu vlastními silami. Též vzpomínka na plaveckou minulost.

KOROUHEV /prapor, vlajka, standarta/

Značí vlastenecké smýšlení a již od nejstarších dob byla uctívána jako posvátná věc, pro níž každý bojovník má být hotov prolít svou krev. Její z tráta z načila u bojovníků všech národů po tupu. Prapor barvy rudé značí bojovnou mysl, odboj, revoluci. Barvy praporu často odpovídají štítu: nahoře je barva figury, dole pole štítu, v tom pořadí jak jsou na štítu. Je-li tomu opačně, značí odboj. Vlajka nebo prapor do polovice žerdi spuštěný, značí smutek. Praporce ve znaku hl. města Prahy symbolizují jádro Prahy a přibývají obce ke staré části města po roce 1945. Bílý prapor s červeným křížem je odznakem nemocnic, ošetřoven v bojích. Černý prapor je znamením smutku, je i znamením anarchistů, na moři pak znamením pirátů, lupičů. Žlutý prapor je znamením nemocných nebo podezřelých z nákazy / karanténa. / Červený prapor varuje před výbuchem, nebezpečím. Uprostřed svázaná vlajka znamená volání o pomoc.

KORUNA

Je symbolem zvláštní milosti za slavné činy. Trnová koruna / Arma Christi / značí utrpení Kristovo. Karbonářský symbol. Triumfální koruna z vavřínu patřila vítězi. Koruna na hlavě např. lva značí panovníkův atribut. Koruna zděná nad znaky městskými může připomínat buď ochranu města nebo zlezení zdi při útoku. Koruna routová je koruna rozvinutá v pošiku do oblouku. Hvězdná koruna je koruna, kde jsou místo perel hvězdy. Pohanská koruna je jednoduchá zlatá koruna s pěti ostře vybihajícími výběžky. Např. ve znaku Isaaca Newtona v klenotu na hlavě klečícího saracénského knížete, anebo na hlavě štítonoše tritona ve znaku anglického rodu Sandwich. Koruna, jejíž hroty jsou ukončeny perlami je koruna šlechtická. Podle počtu perel se rozeznává stupeň šlechtický takto: 5 perel má koru na šlechtická a rytířská, 7 perel má koruna svobodných pánů a baronů, 9 perel má koruna hrabat. Koruna knížecí má lem hranostajový, ze kterého vybihají tři zlaté obloučky, posázené perlami. Tyto obloučky se u vrchu sbíhají a jsou ukončeny zlatou koulí s křížem. Uvnitř je koruna červeně vyložená. Jsou ještě koruny královské a císařské, které mají svůj osobitý ráz.

KOS

Znamení lsti a bdělosti. V cizích znacích zobrazován též bez nohou a zobáku se složenými křídly /merleta/.

KOSA

Je symbolem polní práce. Ve spojení s kostlivcem symbolizuje zánik, smrt.

KOSATEC v. LILIE**sv. KOSMAS A DAMIÁN**

Byli odedávna patrony lékařů a zobrazováni v talárech s lékovkou a nádobkou v rukách. V cechovním znaku brněnských chirurgů a barbírů z let 1717, resp. 1674, asistují při pitvě lidského ležícího těla.

KOSTEL

Symbolizuje lenní poměr k biskupství nebo jinému duchovnímu panství. Značí však také významný podíl na jeho stavbě. Často je kostel na štítech řádů mnišských, klášterů, opatů, konventů, někdy i v městských znacích /Příbram, Sadská, Červ. Kostelec, Hořtka/. Stavba ve vlajce a znaku Kambodže představuje angkorský

budhistický chrám. Ve znaku Jerevanu značí ečmiadzinský chrám, význačnou arménskou architektonickou památku. Mluvicí znak Kosteláků z Kostelce.

KOSTKA hrací

Symbolizuje střídavé, vrtkavé štěstí. Také člověka dokonale vykrytalizovaného po stránce mravní a etické.

KOŠ

Zvláště ohnivý, podobně jako ohnivá otep, dřevo apod. sloužil ve válce obráncům k odehnání útočníka. Symbolizuje bojovnou mysl v obraně, nebo slavnou událost ze života předka, města aj.

KOTOUČ

Ohnivý, hořící znázorňuje rozdělování ohně suchým prutem na konci ponořeným do žhavého popela, čímž počal doutnat a otáčením vzduchem ve velkých kruzích rozntil se v dokonalý oheň. Symbol ohně rozdělování otáčením v kruhu.

KOTVA

Symbol námořnictví, plavby, přístaviště /např. u Leningradu/, ale symbolizuje také pevnou důvěru plnou naděje, stálost a vytrvalost. U starých Indů byla kotva znamením míru. U nás dříve symbolizovala obchod jižními plody.

KOTVICE

Užívala se v zednictví. Jeden ze symbolů tohoto zaměstnání.

KOULE

Symbol vyzkoušené moci a vlády, jinak také vynaložené námahy, práce a síly, dále neochvějnosti, věrnosti a bojovnosti. Někdy však také nestálosti. Často jako hořící granát. Např. v pravé tlapě gryfa v cechovním znaku postřiháčů.

KOVADLINA

Symbol kovářství, pak odznak síly duše, činu a pile na díle. Jako mluvicí symbol je ve znaku gen. D. D. Eisenhowera.

KOZEL /kozorožec, kamzík/

Byl považován u starých národů za zvíře věšebné. U sasánovské symbolice byl ctěn jako vládce hor. Značí houževnatou sílu odporu, obratnost, rychlost a dobrou smyslovou pohotovost. Jeho síla tkví především v jeho rozích.

KRAHUJEC v. JESTŘÁB**KRAJINA**

Málo starých znaků nalezneme se znamením celé krajiny nebo její části. Chce zobrazovat reálný pohled. Např. u Rychnova a Jablonce nad Nisou je zobrazena v přírodních barvách krajina s kostelíkem, údolím, vrchy, modrou oblohou s bílými oblaky, s potokem lemovaným stromy a keři, Z potoka pije laň. Jde o symbol místního kostela sv. Václava, potok má být Mohelka, jež obcí protéká. Znak je z roku 1895. Krajiny jsou časté v znacích svazových republik SSSR, ale i Rumunska, v afrických zemích, u Hondurasu, aj.

KRKAVEC v. HAVRAN**KROKEV /krokvice/**

Je to zlomené břevno a představuje znamení pevnosti a síly charakteru. Též usedlosti a jistoty a dávána odměnou za dobré služby zasloužilým rádcům a vyslancům.

KROUŽEK

Zlatý kroužek je symbol slunečních božstev a jimi propůjčené moci. Nejčastěji bývá zobrazen ve spojení s orlem, havranem, krkavcem, čápem, kteří jej drží v zobáku nebo noze. Ve znaku vladycckého rodu z Myslova tři kroužky /2+1/ a dvě zkrřížená kopí upomínají na bývalou rytířskou hru "píchání do kroužků".

KRUCIFIX

Kříž s přibitým Kristem je symbolem jeho utrpení /cruX = muka/

KRUČINKA

Ve znacích cizích rodů je symbolem pokory. V domu Anjou přijímá Plantagenet /Planta genista/. Oblíbená rostlina Keltů.

KRUH

Symbol uzavřeného spojení, nekonečna, věčnosti, jednoty. Kruh s tečkou uprostřed je symbolem božství, slunce. Pět barevných kruhů na olympijské vlajce /3+2/ symbolizuje pět světadílů. Tzv. modrý kruh Setonova hnutí woodcraft obrazně značí, že všechny síly lidstva na světě budtež napřeny k úsilí o věčný mír a šťastný lidský život. Na vlajce Japonska červený kruh je symbolem slunce, na vlajce Bangladéše symbolizuje vyšlé slunce svobody. Soustředné kružnice byly symbolem slunce u Chetitů.

KRUŽIDLO

Novodobé znamení, zvláště na řemeslnických, měšťanských znacích symbolizuje technické nebo umělecké nadání i rozhled. Bývá odznakem tesařů, měřičů, strojníků, truhlářů, bečvářů. Ve znaku a vlajce NDR je symbolem technické inteligence. Je též zednářským symbolem.

KRYCHLE v. KOSTKA h rací**KŘÍDLO**

Značí radostnou zvěst, rozmach a rozkvět rodu, který jen chvályhodnými činy potomků může být udržén.

KŘÍŽ

Je jedním z nejznámějších znamení starověkých východních národů. Tak např. egyptský kříž Tau nebo Ankh, v němž horní rameno bylo nahrazeno kruhem byl znamením života a smrti. Jiný, egyptský kříž celý v kruhu byl znamením budoucího života. Svastika nebo lomený kříž byl u Indů symbolem slunce. Podobně u Asyřanů, Babylónanů, Médů, Féničanů a dalších starověkých národů. Objevuje se i v staroslovanských nálezech. Zde, ve tvaru ležatého, později zvaného Ondřejského či Burgundského kříže byl symbolem boha Peruna. Jím žehnali staří Slované zemřelé, vzývali při bouřích, zavěšovali na vrcholky májí a malé tyto křížky zastrkovali do svých polí, aby byla chráněna před živelnými katastrofami. Avšak teprve vítězstvím křesťanství se stal kříž zjevným obecným symbolem víry a ctivosti na památku utrpení Kristova a jeho forma dostávala nejrůznější podobu. Jako symbol značil obět a mystickou smrt zvláště v době pronásledování křesťanství a také, že předek vykonal slavné činy pro víru, právo a spravedlnost, ba i krev prolil. Byl zpravidla odznakem duchovních řádů. Např. tlapatý kříž templářského řádu, jetelový kříž savojského řádu sv. Mauritia, kotvový kříž aragonského řádu salvatorského, berličkovy kříž řádu sv. Jana a Tomáše, kříž tau řádu sv. Antonína z Etiopie aj. Ondřejský, ležatý kříž byl vysoce ctěn, protože je to vlastně zkratka jména Kristova /X = Christus/. Kříž berličkový získával se pasováním na rytíře na svatém

hrobově. Kříž jeruzalémský zlatý ve stříbrném poli dostal Gottfried z Bouillonu proto, že dobyl Svaté země. A odchylka od heraldických pravidel o kov a barvě má odpovědět na otázku, proč tak jest: památka na slavné vítězství. Kříž lotrovský činí v erbovních znameních dojem vidlice. Liší se však tím, že se úvolně vznáší v poli štítu, nedotýká se okrajů. Kříž osmihrotý je odznakem nejstarších rytířských řádů. Jeho osm hrotů znamená osm rytířských ctností, mravní čistoty a utrpení pro víru. U tzv. maltézského kříže znamená osm hrotů osm blahoslavenství. Jsou ještě další tvary křížů, u nichž jméno nebo poloha upomíná na dřívější událost nebo činy. Z novodobých křížů je nejznámější červený kříž v bílém poli jako symbol mezinárodní zdravotnické organizace Červeného kříže. Bílý kříž středový ve vlajce Švýcarska připomíná doby křižáctví. Červený kříž středový ve vlajce Tonga je symbolem křesťanství, přičemž červená barva je symbol krve Kristovy.

KŮŇ

Ctěn odedávna, protože nesl svého pána do boje, s ním umíral a nezřídka také svému pánu život zachránil. Určen tedy do boje, ale i k lovu a orbě a proto symbolizuje sílu, vytrvalost, nebojácnost a moudrost. Bílý kůň značí charakter bez poskvrny a vítězný mír. Jako věštečtí koně byli známi u Slovanů bělouš Svantovitův v Arkoně a vraník Triglavův v Štětíně. Bělouš ctěn i u starých Keltů /Epo/. Kůň se dvěma jezdcí na řádové pečeti templářů měl připomínat původní chudobu a obětavost, ale též vzájemný svazek v řádu. Erbovní pověst u rodu z Pardubic vypráví o předku, který roku 1158 se dostal s družky do obleženého Milána, tam nabral kořist, avšak při návratu spadla v bráně mříž a v půli přetala koně. Odtud půl koně ve znaku rodu a dalších rozrodů, též ve znaku města Pardubic, Hlinska apod. Pověst tato je vzata patrně z francouzské předlohy Chrestiena de Troyes o hrdinovi Yvainovi ze 13. století. Celý kůň ve znaku Ostravy je připomínkou na průnik koně obleženým městem.

KUŠE v. LUK**KVĚTINY**

Obecně značí dobrý, kvetoucí stav, plný naděje a radosti v rodině, který potomci jako dědictví mají dále udržovat, a slavnými činy dále rozmnožovat. Obecně značí též bezelstnost, přátelství, smír, radost. Mnohé květiny ve středověku měly svůj symbolický význam. Tak např. stračka /delphinium/ byla oblíbeným květem rytířů a znamenala čestnost. Pomněnka věrnost, tulipán hrdoost, růže lásku, bodlák zářtitu, oporu, vřes odloučení, jitrocel vytrvalost. Naproti tomu fialka značila závist, orlíček nevďek, topol zbabělost, rákos váhavost, lopuch dotěrnost a zvonek klepy, pomluvu.

KYTA /kytka, kytice/

Je chochol z per nebo květů, upevněný na přílbě. Její symbol je ozdobný, dekorativní. Je-li sestavena z pavích per, nazývá se paví kyta.

LABUŤ

Královna vodních ptáků, symbol Brahmův, zasvěcená bohu světla Apollónovi, v sanskrte znamená labut ptáka moudrosti Hamsu. Je znamením důstojnosti, míru a věšty. Též symbolem slovanské tělesné krásy a čistoty. Mluvicí znamení rodu Švamberků. Ve znaku města Broumova značí paměť na dlouho bloudící osadníky nehostinným krajem, kteří konečně přišli na místo, kde na jezírku plavala bílá labuť. Rozhodli se, že zde založí město, jemuž dali do znaku labuť.

LASTURA v. MUŠLE

LASIČKA /kolčava, hranostaj/

Symbol opatrnosti a čistoty. Toto zvíře raději ohněm než blátem půjde a umře, než by se znečistilo. Připomíná se ale také, že její pohled přináší nemoc a smrt a proto symbolizuje hrdinův hněv a vzdor až k smrti. Anna Bretanšská, choť Ludvíka XII. užívala za emblém hranostaje proto, že "volí spíše smrt než poskvrnu".

LAVICE

Značí soudcovské povolání, v určitém smyslu i vládu, moc, pak domácí pohostinnost, pohodlí.

LEBKA

Se zkříženými hnáty symbolizuje pravdu a vědeckou průbojnost, připomíná však také pomíjelnost všeho pozemského a je pak symbolem smrti. Na černých vlajkách námořních pirátů bylo toto znamení užíváno jako varovné, budící strach u napadené oběti.

LEDŇÁČEK

Pták, symbolizující věrnost, manželské spojení za živa i po smrti/báje o Alkyone / . Emblém krále Václava IV.

LEKNÍN

Má význam cudnosti, čistoty, moudrosti a radosti, protože rostlina se koupe vždy ve vodě a stále přijímá světlo. Dále symbolizuje pravdu a věrnost proto, že jeho lístky leží na vodě, v níž koření, což značí, aby také nositel tohoto znamení byl ochranou vlasti a dobrého jména věrně dle svých kořenů. Pravdu připomíná i jeho podoba srdeční. Nebývá zobrazován celý, spíše jako srdčitý a dovnitř vykrojený list.

LEKNO

Botanicky stulík, jiní se domnívají, že je listem lipovým. Podle Proška známý tvar kounického lekna lze pokládat za sazenici po předku Sazimovi a tak docílena jednota jména se znakem. Jeden list lekna má ve znaku Heřmanův Městec. Připomíná událost, kdy kterýsi loupežný vladyka jménem Heřman, jako posel z obleženého tvrze královskými, cestou utrl list lekna a dal jím sousedům znamení o pomoc. Odrazení královští od tvrze odtrhli a na památku, že z lekna prý pošlo jejich leknutí, Heřman je pojal do erbu a od tud přešlo na dědice a Heřmanův Městec. Dvě bílá lekna o pěti kořenech v červeném poli měli Martinicové, Kounicové, Talmberkové a Štosové. Pověst dle o předku, který v bažinách našel přechod pro vojsko a jako znamení dobrého průzkumu při návratu držel v ruce vytržené lekno.

LEM

Pruh kolem celého okraje štítu značí bojovnost, odvahu, ale i starost a péči o někoho. Odvození z dob, kdy bojovník zesiloval k boji svůj štít koženým, plechovým lemem a tím dokonaleji pečoval o svou ochranu. Červený lem na štítu Francie je starý znak rodu Anjou. Značí legitimní potomky.

LEOPARD v. PARDÁL

LEV

Král zvířet. Znak maloasijské bohyně Kybele, personifikace věčně tvořivé pří-

rodní síly. Původně symbol malých dynastií, posléze symbol síly, odvahy, udatnosti, hrdinství, připomínka slavných válečných činů. Znamení přešlo do evropské heraldiky nejspíše z východu. Na pečeti urského krále Mesannipady je obraz sumerského hrdiny Gilgameše zápasícího se lvem. Tento lev je nápadně podoben svou vzpřímenou, pozici heraldickým lvům evropským, křesťanským. Okřídlený lev byl u Asyřanů, egyptská bohyně Tauret má lví nohy, bůh Mehit lví tělo, právě tak, jako sfinga. Agamemnon podle Homéra maloval prý do svého štítu obraz lva, Kristus byl sv. Janem zván Lvem z kmene Judova, anglický král Richard měl přízvisko Lví srdce. Z hlediska astrologického je prý prostor české země pod vládou souhvězdí Lva. Mysticky značí zevní Já. Jako odznak síly a moci nad chorobou vidáme lva u starých lékařských štítů. Někde, aby tato síla byla zvětšena, je to štít U dvou lvů. Lev je jedním z nejčastějších erbovních znamení u všech druhů znaků. Zlatý lev ve státním znaku a vlajce Srí Lanka /Ceylon/ připomíná mýtického předka a legendárního vládce Vidžájí, jenž jako dobyvatel ostrova byl lvem.

LEVHART

Má podobnou symboliku jako lev. Je ve státním znaku Anglie /3/ a jako mluvící znamení ve znaku Matyáše Levhartického z Levhartic.

LIKTORSKÉ PRUHY v. FASCES

LILIE

Symbol duchovní a mravní čistoty a nevinnosti. Stylizovaný tvar se prý odvozuje z kosatce. Symbolizuje moudrý mír, čisté, ušlechtilé smýšlení a nevinnost. U Římanů květina posvátná Junoně byla symbolem naděje a krásy. Peršané ji měli ve znaku města Susa, t.j. města lilií. Je královskou květinou, proto často je na žezlech a ve znacích panujících rodů /fleur de lys Bourbonů/. Bílá lilie je však také symbolem smrti a jako pohřební květina je znamením věčné i po smrti trvajících lásky. Též obraz pane nství /flos Virginis/, celibátů a panickosti klášterních mnichů. Skauting Baden Powelův převzal ji prý z kompasu a značí zde jistotu životního směru. Prostřední list magnetické střelky značí přímou cestu vstříc úkolům i svízelným.

LÍMEC/turnajský, obojek/

Má podobu vodorovného pruhu o 3 - 6 lalocích dolu obrácených. Leží obyčejně ve hlavě štítu a překrývá hlavní znamení. Ve Francii se jím označuje štít mladších synů na rozdíl od znaku otcova. Příznak rodové sekundogenitury.

LIMPA

Je dřevěný hřeben, používaný k přehrabování a sušení sladu na lískách a shrnování kalů z pивní várky. Symbol právovárečných nákladníků a sládků.

LÍPA

Je národní a slovanský strom, ve znacích rodových však málo používaný. Symbolizuje mírnost a něžnost, vlídnost a pohostinnost. Uctívána jako ochranný strom. Někdy označována jako strom práva a soudu. Častěji bývá v městských mluvících znacích. Lipový list připomíná opatrnost, moudrost hrdinovi. Tvarem srdce symbolizuje také štěstí, lásku, zdar a pravdu.

LIS

Vinný, dřevěný lis připomíná pěstění vinné révy předky.

LISTY

Jsou znamením ochrany, radosti a pravdy. Tak jako ochraňují květy a plody před nepohodou a větry, tak také má nositel jich ochraňovat své drahé, vlast a zemi.

LIŠKA

Je znamením chytré rady a válečné lsti. V mnoha zemích ctěná. V starojaponské heraldice uznávána jako posel bohů.

LOĎ

Symbolizuje mořskou vládu na straně jedné, na druhé pak daleké námořní cesty a přestálá nebezpečí, bohatství a moc. Loďka /korka/ byla v mluvícím znaku Korků z Korkyně. Připamatovávala událost, kdy prý předek rodu Bleh vysvobodil svého knížete od nepřátel tím, že použil lodky a převezl ho na bezpečný břeh. Námořní loď ve znaku děkanského chrámu v Chlumci n. C. je atributem sv. Voršily, patronky chrámu. Loď ve znaku a vlajce Equadoru upamatovává na zastavení prvního parníku na západě Jižní Ameriky. Loď ve znaku Falkland je vzpomínka na objevení ostrova.

LOPATA /rýč, krumpáč/

Symbolizují získanou půdu a právo na ní.

LOTOS

Rostlina z čeledi leknínovitých, byla ve starověku považována za posvátnou. Byl to výsostný znak Dolního Egypta a symbolizoval vznik a stvoření světa. V indickém bájesloví Lakšmí, manželka Višnuova, prý povstala z moře a byla bohyň osudu, štěstí, bohatství a úrody. Jejím emblémem byl právě květ lotosový.

LOUKOTĚ

Znamení kolářského řemesla. Cechovní znak kolářů.

LUCERNA /lampa/

Značí bdělost a trvalou věrnost. Ve starověku bývala lampa dávana mrtvým do hrobu. Tak, jako sama se napájí, stravuje a svítí, tak také svou nezištnou stálostí toto připomíná jiným. Tzv. věčná lampa je symbolem věčného ohně a života.

LUK

Je stará zbraň bojová i lovecká. Symbolizuje připravenost k boji, ale i loveckou čest a obratnost, vzdáleněji cílevědomost. Může být také památkou na střelecké mistrovství, společnost lučištníků. Podobně i kuše, samostříl. Dva luky napjaté se šípy ve znaku Mali značí obranu proti nepříteli. Luk se šípem u sov. města Kirova symbolizuje šťastnou záchranu ruského usedlíka napadeného původními divokými kmeny.

LYRA /vartylo/

Propletená s vavřínem je symbolem básníků a pěvců. Liturgus z Turska měl ve znaku lyru, na níž hrála Síréná.

LŽÍCE /naběračka, karbovačka/

Ukazují na povolání předků. Ve spojení s hostii určují církevní vztah a náboženské smýšlení. Zednická lžíce je zednářským symbolem.

MANTICHÓRA

Je obluda s tělem lva a hlavou lidskou. Symbol hrůzy a strachu.

sv. MARIA

Matka Ježíše Krista je symbolem čistoty, neposkvrněnosti. Patronka rytířských ctností.

sv. MARTIN

Světec, jenž rozdělil svůj plášť s chudým žebrákem. Symbol obětavosti, odříkání a dobročinnosti.

MEČ /kord/

Odedávna symbol volného mužství, moci nad životem a smrtí, udatnosti, práva a spravedlnosti. Hlavní rytířská zbraň.

MEDUSA

Hydra s hady po celé hlavě se vinoucími místo vlasů. Je symbolem války. Přichází již na štítě Martově v antice a byla malována na štíty římských legionářů. Věřilo se, že shlédne-li ji nepřítel, zkamení /Gorgóna/.

MEDVĚD

Symbolizuje sílu a nebojácnost, protože, ač napaden, neutíká, nýbrž otevřeně a přímo bojuje s nepřítelem. Dvě černé medvědí tlapy v modrém poli měli v erbu Horčicové z Prostého. Pověst vypráví: Jeden z předků toho rodu před "knížetem medvěda uchytiť, tlapy gemu přední polámal a odtial" /Paprocký/. A tak se dostaly do erbu. Podobnou variantu mají Hodkovice nad Mohelkou. V místech dnešní obce zachránil kdysi prostý uhlíř českého knížete před napadením medvědem. Mluvicí znak Berouna, Berlína, Bernu aj. Ve znaku sovětského města Jaroslavl připomíná zadávení knížete Jaroslava Moudrého v 11. století medvědicí.

MELUSINA

Podobná mořské panně, ale má dva ocasy rybí zvednuté, které drží v rukách. Symbolizuje mateřskou lásku, protože s větrem pláče pro své ztracené dítě. Jinak obraz ušlechtilé panenskosti, ochránkyně před ztrátou důvěry. Konečně i vzpomínka na mořské dobrodružství předka. Její přiblíhy byly oblíbenou lidovou četbou. Je pramáti rodu de Lusignan.

MERKUR v. HŮL

MERLETA v. KOS

MĚSÍC

Symbol P. Marie a vůbec božské matky je znamením proměnlivosti, ale také vysoké milosti a vážného cíle. Ve znaku Loun značí jméno jednoty s obrazem: lun-lúny-Louny. Půlměsíc obecně je symbolem islamu. Připomíná také příhodu z roku 340 př. n. l., když král Filip Macedonský chtěl v tmavé noci udeřit na nepřítel, vyšel náhle z mraků srpek měsíce a záměr pokazil. Znak Byzance.

MEŠITA

Stavba zdůrazňuje muslimský charakter státu. Např. ve znaku a vlajce Afghánistanu.

MÍČ

Novodobé znamení. Objevuje se v odznacích a na vlajkách sportovních sdružení, zabývajících se míčovými hrami. Odtud symbol některé míčové hry /kopaná, házená, ragby/.

MIDAS

Bájeslovný frýžský král s oslíma ušima. Měl dar proměňovat dotekem vše v zlato. Dle pověsti rozsoudil zápas mezi Apollónem a Panem v prospěch druhého. Za to mu narostly oslí uši.

sv. MICHAEL

Archanděl z křesťanské nauky, ochránce a zástita. U gnostických ofitů měl podobu lva. Ve znaku sov. města Kyjeva aj.

sv. MIKULÁŠ

Vzývá se jako patron dětí a vzor nevinnosti.

MINERVA

Je bohyně moudrosti a také vysokého válečného umění /Pallas Athéna/. Vynálezkyně flétny, předení a tkaní. Zároveň bohyně všech věd a umění připomíná zásluhy nositele znaku v klenotu pražských umělců z doby Rudolfa II.

MISKA /okřín/

Posvátná nádoba sv. Grálu, značí v tom smyslu rytířskou sounáležitost. Jinak domácí štěstí a pohostinnost. Miska s hadem bohyně Hygieie je symbolem lékárnictví.

MITRA v. INFULE**MLUVÍCÍ ZNAK**

Je takový znak, v němž zobrazený předmět, osoba, zvíře, květina apod. odpovídá nebo připamatovává jméno nositele znaku. Např. rak ve znaku Rakovníka, sokol Sokolova, poutník/něm. Pilgrim /Pelhřimova, lipan/něm. Aesche /Aše, ohnutá obrněná paže v lokti s mečem v ruce Lokte, most Mostu, ježek/něm. Igel /Ihlavy; hvězda Šternberk, líška Lískovec, sedlo Sedliště apod. U rodů např. tři šindele měl Ondřej Šindel, škopek Škopek z Bílých Otradovic, pluh Pluh z Rabštejna, kostel Kostelák z Kostelce atd.

MLÝN

Větrný značí chladnou mírnost a uvážlivost ve všech protivenstvích života, ale i podmanění si přírodních sil.

MNICH /poutník/

Nejčastěji připomíná minulost, týkající se duchovního stavu/patronát, majetek, správa/, ale i odříkavý život, zasvěcený bohu. Někdy bývá používáno za znamení jen část mnišského odvětví, jako např. tři černé mnišské kápě ve znaku města Třebíče. Jsou symbolickou připomínkou na tamní bývalý benediktinský klášter. Poutník připomíná vykonané cesty, putování.

MONILE

Stužka, řetěz kolem krku přilby, na níž je zavěšen peníz nebo jiný přívěšek. Dodává přilbě a klenotu vyšší vznešenost a čest. Je odměnou za vynikající skutky, uznání pánovo.

MONSTRA

Patří mezi obecné nadpřirozené figury heraldické, souhrnně do skupiny oblud a nestvůr. Přicházejí do znaků z bájí starověkých, z orientální kultovní ornamentiky nebo volné fantazie, někdy děkují za svůj vznik rozetnutým polovicím štítu. V heraldice se objevují záhy, avšak jejich hlavní použití spadá asi do 16. věku. Představa vychází z dob, kdy na zemi žila různá monstrozní stvoření, paleoliticky jde o dobu dinosaurů, plesiosaurů, brontosaurů, pterodaktylenů apod. Jejich hlavním účelem bylo, aby svou nestvůrnou tvářností budila u nepřítelů strach a hrůzu. Jsou to monstra lidská nebo kombinovaná z těl lidských

nebo jen zvířecích. Kromě zvláště již jmenovaných draků, mořských stvůr, kentaurů a dalších patří sem např. také okřídlené ryby, býci a lvi, jeleň, noryba, liška s kohoutím ocasem, kůň či kanec s rybím ocasem, pes či volavka se dvěma hlavami, Turek s rybím ocasem aj. Často je mívají parerga v mapách. Některá monstra se objevují i u našich městských znaků a lze je těžko vysvětlit. Tak např. Žebrák má v červeném štítě v pravé horní stříbrné čtvrtině doprava obrácené zvíře, jehož horní část je složena z těla medvěda hnědé barvy s červeným vyplazeným jazykem, dolní část trupu a nohy patří dvouocasému stříbrnému lvu. V klenotu totéž. Cerhovice mají zlatý štít, v němž stojí zvíře přirozené barvy doprava obrácené, jehož přední polovina je jelení s parohy, zadní je medvědí s mohutnými tlapami. Česká Třebová má ve znaku kohouta s lidskou vousatou hlavou a kloboukem aj.

MOŘSKÉ PANNY

Patří do skupiny nadpřirozených oblud a nestvůr, jejichž typickým znakem jsou rybí ohony. Základní typ je mořská panna tj. monstrum s ženským tělem, ukončeným zvednutým rybím ocasem. Mívá korunku nebo je bez ní, dlouhé vlasy a ruce, v nichž si přidržuje hřeben nebo zrcátko. Speciálním typem je harpyje, siréna, meluzina, tritón aj. Mořská panna je např. v klenotu znaku angl. básníka Byrona, u nás v klenotu Šimona Lomnického z Budče.

MOŘSKÝ LEV

Nestvůra lvího těla s rybím ocasem, který se zvedá nad hlavu.

MOST

Značí smysl pro umění a píli, někdy i příhodu předka, který si při přechodu přes řeku nebo při jeho háje ní udatně počínal. Jako most pojí dva břehy tak také nositel tohoto znamení má tvořit most k svému nadřízenému věrností, stálostí a spravedlností. Mluvicí znak města Mostu.

MOTÝL

Připomíná prchavost chvil a krásy. V Indii byl symbolem duše. Vyskytuje se zvláště u francouzských rodů.

MOUŘENÍN

Nejčastěji člověk z východních zemí nebo Afriky /Arab, Ind, černocho/, ale vždy pohan. Připomíná daleké cesty a obchodní styky a také událost, v níž měl v životě praotce nějakou zvláštní úlohu. Předek mu děkuje za zachránění života, za svobodu ze zajetí, anebo je také vzpomínkou na to, jak nositel tohoto znamení bojoval proti nevěřícím /maurům/ ve vojenských službách. Mouřenín ve znaku Kobylků z Kobylího vypráví pověst o souboji českého válečníka s mouřenínem - pohanem jako představitelů dvou nepřátelských vojsk. Na paměť vítězství Čecha se dostala podoba mouřenína do erbu předka tohoto rodu. U lékárenských štítů je symbolem tajuplnosti materií lékární a jejich vzdáleného zámořského původu.

MRAKY v. OBLAKA**MRAVENEČ**

Je znamením chytrosti a smyslu pro dovednost. Již v Písmě a u Hesioda platí jako symbol pracovitosti a píle. Vyskytuje se u francouzských rodů.

MŘÍŽ /plot, zábradlí/

Obyčejně s liliovými špicemi, značí hranice práva, ale také událost ze života

předka, v níž mříž měla důležitou roli. Např. zadržela nepřátelský nápor, nebo předek svého pána nebo i sebe vysvobodil ze zajetí železných mříží apod. Častá u bran městských znaků tzv. padací mříž. Otevírá a uzavírá příchod do města.

MUŘÍ NOHA v. PENTAGRAM

MUŠLE /lastura, ulita/

Je znamením poutnictví, šťastně dokonaných dalekých cest, ale i mlčenlivosti. Tři mušle měl ve štítu angl. filosof Bertrand Russell.

MUŽ

Symbolicky značí odhodlanost, pevnost a duševní bystrost. Divoký muž pak přirozenou sílu a moc. Věvec u něho značí vědomost, jak dosáhnout slávy, kyj u nohy nebo v ruce symbol boje a ochrany. V křesťanské symbolice značí muž se lvem evangelistu sv. Marka, s býkem sv. Lukáše, s orlem sv. Jana a s andělem sv. Matouše.

NESTVŮRY v. MONSTRA

NETOPÝR

Značí lest, úskok a chladnokrevnost v době nebezpečí a šera. Vyskytuje se u francouzských a švýcarských rodů /Trippel, Cor/

NOH /gryf/

Původně půl orla a půl býka, pak půl orla a půl lva, značí získaný majetek, bystrost, prozíravost, velkomyslnost a sílu. Je spojením vlastností obou zvířat. Jako věštný symbol byl atributem Apollóna, odznak Julia Caesara a císařů byzantských. Středověk věřil v jeho skutečnost. Zobrazován byl již v íonském Řecku, později charakterizoval umění skýtské a staří věřili, že má jedovatý hadí zub a má rád zlato. Do znaku dáván proto, že prý držitel jím chtěl přisvojit si v boji sílu lva a bystrozrak orla. V drápech svírá často různé předměty: meč, kopí, prapor, kladivo, lilii, hvězdu, kouli apod. jako doplňující symboly. Monstrum půl koně a půl orla se nazývá hippogryf.

NOHA

Bývá zobrazována často zakřivená s pancířem. Je-li obrněná, značí boj i čestnou ztrátu v boji. Tři nohy v podobě třínožky /triquetra, tricinium/ např. ve znaku Sicílie, ostrova Man aj. nebo na starých neapolských známkách značí vynikající čin nositele a utíkajícího nepřítele.

Holá noha značí nalezenou dobrou cestu praotcovu. Noha ohnutá, symbolizuje pokoru, s níž se sklání nositel znamení před bohem, aby jej žádal nebo děkoval, nikdy však před vítězem o milost neprosil. Ve smyslu jednoty jména se znakem se vykládá holá noha také jako symbol pěší chůze ve smyslu cesty, tedy pěšky jdoucího člověka /pěšík/. Obrněnou nohu u mají ve znaku Pešíkové z Komárova. Vztahují k ní tuto pověst: Jejich předek byl zajat a ukován navzájem se svým pánem. Aby ho mohl zachránit, určil si nohu, prchl a tím pomohl k jeho osvobození. Na paměť činu dostal po svém uzdravení do erbu znamení obrněné, urázněné nohy.

NŮŽ /dýka/

U Římanů jako pugio vyznamenání pro důstojníky. Jako figura značí obratnost ve vedení této zbraně, dýka pak symbolizuje bojovnost, udatnost a při-

pomíná nositeli, že se nemá nikdy poddat, ale dále vést boj až na nůž. Vinařský nůž značí píli a symbolizuje vinařství. Šavle ohnu tá je připomínkou tureckých válek. Ve znaku Finska značí nebezpečí, které hrozilo od nájezdů východních kočovníků. Nože objevují se v cechovním znaku nožířů.

NŮŽKY /nůžtice/

Zvláště ovčácké, kterými se strhávají ovce značí pastýřské právo a výsadu. Jinak symbol krejčířů a postřihačů.

OBILÍ

Značí setbu i přícházející žně a úrodu, šťastné podnikání. Je to symbol rolnictví a zemědělství a odtud vznikajícího blahobytu z úrody. Snop obilní znamená zemědělství, pak zámožnost na podkladě bohaté žně a výtěžku, obecně pak život plný úspěchů.

OBLAKA /mraky/

Hlavně bouřlivá, značí svobodu, volnost, nespoutanost, ale připomínají i důležitou událost.

OBLUDY v. MONSTRA

ODĚNEC /zbrojnoš/

Je symbolem ochrany, obrany, nejčastěji města před nepřítelem.

ODŘIVOUS /zavinutá střela/

Je letící šíp avšak zůstávající zčásti ještě na lučišti, tetiva se chvěje a proto není vidět. Značí připravenost k boji, pohotovost. Snad je tu i symbolická souvislost se slovem běžeti, odtud ve znaku Benešoviců /Beneš = běneš, běžící člověk, běžka/. Proto znamená cestu, pohybu, běhu. Často je kreslíván tak, že šíp je ukončen esovitými pruhy látky, symetricky rozdělenými na dvě strany. Je to erbovní znamení mnoha českých, moravských, slezských i polských rodů. Odtud i ve znacích měst. Pověst o vzniku odřivousu dle Paprockého je podobná legendě o Davidu a Goliáši. Na Moravě žil kdysi muž malé postavy. Měl zápasit s obrem, který ho podceňoval. Týž však v zápasu obra uchopil za vous, jej utrl jediným trhnutím, nabodl na štít a jako vítěznou trofej přinesl svému pánu.

ODZNAK /badge/

Jednoduché znamení představuje příslušnost k určité ideji, vrchnosti, společnosti, sektě, klubu apod. Není umístěn na štítě.

OHENĚ

Dle řecké mytologie byl přinesen na zem nedovoleně Prometheem a týž byl za to od Dia přikován. Je ctěn v kulturách všech starých národů. Např. trojramenný symbol ohně. Symbolicky značí světlý den, vítězíci nad tmou noci, ale také znamená čistoty a cudnosti, neboť sám je čistý, uzdravující a usmiřující. Plameny ztotožňují se s ohněm a znamenají uchvacující bojovou touhu, nadšení pro vše vysoké a vznešené. V tlamách zvířat znamenají vztek, zúřivost, divokost a hněv. Tři jazyky plamenů nad pěticípou hvězdou pionýrského odznaku SSSR jsou symbolem jednoty tří pokolení: komunistů, komsomolců a pionýrů planoucích nadšeným ohněm boje za uskutečnění díla Lenina, bojem za štěstí lidu. Oheň ve vlajce Mongolska značí štěstí a spokojenost po boji. Tři zlaté plameny ve znaku sovět. města Baku značí tamní naftovou těžbu.

OHLÁVKA /uzda, udidlo/

Je upomínkou na událost a čin ze života předka/krocení koně, správa hřebčince apod./ . Pak značí poslušnost a ovládnutí se.

OKO

Je božským atributem, symbolem vševidoucího, všepoznávajícího. Často bývá zobrazováno v trojúhelníku, např. ve znaku města Karviné, Krčína, Hulína, Chlumce n. Cidl. Symbolizuje i sv. Trojici.

OKŘÍŇ v. MISKA**OLIVA**

Nejspíše jako olivová ratolest značí touhu a ochotu k míru s nadějí v mírnost jednání a jemnost. Odvození patrně od toho, že olivový olej je léčivý, mírní, hojí, dává posilující moc. Holubice s olivovou ratolestí v zobáčku je symbolem míru. Dvě zkřížené větvičky olivové ve znaku a vlajce Kypru značí touhu po míru a svornosti.

OLŠE

Podle staronordických ság má význam pevnosti, stálosti a proto se jejího dřeva používalo dříve s oblibou ke stavbám. Symbol dotýká se i jejího rychlého a silného růstu z vody. V mluvícím znaku rodu z Olšan.

OLTÁŘ

Značí vděčnost, díkůvzdání, víru, pokoru a úctu. Ukazuje směr, kterým se má srdce ubírat. V tom smyslu symbolizuje oltář i přítomnost a ochranu boha.

OPICE

Je symbolem lsti, popudlivosti, vznětlivosti, ale i družnosti. Upomíná i na daleké cesty praotce z příkazu svého pána nebo v obchodní zájmu a následně zbohatnutí rodiny. Na válečné zástavě indického Ardzuna Pánduovce, jednoho z hlavních hrdinů Mahábharáty, vyobrazení opičího krále Hanumána symbolizovalo oddanou službu a odvahu, ale i tendenci k myšlenkové nestálosti.

OREL

Kráľ ptactva objevuje se již na praporech a štítech Peršanů, Arabů, Seldžuků, Egyptanů i Babylónanů. Je symbolem vysokého zasvěcení, moci, síly, vznešenosti, vítězství a vlády. U Římanů jako pták Jupiterův byl odznakem legií. Na perských korouhvích orlice zosobňovala výron božství, pomáhajícího k vítězství nad nepřítelem. Orel s rozletitými křídly a roztaženými spáry, zejména dvojhavý, je symbolem slunce, slunečního božstva a znamená také vůli po svobodě, vládu a světovládný nárok. V heraldice patří mezi nejoblíbenější figury zvl. orlice. Rozdíl v zobrazování mezi orlem a orlicí je ten, že orlice má zpravidla jednu hlavu, orel dvě. Bývají zobrazováni celí nebo jejich část/hlava, křídlo, spár atd./ . Také barvami se liší černá, zlatá, modrá, červenobílá, šachovaná atd. Orel s gloriolou je symbolem sv. Jana Evang. Ve spojení s hadem ve znaku a vlajce Mexika připomíná dávnou aztéckou legendu o putujícím indiánském lidu, který našel svůj domov veden orlem. Podobnou legendu má sov. město Orel. Když lidé přišli k místu, kde se chtěli utábořit, vyletěl ze starého dubu vylekaný orel. V jeho smělém letu spatřovali osadníci osud svého města a dali ho proto do znaku nad hlavní městskou věž. Páska, spojující orličí křídla, zvaná perizonium, má za účel udržet křídla v správné, pohotovostní poloze k letu. Tím dostává také určitý smysl s symbolický.

ORLICE v. OREL**OROBINEC v. RÁKOS****OŘECH**

Svou tvrdou skořápkou představuje obtížnost úkolu a svým zdravým jádrem dobrý výsledek. Jeho rozdílný druh/kokosový, muškátový/ na vlajce i znaku států značí zemědělský produkt té které země.

OSEL

Symbolizuje vytrvalost, trpělivost a spokojenost. Někdy upomíná i na určitou událost. Např. zachránění předkovo v horách přičiněním osla. Emblem demokratické strany v USA. Též v srdečním štítku hlava osla s krkem rodů von Zeppelin.

OSTREV /ostrve/

Vůbec stromové pahýly jsou symbolickými znamenímí neklamné pravdy, protože tato nemůže se dlouho tajit, právě tak, jako pahýl nemůže se odít nádherou listí. Symbolizuje také sílu a stáří, pevnost nositele tím, že kvívá v rodné, domácí půdě. Jinak znamená primitivní zbraně. Je památkou na Hovoru, služebníka knížete Jaromíra. Byl přivážen ke osekanému stromu a tu měl být zabit. Znamení Ronovců /z něm. Ronn/. Planoucí ostrve je symbol vrhačů ohně za obléhání měst a dobytí určitých pozic.

OSTRUHA v. TRMEN**OŠKRT v. ŽERNOV****OŠTĚP v. KOPÍ****OVCE**

Symbol mírnosti, trpělivosti, bezbrannosti a pokory. Podobá se beránku, s nímž má společnou symboliku. Ve znaku města Vsetína nebo obce Bašky u Frýdku značí rozsáhlý chov ovcí v kraji.

PAHÝL stromový v. OSTREV**PALCÁT /válečná palice, bulava, buzikán /**

Je krátká železem pobitá zbraň pro boj zblízka nebo zbraň podobná kladivu, jehož nos je protažen, zašpičatěn a určen k prorážení pancíře. Do 15. století byl pokládán za nerytířskou zbraň. Menší několikahrotý palcát byl odznakem velitelské pravomoci, zvláště u husitů. Symbolizuje velení, ale i bojovnost, odvahu a nebojácnost.

PALICE v. Kladivo**PALISÁDA zubovitá /estacade/**

Je znamením pevnosti, síly a opory. Často zobrazena jako štítový řez /dvojitě cimbuří./ Je ve znaku italského rodu Palaviciniů.

PALMA

Nejspíše jako ratolest, značí vítězství, jinak i štědrost a plodnost. Je dále symbolem přátelství a moudrosti. Protože smrt bývala pokládána za vítězství na trdným pozemským životem, značí také symbolicky věčný mír i triumf nad smrtí, tedy vítězství mučedníků. U lékařenských štítů značí vítězství nad nemocí. Dvě ratolesti, palmová a vavříňová, ve vlajce Peru značí čest. Dvě kokosové palmy ve znaku Sierry Leone jsou typickými stromy tamní přírody. Též ve znaku Kataru.

PANÍ /panna/

Zobrazuje se jako mladá bytost, někdy s věncem na hlavě, květy nebo korunkou. Zprvu jako prostá žena, později však, od 14. století, odpovídá více ženskému ideálu, který byl asi takový: malá bílá noha s nártem, "na němž se mohl ukrýt čížek", oblečená do hedvábného šatu se zlatem a drahokamy, tělo štíhlé, něžné ruce bílé s dlouhými prsty, krk oblý, v bradě dolíček, rty červené, zuby bílé, tváře uprostřed mírně rudé, nos nevysoký a poněkud prolomený, oči a řasy hnědé, vlas zlatý a vlnitý se zlatými sponami, páskami a drahokamy. Podle jiných autorů /např. Suchenwirt: Sieben Todsünden/ patří k ideálu i perlové náhrdelníky, vycpávky, líčidla, falešné vlasy a zobákovité střevíce. /vst. Retberger: Geschichte der deutsch. Wappenbilder. /Vše asi ve smyslu a podobě Dantovy Beatrice. Je odznakem panenského snění, názor minnesängřů a trubadúrů, že v ženském srdci je něco svatého, vyšší důstojenství, něžnost, vroucnost, hloubka a čistota. Někdy také připomíná, že nositel jejího obrazu může za vše, čeho dosáhl, děkovat právě jen ženě symbolizované ve štítě. Ve znaku Rychnova n. Kn. ve spojení panny s jelenem je zobrazen příběh z 15. století o zkrocení splašeného jelena, na němž ráda jezdila dcera Heřmana Kunice z Drnholce. Panna v erbu Brabenských z Chobřan, sedící na medvědu, naplňuje pověst o jejím zajetí, vhození do medvědí jámy a její šťastné vysvobození.

PANOVNÍK

Konkrétní představa vládní moci v podobě osoby. Tak např. Milevsko má ve štítě poprsí císaře Maxmiliána, Nové Strašecí portrét krále Vladislava II. Ve znaku Plzně je král v podobě ozbrojence s českým lvem a představuje Přemysla Otakara II. Podobně u Berouna. Portrét císaře Karla VI. měli v cechovním znamení pražští parukáři.

PANTER

Monstrum, symbolizující úskočnost, dravost a sílu. Má tělo lví, dračí špičatou hlavu, z jejíž tlamy srší oheň a dlouhý krk.

PAPOUŠEK

Upomíná na exotické cesty a obchodní jednání. Ve znaku a vlajce Quatemaly zastupuje originální zvířenu země.

PARDÁL

U Peršanů a Římanů jako symbol lsti a odvahy, protože napadá nejen antilopy, kozy, ale také se dá odvážně do boje s býkem. Protože lehkými, elegantními pohyby jde za kořistí je též symbolem pýchy a hrdosti. Pardáli, vytesaní do kamene, našli se již u Aztéků.

PAROHY

Značí loveckou čest, ale také rozkoš z lovu a právo volné honby.

PARTYZÁNA v. HALAPARTNA**PAŘEZ**

Je znamením neklamných pravdy a připomínkou, aby nositel tohoto znamení byl tak silný a pevný ve svých předsevzetích, jako jsou kořeny stromu.

PÁSKA /polní, válečná/

Již u Římanů válečný odznak, od dob Caesara symbol římského vojevůdčství, značí rozhled, obezřetnost a udatnost. Též příchyllost a věrnost. U nás jako točeničky, t.j. stočený pás do kruhu, co podklad pro klenot. Svázána do uzlu

ve věník objevuje se v cechovní heraldice u lazebníků. Obřad pasovat na rytíře pochází z Byzance a je odvozen od slova pás.

PASTÝŘ

Často symbolizuje Krista dobrého pastýře stád. Jindy nějakou událost ze života pastevců.

PATRONI

V křesťanství symbolizují ochranu osobní, města, země, státu. Jsou zobrazovány celé postavy, často však jejich atributy. Např.: orel s gloriolou = sv. Jan Evang., kolo = sv. Kateřina, zvon = sv. Antonín, klíče = sv. Petr, okřídlený býk = sv. Lukáš, rožňák = sv. Vavřinec, meč = sv. Pavel. Podle zaměstnání a povolání je např.: sv. Hubert nebo sv. Eustach patron lovců, myslivců, sv. Barbara = patronkou dělostřelců, ale i umírajících, sv. Jiří = patron rytířů, sv. Rochus, Rozálie, Šebestián = patroni protimoroví, sv. Kryšpín = patron ševců, sv. Petr = patron rybářů, sv. Florian = patron proti ohni, sv. Blažej = patron kloboučníků a tkalců, sv. Erasmus = patron plavců, sv. Linhart = patron vězňů, sv. Kosmas a Damián = patron ranhojičů a lékařů, sv. Eligius = patron zlatníků, sv. Severin = patron soukeníků, Jidáš = patron zrady a věrolomnosti, Adam a Eva = patroni hrnců atd. Patroni proti nemoci jsou např.: sv. Pantaleon = proti bolestem hlavy, sv. Lukáš = proti utrpení při umírání, sv. Vít = proti posunčině /tanec sv. Víta/, sv. Antonín = proti sněživé otravě, sv. Ondřej = proti mrtvici, sv. Lazar = patron nemocnic a nemocných, sv. Liborius = proti bolestem žlučových kamének, sv. Lucie = proti bolestem očím, sv. Apollonie = proti bolestem zubů, sv. Agata = proti nemoci plicní, P. Maria = proti nouzi, neštěstí a bolestem, sv. Erasmus = proti nemoci vnitřním, sv. Blažej = proti krčním nemocem, sv. Linhart = proti ženským nemocem, sv. Lucie = patronka léčivých pramenů atd.

PÁV

Podle starých názorů nejkrásnější pták ze všech ptáků. Značí moc, výsost a podiv. V křesťanství je obrazem zmrtvýchvstání, nesmrtelnosti nebo i nebeské vlády. Jeho maso bylo ve středověku jídlem hrdinů a labužníků. Páví ocas značí pýchu. Páv v erbu Petřvaldských z Petřvaldu vypráví o obléhané tvrzi jistého zemana, kterého při nenadálém útoku nepřátel probudil ze spánku svým křikem páv a tak obléhané zachránil.

PAVILÓN

Znamení zobrazované ve formě slunečnicku s křížkem na špičce a žezlovitou rukojetí. V papežském znaku značí čekatelství a je umístován na klíči a tlači.

PAVOUK

Je symbolem neúnavné pilnosti a činnosti. Síť s pavoukem - křížákem je symbolem domácího štěstí.

PAŽE v. RUKA**PEC**

Novodobé znamení, vysoká pec, symbolizuje výrobu, tavbu rudy. Např. ve štítu města Barnaulu v SSSR.

PEGAS

Okřídlený kůň, nesoucí někdy Jupiterův blesk, je znamením vysokého zánění, nadšení a zvláště slávy básnické. Vyskytuje se až v 16. století za renesance. Měl ho např. Daniel Adam z Velešlavína, Martin Bacháček z Nauměřic, Matouš Kolín z Chotěřiny aj. Dle báje vyskočil z trupu medusina, kdy Perseus, odvrátiv se od jejího pohledu, jenž u smrcoval, jí stal hlavu. Pegas, stojící na raku, je novodobým znamením knihkupců / tj. osvěta, nikoli zpátečnictví /.

PELIKÁN

Svou krví z drásané hrudi sytí mláďata, v křesťanské mystice značí Krista jako spasitele lidstva, který také svou krví probudil svět k novému životu. Je symbolem křesťanské obětavosti a lásky. Pelikán, drásající si hruď a krmící jí sedm mláďat, je v sanskrtu Kalahamsa mystické jméno Brahmy. Někdy bývá tak zobrazována i labuť.

PENTAGRAM /pentakl, pentalfa, muří noha /

Pětihrotá hvězda tzv. Šalamounova pečeť, je mystickým symbolem starých bratrstev a značí pevnost a neochvějnost mysli ve všech těžkostech života. Je též ochranným znamením proti škodlivým přírodním vlivům. V starojaponské heraldice, ale i ve středověké Evropě byla mu připisována moc zahánět zlé duchy. Někdy je také vykládán jako symbol člověka s rozepjatýma rukama a nohama.

PÉRA

Na přílbě byla především okrasou. Ve starověku znamením bojovnosti, ve středověku symbolem rytířské pýchy. Pštrosí pera u starých Egyptanů byla symbolem pravdy. Růžové pštrosí pero měli na přílbici Rožmberkové, kteří si na tuto barvu potrpěli. Paví pera byla ozdobou trubadúrů, v Provincii byla odměnou pěvci za jeho básnické umění. Obecně pak sloužila jako symbol cti, udatnosti i dovednosti. Jsou-li v klenotu učenců a mudrců, symbolizují paví duši a její stěhování.

PERIZONIUM v. OREL**PERLE**

Znamení vysoké milosti, umělé krásy a duchovní jasnosti. U Římanů značily perle slzy.

PES

Posvátné zvíře Zarathuštrových vyznavačů, symbolizuje ostražitost, bdělost, přičižnost, přátelství a věrnost. Pes věžník je v mluvícím erbů rodu z Věžník, podobně chrt u Chrtů ze Rtína. Chrt ve znaku má též rod básníka Rainera Marie Rilkeho. Pes chodských Psohlavců, strážců západních českých hranic, vznikl prý až později v době romantismu. Původní znak Chodů byly boty co mluvící znak /chůze, chodit /.

PETASUS

Okřídlený klobouk, odznak římského boha Merkura, symbol obchodu, zisku a blahobytu.

PILA

Ukazuje na řemeslnou píli a vzpomíná na čin nositele. Jako atribut apoštola Šimoná značí skromnou víru. Pila s obloukem, je-li v práci, je také symbolem věčného vrácení se.

PINTA v. DŽBÁN**PÍSMENO**

Naznačuje nejčastěji jméno osoby, rodu, země, státu, místa apod. Např. řecká písmena alfa a omega, dále X P, nebo X C, nebo I H S značí Krista. Písmena na některých českých znacích znamenají toto: AKZP = Aleš Klenovský ze Ptení, za něhož se Vlašim stala městečkem /1580/, W = Jindřichův Hradec, Nové Strašecí, iniciála krále Vladislava Jagelonského, který prvnímu i druhému udělil erb /1483, 1503/, W ve znaku Žebráka značí krále Václava IV, W ve znaku Telče značí majitele Telče v 17. století Viléma Slavatu, WKC u Klatov značí Woldřich kníže české, zakladatel Klatov, FF /Šumperk/ = Ferdinand I. /1562/, F II. /Horšovský Týn/ = Ferdinand II. /1622/, F III. /Červené Janovice/ = Ferdinand III., FMR = iniciály císařů Ferdinanda, Maxmiliána a Rudolfa /znak Martiniců/, FMT = iniciály Františka a Marie Terezie /znak Olomouce/, RMF = iniciály Rudolfa, Matyáše a Ferdinanda /polepšený znak Černínů/, F = Frýdek /1416/, SPQO /Olomouc/ = Senatus populusque Olomucensis = sněm a lid olomoucký /1758/, S A = Zikmund August, polský král, A = August III., Polský, A = Althan /Adamov/, Z = Kamenec z Kamene, C = Kremnice, A. W. - A. L. = Adolf Vratislav ze Sternberka + Anna Lucie Slavatovna /Počátky/, F. I. A. = Franciscus Imperator Austriae, L = Leopold /Neustupov/, B. H. Z. V. = Bernard hrabě z Věžník /Nové Dvory/, SWS = Sancti Wenceslai Seminarium, G = Gradec /Hradec Králové/ a další.

PISTOLE

Značí obratnost a zručnost v užívání této zbraně. Též vzpomínka na souboj.

PLAMENY v. OHĚŇ**PLECHOVNICE v. RUKA****PLETENEC**

Též pletenice. Značí, že nositel tohoto znamení si dovede poradit i v obtížných situacích. Podobně UZEL.

PLOT v. MŘÍŽ**PLUH /radlice, rádlo, krojidlo /**

Ukazuje na zemědělskou práci a odtud na usedlost. Jako radlice se noří do hroud a vyrývá brázdy, má nositel tohoto znamení také na duchovním poli v železné píli a vědění činit tuto půdu pro příští pokolení kyprou a úrodnou. Mluvící znak Pluhů z Rabštejna.

PODKOVA

Symbol štěstí, zvláště náhodného. V zobáku ptáka, pštrosa, jak obvykle zobrazováno, značí tvrdost, neoblomnost podle mínění, že pštros i železo a kámen může lehce ztrávit. Jinak podkova je rytířským symbolem a značí, že ji předkové přijali v upomínku na sílu a vytrvalost. Jako kůň ji dostává, aby dobře šel, tak i ona značí dokonalou přípravu k boji a jízdě. Je znamením kovářů a podkovářů.

PODUŠKA v. DESKA**POHÁR**

Symbol královského číšnického úřadu, pak i pohostinství, ale i výroby. Byli pohár dvojité, pak odznak arcíčíšníka. Pohár sněhové vody značil v arabské symbolice pro zajatce uchování života.

i když ztratí klepeto, žije dál. Jinak se vykládá rak jako symbol zpátečnictví, protože leze pozpátku. Někdy upomíná i určitou událost. Štír byl posvátným zvířetem egyptské bohyně Selket. O mluvícím znaku Rakovníka vypráví pověst toto: Ve mlýně u potoka žil mlynář s rodinou. Uhodil hladomor a mlynář zemřel. Jeho žena v zoufalství se rozhodla otrávit sebe i děti. Použila k tomu raků z potoka, o nichž věřila, že jsou jedovatí. Avšak kupodivu, nikomu se po požití nic nestalo. Naopak raci byli tak dobří, že děti žádaly dalších a dalších. Brzy se o tom roznesla zpráva do okolí a lidé přicházeli k potoku, lovíli raky a tak se zachránili od hladu. Usazovali se zde a tak vznikla osada Raková a z ní i město Rakovník. Na památku té události dostalo město do znaku červeného vařeného raka.

RÁKOS / třtina, orobinec /

Připomíná nějakou událost nebo příhodu ze živo ta předka. Buď se obalem z rákosu zbavil svých pronásledovatelů, nebo se v rákosí skryl, pozoroval a odtud přinesl cennou zprávu o nepříteli. Rákosí tedy děkuje za své vyznamenání. Třtina připomíná utrpení Kristovo.

RÁMĚ

Nejčastěji obrněné, je symbolem účinné síly, ráznosti, statečné obrany a pocestného jména. Ve znaku města Prahy připomíná obranu města proti Švédům roku 1648. V. t. LOKET.

RATIŠTĚ

Je žerď praporu a značí pevnou oporu v boji. Šest zlámaných částí z tří ratišť je upomínka na událost, jak předek Brandlínských ze Štěkře se silně a statečně bránil.

RATOLEST v. OLIVA, PALMA

RAZIDLO

Zpravidla mincovní. Ukazuje na zaměstnání předka. Právě tak, jako tvrdý kov v rukách zkušeného pregéře přijímá jeho ráznost a úder, tak i obraz jeho na minci má připomínat, že jen vlastní silou navzdory všem útiskům lze vzdorovat nepříteli a zlu.

RÉVA vinná / vinný keř, vinný list, vinný hrozen /

Upomínají na vinařství, symbolizují však také pravdu, podnětnost, veselost a družnost, neboť víno samo platilo odedávna za nápoj rozněčující mysl, dávalo sílu a oheň nadšení. Vinný keř je znamením víry, křesťanského zaslíbení podle slov Krista: Jsem vinný keř a vy budete vinnými listy. / Evang. sv. Jana, 15, 5 / . Vinné listy značí pevnost v poznané pravdě a ochranu. Olivová ratolest, vinný trs a had upomínají na mír, hojnost a moudrost.

ROH hojnosti

Je atributem bohyně Fortuny a značí bohaté požehnání, nezanikající štěstí a dobrou úrodu. Staroslovanský sluneční bůh Svantovít byl zobrazován s rohem hojnosti a ctěn jako dárcce štěstí, zdraví, síly a světla. Jeho symbolem byl kohout. Roh hojnosti ve znaku Kolumbie, Peru i Venezuely značí blahobyt a nerostné bohatství země. Ve znaku města Charkova značí roh hojnosti s Merkurovou holí významné tržiště a bohatství města.

ROHY

Symbolizují pohrdání smrtí, bojechtivost a slávu válečnou, též mohutnost pronikání vůči nepříteli. V popisech jsou různě jmenovány: býčí, volské, zubří, beraní, bůvolí. Tzv. sloní trůby měli podobu připamatovávající sloní choboty.

ROLNÍČKY

Symbolizují horlivost a neúnavnost v díle, ochotu a důvěru. Tak jako lahodně zaznívají, zní i evangelium, cennější zlata.

ROSTLINY

V přirozených figurách i stylizované formě provázela je vždy i určitá magická síla. Tak u slunečnice to byla upřímnost, u kopřivy odvahy, u vlaštovičníku vítězství, u barvíčku věrnost, u blínu smrt, u lilie projevení se, u jmelí spása, u chrpy očarování, u šalvěže život, u růže zasvěcování apod. V. t. KVĚTINY.

ROŠT

Je znamením skromné, ale pevné víry. Atri but sv. Vavřince připomíná jeho mučednickou smrt.

ROUTA

Připomíná pomíjejcnost a nerovnost všeho pozemského. Routový věnec je symbolem trnitě koruny Kristovy.

RUKA

Symbol věrnosti, neviny a jednoty. Do sebe zavřená ruka značí s jednocení a sílu. Ruka s roztaženými prsty naopak má význam nejednotnosti. Ruka se dvěma zkříženými prsty značí přísahu k něčemu. Často mluví o události. Ruka červená, utatá, je na erbech anglických baronetů, např. u irského rodu O'Neill. Podle pověsti předek tohoto rodu v Ulsteru, aby jako první se dotekl irských břehů při osazování země, utal si levou ruku a hodil ji na břeh. Tím se stal pánem země. Ruce navzájem se tisknoucí ve znaku Zoubků ze Zdětína mluví o události, kdy velitel vojska, bojujícího proti pohánům, byl zachráněn jedním ze svých vojáků jménem Zub. Týž nepříteli ruku utal. Na paměť toho, dostala se do erbu rodu nejen tako nepřátelská ruka, ale také ta, již osvobodil, velitelova. Česká pověst o zbrojné ruce s mečem vladkyž z Řísnice připomíná událost z výpravy proti Milánu roku 1158, na udatný zápas Jiříka Trošického s nepřitelem. Spojené ruce na biskupském znaku Gregora Mendela jsou symbolem vytrvalosti, přátelství a věrnosti. Dvě vztýčené paže červené jsou na vlajce Brunei, jedna paže, nesoucí pochodň na vlajce Zairu jako symbol harmonie na státní vlajce Nagriamelské federace. V. t. RÁMĚ, PLECHOVNICE.

RUKÁV

Je znamením vzpomínky, památka na oblíbenou ženu, milenku.

RUKAVICE

Jsou znamením odplaty, kletby a výzvy k boji, často souboji. Též symbol moci a vznešenosti.

RUNY

Starogermánské písmo raného středověku. Užívány jako znamení válečná, bohoslužebná, pak jako znamení domovní i jako rodové a rodinné symboly.

R Ů Ž E

Původně stylizovaný květ plané růže, šípku. Jako královna květin byla tak poprvé jmenována od řecké Sapho. Je symbolem mládí a krásy, líbeznosti, lásky a radosti, právě tak jako neviny a štědrosti. Zvláštní její symbolika značí mlčenlivost / sub rosa /, protože vše důvěrně skrývá ve svém nitru pod množstvím korunních plátků a listů. Proto od dob papeže Hadriána IV. byla jako symbol malována na katolických zpovědnících. V mýtech národů má přední

roli. Šalamoun srovnává růži s věčnou moudrostí. Je ctěna v Íránu, v Egyptě, Afrodite proměňuje Adonise v rudou růži, Řekové a Římané měli slavnost růží, v nichž projevovali hold mládí a plodnosti přírody. U mohamedánů podle koránu je posvátná, neboť při nebeské jízdě prorokově vyrostla z kapek jeho potu a proto žádný muslim růži ani její lístky nohou nepoškodí, nýbrž je vždy pln úcty opatrně zvedne. Růže a kříž byly symbolem rozekrucianů a zde růže značila lásku, kříž utrpení, ale i víru a růže mlčení a moudrost. Červená a bílá růže byla ve znaku Řádu stavitelů východu v Anglii ve 12. století. V téže Anglii byla emblémem rodu z Yorku a Lancasteru. / Známa válka dvou růží. / Růže je však také válečným znamením. U Římanů již proto, že se Mars z růže narodil. Byla jim též symbolem přísných mravů a odměnou za vynikající činy. Proto věnec z růží byl pokládán na hlavu před tažením do bitvy a po návratu podobný věnec sloužil jako čestná ozdoba. V germánských mýtech platila růže za symbol smrti, vzhledem ke krátkosti květu a uvadání, proto např. nazývali válečníci bitevní pole Rosengarten, a rudé růže nechávali na poli cti a slávy. Smrtelné rány nazývali jménem růže. Zlatá růže má v katolické církvi zvláštní symboliku pomíjivosti života, slávy a lesku. Bílá růže je symbolem životní radosti, jednoduchosti, čistoty mysli. Podle jiných autorů barva růží značí: bílá veselost, radost, růžová bolest, zlatá moc, modrá až k smrti trvající věrnost. - V heraldice byla růže vždy ve zvláštní oblibě. A to jak stylizovaná, tak přirozená. Jako mluvicí znak ji má v stylizaci Růžomberok, tři zlaté Rožnava, červená pěticípá růže je ve znaku Soběslavi, Jistebnice, Deštné, Bavorova, Sedlčan, Zbiroha, Třeboně, zlatá pak ve znaku měst Dačic, Jindřichova Hradce, Telče a j. měst. Všechny pocházejí z erbovních pověstí o dělení růží v rodě Vítkoviců. Vítek z Prčic podělil své syny otcovskými podíly na statcích, odkázal každému z nich jednu růži do znaku, avšak vždy v jiné barvě tak, aby se jejich potomci ač původního jednoho rodu, lišili. Byla to růže zlatá, červená, stříbrná, modrá a černá. Nejvíce z těchto růží byla v dějinách proslulá červená růže v stříbrném poli rodu z Rožmberka. Jinou pověst o třech růžích měli Rotenberkové z Ketře. Váže se k nim pověst o třech pannách, které chodily na skálu a zde zpívaly a bavily se. Jeden zeman nabídl svému knížeti, že vypátrá, kdo a od kud jsou. Vylezl na skálu a zde našel tři stoličky a na každé jednu růži. Tyto růže přinesl svému knížeti, který mu je dal na památku do štítu a to tak, že dvě červené byly v poli bílém a jedna bílá v poli červeném. Toto pole svým výstupkem připomínalo též skálu. Symbol růže, protknuté šípem na znaku města Růžomberku vztahuje se k založení města na místě, které bylo porostlé hustými šípkovými keři. Podle pověsti prý tuto hradbu prostrlíl šíp jeden z potomních osadníků. Devět bílých růží ve štítu Finska značí devět historických gubernií tohoto státu.

RYBA

Je znamením zdraví, mlčenlivosti, bdělosti a soustředění, protože ryba na rozdíl od ostatních zvířat, nemůže spát. V křesťanské symbolice značí Krista, obecně pak je symbolem čistoty. Vyskytuje se už u starověkých národů, Sumerů, Babylónanů aj. Je také znamením práva rybářského, anebo připomíná určitou událost, zvláště u městských znaků nebo některých českých rodů. Např. u rodu Hodějovských z Hodějova zlatý kapr v modrém poli je vzpomínkou na předka Bernarda a jeho statečné přebrodění rozvodněné řeky Aduy roku 1158 v Itálii. Tři kapry měli Bechyňové z Lažan opět na paměť události, v níž zachráněný král třemi bratry rybáři jim toto znamení dal do erbu. Kapra okřídleného měli ve znaku Bzencové z Markvartic podle pověsti o panoši, který svého pánu na přání ulovil tuto podivnou rybu z jezera v Lombardii. Mluvicí znak některých

rodů např. Kapr z Kaprštejn u, Vokoun z Vokoun štejna, Hecht z Rosic a j. Ve znaku Mongolska značí ryba ostražitost a bdělost.

RÝČ v. LOPATA

RYS /ostrovid/

Je symbolem divoké síly, úskočnosti, lstivosti a ostrého zraku, Někdy i vzpomínkou na čin, událost.

RYTÍŘ

Je symbolem cti a pomoci, neboť jeho rytířství byl o podporu utiskovaných, útěchou a mocí, pod níž se zlovůle tyranů rozpívá. Po dnech slávy a hrđinských činech nesmí zůstat bez dalších, nýbrž je nutno pokračovat v ušlechtilém tom poslání a obětovat vše, co je mu drahé. V. t. ODĚNEC.

ŘEKA v. VODA

ŘEMDIH

Je palice, posáz ená hřeby. Válečná z braň husitů, zname ní bojovné mysli, smělosti a udatnosti za víru a právo.

ŘETĚZ /pouta/

Má význam pevnosti a oddanosti, značí, že život předka byl spoután službou a pokryt čestnými činy, anebo, že se povzněl z pout hanby a ponížení opět výše. Někdy je i symbolem svornosti. Řetěz přetržený ve spárech černé orlice ve znaku Rakouska připomíná osvobození od nacismu. V. t. MONILE.

SAMOSTŘÍL v. LUK

SAŇ v. DRAK

SEDLO

Upomíná na chov koní a dobré jezdce. Též na jeho výrobu. V mluvicím znaku Sedliště.

SEKERA

Značí píli v díle. Jako válečná sekera značí mužné smýšlení a bojovnost. Byla zbraní, při níž bylo třeba jistoty oka. Ve spojení se lvem je odznakem řeznického cechu. Sekera v erbu připomíná též událost z české výpravy u Milána roku 1158, kdy se vyznamenali čeští rytíři Beneš z Lubna a Bohdal Ostromířský při dobývání sekerou městské brány. Dvojitá sekera, labrys, byla kultovním symbolem a odznakem vládce ve starých východních kulturách /mínójské /, u Chetitů byla atributem boha bouře Tešupa.

SFINX

Okřídlená nestvůra s ženskou hlavou, poprsím a lvím tělem. Symbol tajemství a záhad života.

SIRÉNA /ochechule/

Podle řeckého mýtu zpěvná Múza, jež láká svým zpěvem plavce, kteří jí přiváběni, narazí lodí na skálu u ostrova a zahynou. Jsou personifikací lákavé, ale zálučné hlubiny mořské, demony smrti. Často se jejich podoby tesaly do náhrobků. Na básnickou činnost připomíná ve znaku Liturguse z Turska, kde je zobrazena s varytem.

SÍTO /řešeto/

Značí píli, šlechtitý charakter, prozíravost jako síto, žádné zlo v prositém nezůstává.

SKÁLA /hora/

Značí tvrdost, nezdolatelnost, vzdor. Může připomínat i hornatý domov předků. Hory mají ve znaku Gruzie /Elbrus/, Arménie /Ararat/ aj. země.

SKARABEUS

Brouk, zoologicky vrubou n posvátný. Jeho podoba u starých Egyptanů představovala symbol boha vycházejícího slunce Atum Réa, ale i vnitřního života a tajuplného samooplození, reinkarnace. Proto i talisman štěstí a nesmrtnosti.

SLON

Symbol síly, chytrosti, poslušnosti, podle jiných také cudnosti, čistoty. Byl původně indickým bojovým znamením a ctěn v náboženství. Bílý slon byl inkarnací Buddy. Do evropských znaků volen ponejvíce těmi, kdož vykonali daleké cesty. Emblém republikánské strany v USA.

SLOUP

Je oblíben zvláště v Nizozemí, jako znamení nádhery, síly a pevnosti a proto takový dostávali jen vyzkoušení a zasloužilí mužové, na nichž vládla pevně jako na sloupech spočívala. Vykládá se také jako symbol soudní pravomoci městské. U rodu Bruntálských z Vrbová dí pověst, že předek toho rodu Vrbošlav ve službě u francouzského dvora zastřelil šípem z luku římského hejtmána jménem Colonna /it. sloup/ a za to dostal od krále do klenoty sloup prostřešený šípem a do štítu mu přidány tři lilie bourbonské. Ve spojení s pěticí hvězdou je na vlajce Severních Marian.

SLUNCE

Vyzařuje teplo a světlo a je dáno takovým osobám, které jsou jasnými vzory pro jiné. Symbol věčného života, radosti, svobody, příslib šťastné budoucnosti. Např. na znacích sovětských republik. U lékařských štítů značí zdraví.

SMRK

V prvních dobách křesťanství bylo smrkem opovrhováno a proto ještě např. v Rolandově písni je hodnocen smrk jako strom zraedy a zla. U Řeků však smrkový věnec býval dáván v isthmických hrách na čelo vítěze.

SNOP v. OBILÍ**SOKOL**

Je posvátný symbol věštebný. Ve středověku byl obecně symbolem rytířství, např. podle nařízení z roku 818 nesměl poražený mít meč a sokola. Značí také svobodu, loveckou čest a rozkoš. Ve znaku Egypta je sokol symbolem kmene Kurajšovců, jehož členem byl Mohamed. Je kmenovým symbolem ve znaku a vlajce Sýrie a Líbie. Jako mluvící znak u Sokola z Otvovic nebo města Sokolova, jako monstrum s lidskou hlavou přichází ve znaku Velíka ze Šotnova.

SOYOMBO

Mongolský ideogram, skládající se ze symbolických prvků: hvězda, oheň, slunce, měsíc, trojúhelník, kvádry, ryby.

SOPKA v. VULKÁN**SOVA**

Prastarý symbol učnosti a moudrosti. Symbol Pallas Athény. V křesťanské symbolice kříž na hlavě sovy značí vítězství nad veškerou pohanskou moudrostí světa. Je emblémem u čenců, filosofů a novinářů.

SPÁR v. DRÁP**SRDCE**

Podle Aristotela první v člověku žije a poslední umírá. Je symbolem ženské lásky, poctivosti a upřímnosti. Ačkoli rozhodnutí srdce nemusí být vždy nejlepší, je jistě poctivé a počestné. Zhruba má tvar trojúhelníka, což značí, že především myšlenky mají být pozvednuty k bohu, nikoli k zemské marnivosti. Hořící srdce je symbolem horoucí lásky k bohu, zaníceného života, plamenné lásky a odvahy. Je-li protnuto šípem, je to znak augustiniánů. Je též atributem některých světců /Tereza, Ignác aj. / Srdce ohněm planoucí je v erbu Bítovských z Bítova, kde připomíná pomoc moravského panoše synu kyperského krále ve Francii ve věcech lásky.

SŘNEC v. JELEN**SRP**

Byl již symbolickým znamením asyrsko-babylónských dynastií, dále římského boha Saturna, který lidstvo prý navedl k orbě. Značí hospodářskou píli a jí docílený blahobyt. Ve spojení s kladivem je srp umístěn v státním znaku SSSR. Je na zeměkouli, ozářené ze spodu paprsky slunce a lemované klasy s nápisem: Proletáři všech zemí spojte se. Nahoře je rudá pěticí hvězda. Také ve státní vlajce SSSR v horním rohu u žerdi je zlatý srp s kladivem a nad nimi pět paprscitá hvězda se zlatou obrubou. Srp a kladivo vyjadřují jednotu základních sociálních skupin budovatelů socialismu, t.j. jednotu dělníků a rolníků.

STAN

Již ve starověku potřebný k táboření. Značí daleké cesty a přátelskou pohostinnost, ale také válečné útrapy nositele znaku. Budova ve znaku Jáchymova připomíná hornickou kavnu u šachty a celek dolování.

STANDARTA v. KOROUHEV**STOLICE /židle/**

Ukazuje na úřad, zastávaný předkem /soud/, jinak značí křesťanskou víru, pohostinnost a čestné místo.

STROM

Je zelený a obecně značí dobrý stav rodiny, která ze slavných činů předka se zdárně rozvíjí. Značí též lesní majetek. Protože pod stromy bývalo svorně obětováno, je strom také symbolem jednoty a víry. Stromy v mluvících městských znacích značí spíše jejich blízký nápadný výskyt, nebo určují jejich specifický vztah k městu: Jilemnice - jilm, Buková - buk, Jablonné - jablon, Plánany - plánka. Ve státním znaku Libanonu je zelený cedr a značí zde sílu, svatost, nesmrtnost. Mangrovník ve znaku a vlajce Rovnické Quinee je památkou na událost /smlouva se španělskými kolonizátory roku 1848/.

STŘELA v. ŠÍP**STŘELA zavínutá v. ODŘIVOUS**

STŘEVÍČ

Starý symbol právní při provádění adopce t.j. nabytí práv legitimního syna. Okřídlený střevíc je atribut Merkurův a symbolizuje obchod, zisk a blahobyť.

STUDNĚ

Symbolizuje hloubku povahy. Tak jako studně dává dobrou vodu a posilu je, má i nositel tohoto znamení dávat svého ducha k potřebě všem.

STŮL

Někdy též jeho podstavec značí čínorodou pílí a domácnost.

STUPEŇ

Symbolizuje předcházející postupné úsilí a následný pak klid a rovnováhu.

SUD

Nejčastěji připomíná zaměstnání předka, ale také událost, abstraktně pak pevnost, houževnatost.

SUDLICE v. HALAPARTNA

SUP

Nejčastěji stojící na skále jako přirozená figura ve štítu symbolizuje odvážnost a dravčí krutost. Zježená supí hlava má vzbudit strach u nepřátel.

SVASTIKA

Je to v koncích zalomený kříž. Prastarý kultovní symbol orientální, často zobrazovaný na buddhistických chrámech / Indie, Čína, Japan / . Vykládá se jako znamení slunce a ohně, přeneseně pak jako znamení štěstí a zdaru. Jedna z tzv. jógických křížových pozic u Indů se nazývá Svastikasana. V Evropě se s tímto znaméním setkáváme již v době raně historické, pak na starogermánských zbraních, na mincích z doby Merovejců a Karlovců. V naší době byl zneužit nacisty jako tzv. symbol árijství.

SVATOZÁŘ / aureola /

Záření pocházející z lidské aury, zpravidla je na obrazech světců. Světlo, oheň a zář mělo zdůrazňovat nadpozemskou božskou podstatu.

SVÍČEN

Připomíná slavnou minulost rodu, pokolení. Několikaramenné svícný / sedmi, devíti / jsou symbolickými obřadními předměty v židovské liturgii. Sedmiramenný modrý svícen je ve znaku Izraele.

ŠACHY / šachovnice /

Upomíná na zálibu předka, ale také na to, že svého nepřítele uměl držet v šachu. Šachová věž je symbolem dále uchvacující válečné moci. Často bývají figury ve znacích šachovány, / moravská orlice / nebo pole šachováno. Šachovnice ve štítu rodu Dohalských z Dohalic je památkou na hru v šachy předka, který vyhrál nad dcerou jakéhosi mouřenínského krále. Ve štítu je šachovnice, v klenotu pak panna s šachovnicí v ruce. A. Sedláček však u rodu Dohalských uvádí jezdecký karusel, při němž hrála hlavní roli obratnost jezdce v jeho útoku kopím proti figurě Turka, jenž držel v jedné ruce šachovnici a v druhé prkno, které mělo být kopím zasaženo. Šachovnice ve štítu města Klatov podle pověsti připomíná událost, kdy Radoslav, primas klatovský hrál v šachy s českým knížetem Oldřichem. Radoslav nad ním vyhrál a kníže mu na památku

tohoto vítězství dovolil namalovat šachovnici do štítu, s iniciálkami WKC.

ŠÁTEK

Trojhranný rudý šátek je symbolem jednoty tří pokolení: komunistů, komsomolců a pionýrů v SSSR. Symbolizuje část rudého praporu.

ŠAVLE v. NŮŽ

ŠINDEL

Je symbolem opatrnosti. Jako heroltská figura tzv. šindelový štít připomíná široké pracovní pole předka, který je slavnými činy vyplnil.

ŠÍP / střela /

Staré znamení bojovnosti a pohotovosti. U severských národů bylo zvykem vypovídat šípem válku. Symbolicky značí jednak rychlost a obratnost, jednak hluboký vnik práce v neznámo duchem a věděním. Podle názoru Peršanů byl šíp také znamením pravdy. V. t. ODŘIVOUS.

ŠIŠKY v. JEDLE

ŠRAŇK

Železná závora značí obranu, nepřekročitelnost a neprostupnost pro nepřítel. Zvláště v branách městských znaků.

ŠTÍR v. RAK

ŠTÍT

Prázdný, prostý figur je v podstatě symbolem cti bojovníka. Štít vyčkávací naznačuje nositelovo právo na jistý úděl, dědictví nebo léno posavad neuprázdňené. Spadne-li pak na nositele, prázdný štít se celý nebo jeho příslušné pole vyplní. Štít nebo erb dolů obrácený hlavou, značí smutek, je-li na náhrobku nebo pomníku, kameni atd. hlásá, že jeho držitel byl posledním mužským potomkem svého rodu, čili rod jím vymřel / Umrlčí štít /. Kdo štít poskvrnil zlým činem, tomu byl štít zlomen, rozbít a spálen. V Anglii nečestný čin nositele znaku byl vyjádřen zneučtujícími znameními / abatement /. Např. černý čtverec uprostřed štítu. Routový štít má tvar kosočtverce a je zván též dámským štítem, užíván jako znak žen. Podle tvaru a užití je mnoho druhů štítů od nejdávnějších dob. Kulaté, oválné, čtvercové, obdélníkové, lichoběžníkové, podle kulturních dob normanské, kolčí, renesanční, barokové, empirové, zvané též podle národů francouzský, anglický, polský atd. i specifickými jmény / rundel, parma, vimperk atd /.

ŠTÍTONOŠI

Postavy lidské či zvířecí držící štít mají určitý symbolický význam a byly voleny do znaku zpravidla uváženě. Symbolizují obecně strážní službu, ochranu u vlastního štítu. Jsou to např. oděnci, pacholata, panny, andělé, běsi, lvi, gryfové, orli apod. Město Mladá Boleslav má např. dva štítonoše, kteří představují spravedlnost a milost.

ŠVERČEK

Znamení polského původu bylo válečnickým nářadím, které bylo vrháno do nepřátelských řad. Symbol boje, udatnosti, vzpomínka na událost.

TEČKA

Tři tečky / body / symbolizují sv. Trojici.

TERČ

Je plná, kulatá deska, znamená vojenskou zdatnost a jistotu. Také upomínka na mistrnou ránu.

TETŘEV /tetřívěk/

Upomíná na lovecké záliby předků, někdy i na souboj.

THEMIS v. **JUSTITIA****TIS**

Jehličnan, symbolizuje zánik života, smrt. Jeho dřevo, semeno i větve jsou prosyceny jedovatým taxinem. Posvátný strom u Keltů.

TOČENICE v. **PÁSKA**sv. **TOMÁŠ**

Křesťanský symbol nevěřícího. Ve znaku města Dobříše připomíná, že na den tohoto světce byla obec povýšena na město.

TOPOL

Sázený s oblibou při okrajích cest a silnic je znamením vyvýšenosti, vznešenosti a soběstačnosti.

TOTEM

Je určité zvíře, rostlina apod. rodu nebo kmenu. Byl považován za prapředka a tedy za pokrevence rodu, který jím byl pak chráněn a uctíván. Členové rodu se nazývali dle totemu a snažili se vlastnostem svého vzoru přiblížit /Indiáni/.

TOULEC

Značí, že nositel své zbraně dobře rozuměl, zvláště jeho šíp vždy svůj cíl zasahoval. Mluvicí znak Toulovců z Třemošné.

TRIGLAV v. **GERYON****TRIMURTI** v. **GERYON****TRILOBIT**

Vymřelý mořský prvohorní členovec v některých znacích obcí připomíná jejich místní naleziště /Jince, Skryje/. Je to znamení dávané do znaku až v nové době. Skryjský trilobit Skreiaspis ve znaku obce byl objeven a popsán až roku 1945.

TRIQUETRA

Trojúhelníková mystická figura, pravděpodobně symbol trojjedinnosti, často jako ozdoba na románských kostelích. Triquetrum, trojnožka, je figura s 3 nohami, spojenými v triangel. V starověku z nak Sicílie.

TRITÓN

Monstrum, syn boha Poseidona a Amphitrity, vládce moře. Horní část jeho těla byla lidská, spodní delfína. Ve znaku angl. rodu Sandwichů jako štítonoš.

TROJLIST

Symbol štěstí, dobra a blaha. Bílý jetelový trojlist /Shamrock/ je irským národním symbolem.

TROJŘÍČÍ v. **PRUH****TROJÚHELNÍK**

Je mystický symbol a značí oheň a tím i božství. Oko v trojúhelníku symbolizuje

boha - otce. Trojúhelník patřil též ke kultovním symbolům Triglava. Dvojitý rovnostranný trojúhelník v. HEXAGRAM. Trojúhelníkové dřevěné pravitko je zednářský symbol. Ve znaku Nicaraguy značí rovnostranný trojúhelník rovnost, pravdu, právo. Červený trojúhelník ve vlajce Kuby značí tři ideály revoluce: volnost, rovnost, bratrství, barva rudá pak prolitou krev za svobodu. Kombinovaný trojúhelník ve vlajce Guayany, červený u žerdi značí nadšení a čínorodou sílu budování, černé lemování vytrvalost na cestě vpřed.

TROJZUB

Symbol vlády na mořem, atribut Poseidonův i Neptunův. Ukazuje na námořní obchodní cesty a blaho z nich plynoucí. Ve štítu Barbadosu symbolizuje zásadní tři body, vyplývající z demokratického principu vlády, t.j. z lidu, s lidem a pro lid. Dva trojzubce obrácené hroty od sebe, nazývají se hromoklín /vadžra/. Je to indická zázračná zbraň boha Indry, jejíž moci nedovede nikdo vzdorovat. Symbol věčně nepohnuté podstaty absolutna.

TRUBKA

Zpravidla symbol určitého povolání, úřadu, záliby apod. /pošta, lovectví, hudba/. Trubka poštovská je symbol poštovníctví nebo privileje /Taxisové/.

TŘEŠEŇ /višeň/

Symbolizuje mírnost, jemnost, bohatství a pohostinnost. S oblibou byla sázena u domů jako ochranný strom.

TŘI VRCHY

Značí hmotný majetek a přichylnost k rodné zemi, ale také prostý symbol zemědělské píce.

TŘMEN /ostruhy/

Jsou symbolem rytířské bojovné mysli a cti, značí ale také povolání. V. t. HVĚZDICE ostruhová.

TULIPÁN

Byl přivezen do Čech v pol. 16. století Busbekem císařským vyslancem z Perzie pro císaře Ferdinanda I. Symbolizuje péči, půvab, vděk a pravdu, protože v jeho květech bývají barvy duhy.

TVRZ v. **HRAD****UDICE**

Symbol rybářství a rybolovného štěstí, ale také pevného držení, zisku, cti. Též upomínka na čin předků.

UDICE válečná v. **HŘÍČ****ÚL**

Symbolizuje spořivost, přičinlivost, pilnost.

UZDA v. **OHLÁVKA****UZEL** v. **PLETENEC**sv. **VÁCLAV**

Žemský patron český s ochrannou funkcí. Ve znacích mnoha českých měst /Stará Boleslav, Chocně, Volyně, Votice, Levín, Čistá, Štěpánov aj./

VÁČEK /měšec /

Připomíná předkem z astávaný úřad /bursarius /, symbolizuje také u rčitě nadání, skryté před očima nepovolaných a v pravý čas zjevené. Vztahuje se k němu tato pověst: Kterýsi moravský kníže se svým průvodcem se na lovu medvědů v bouřlivé vichřici dostali do uhlířské chatrče. Strávili zde dvě noci, neboť chatrč byla sněhem zasypaná a nemohli ven. V chatě nebylo ničeho k snědku a jen štěstí, že průvodce knížete měl u sebe váček s trochou potravin vydrželi až do záchran. Z vděčnosti mladého svého průvodce učinil rytířem a do erbu na památku dal mu lovecký váček. Týž byl pak symbolickým znamením Vlachovských z Vlachovic, moravského rodu.

VÁHY

Symbol spravedlnosti, mírnosti, stejnosti, nezvratnosti a neochvějnosti. Atribut Justitie, bohyně spravedlnosti a práva. Odtud u právníků, ale také jako odznak kupců, obchodníků. Ve stát. znaku Uruguaye a Tunisu jako symbol spravedlnosti.

VARYTO v. LÝRA**sv. VAVŘINEC**

Podle legendy strážce pokladu ch rámového v Římě, byl po mučení pro víru za živa na roštu upečen. Odtud rošt užíván jako jeho atribut.

VČELA

Je symbolem pracovitosti, smyslu pro pořádek a příčinlivé píle. Je-li na zeleném nebo stříbrném poli značí píli v mládí. Napoleonský symbol, který vytlačil bourbonskou lilii. Odtud ve znaku některých francouzských měst /Paříž, Lyon, Bordeaux, Remeš, Orléans aj. / . Ve znaku sovět. města Medyně symbolizuje včela med jako hlavní produkt místa a kraje.

VEJCE

Je symbolem nového, rodícího se života a síly vývoje / "Omne vivum ex ovo" - Purkyně / . Je také symbolem poznávání a moudrosti.

VELBLOUD

Zvaný "koráb pouště" je symbolem vytrvalosti a skromnosti. Také jako vzpomínka na křížácké války. Dvoubřvý velbloud je ve znaku města Plzně jako upomínka na obležení města, kdy jej Plzeňští ukořistili při výpadu na hušitech, kteří si jej přivezli z výpravy k Baltu jako dar polského krále za vojenskou pomoc. Ve štítu města Čeljabinsku značí naložený velbloud dopravu zboží, u města Petrovopavlovsku symbolizuje velbloud s dvěma sudy nedostatek vody.

VEPŘ domácí

Je heraldickou zvláštností. Vyskytuje se např. v erbu anglického rodu Baconů z Mildenhallu. Z domácích rodů je ve znaku rodu ze Zvonovic a mluvícího znaku Svinů z Onšova.

VESLO

Je symbolem odvahy a energie, ale také připomínka na povolání a událost. Značí, že je třeba, aby také veslo životní lodě potomka bylo vlnami vedeno vždy pevnou rukou bez zoufalství a beznaděje. Ve sportovní heraldice je emblémem veslařských klubů.

VEVERKA

Symbolicky značí čilost, obratnost a rychlost. Vše s půvabem a lstí překonává.

VĚNEC

U starých národů jako ozdoba a čestný odznak. U Řeků např. byl myrtový věnec úředním označením archontů. Je symbolem neporušitelnosti, imunity, neposkvrněnosti a také jako čestný odznak za vítězství při veřejných hrách /olympiády / nebo válečných službách. Má význam radosti, cti, hrdosti ze zmužilých smělých činů, které mají i potomci rozmnožovat. Věnec vavříňový věncil hlavu básníků a v erbu značil symbol poezie a umění /poeta laureatus / . Věnec z olivové a palmové ratolesti značí mír a čest ve znaku a vlajce Paraguaye.

VĚNÍK

Je stočený ručník nebo páska dole v uzel svázaná. Připomíná potřebu lázeňské officíny. Ve znaku bradýřů a ranhojičů pražských. V polské heraldice zván Nařtec. Emblém krále Václava IV. /Pověst o lazebnici Zuzaně / .

VĚTEV

Představuje další větvení rodu, značí však také pevnost, vytrvalost. Může upomínat i na zvláštní příhodu předkovu.

VĚŽ

Je symbolem tvrdosti, stálosti, pevnosti, panství a moci. Ponejvíce u městských znaků. Cimbuřovitá věž připomíná hrazené město, jeho hájení nebo i dobývání. Hláska připomíná funkci hláskového, kastelána nebo nějakou událost. Těžná věž je symbolem hornictví, dobývání rud, metalurgie a strojnictví. Věž ve štítu čtvrceného štítu i v klenotu Floriána Gryspeka z Gryspachu připomíná protihabsburské povstání v roce 1547, v němž byl Gryspek za věrnost císaři vyznamenán polepšeným erbem s Bílou věží, v níž byl dočasně uvězněn. Jednu a více věží mají ve znaku velmi četná města.

VIDLE /vidlice /

Jsou symbolem rolnické práce a píle. Často se vyskytují zkřížené. Vidlice se dvěma zkříženými háky /trajbholce / jsou emblémy hutnické. /Hrádek v Kutné Hoře 1490 / . Mohou symbolizovat i rybolov /úhoř / .

VÍNO v. RÉVA vinná**VLAČIDLA v. BRÁNY polní****VLAJKA v. KOROUHEV****VLAŠTOVKA**

Je znamením bystrosti, příchylnosti, radostného poselství, nositelka jara. Podle pověry je její hnízdo v krovech domů symbolem domácích štěstí.

VLK

Zvíře uchvacující kořist je i symbolem noci. Posvátné zvíře egyptského boha Wep-waweta. Vlčí hrdlo dostali jako znamení do štítu Šlechťové ze Všehrd. Pověst říká: Král Vladislav I. zabloudil v lesích a únavou usnul. Když se probudil, uviděl vlčici kojící svá mláďata. Utekla, až když byla zahánána Benedou, jedním z průvodců panovníka. Král na paměť toho dal Benedovi do štítu vlčí hrdlo, za nějž Beneda vlčici od krále odvedl. Jiná, nepravděpodobná pověst se váže ke znaku města Rýmařova. Tu prý byly poraženy římské legie /vlk / Markomany /šíp / .

VODA

Je nejčastěji blasonována jako řeka, potok nebo v heraldických figurách jako

vlnité břevno, řez připomínající čistotu, hloubku přesvědčení, ale také často nějakou událost ze života předka. Např. první přebrodění řeky, záchranu od tonutí apod. Jiný výklad vody je zdraví, léčivost /lázně/ a rovnost. Pokosný pás vody u znaku Františkových Lázní připomíná řeku Ohři. Ve znaku Šanova vlny značí lázeňskou péči a lity kříž rovnoramenný je symbolem zdravotní péče. Vod u mají ve štítě Pětipesští z Chýš a Egerberka, kde značí vzpomínku na skutek svého předka Odolena, který v roce 1158 v Itálii před Milánem jako jeden z prvních přebrodil rozvodněnou ředu Addu a určil tak přechod pro vojsko. V Číně je voda symbolem tmy.

VOLAVKA

Její péra bývala ve středověku oblíbenou ozdobou na chocholech přilbice. Je symbolem moudré opatrnosti, nastávajícího útoku, ale také vodního majetku bohatého rybami. Maďarští husaři měli volavčí péra v chocholu.

VRÁNA

Bývala zobrazována na korouhvích Normanů a také Templářů. Věštila nadcházející smrt nepříteli. V ranní skřek v lidové pověře značí zlé znamení.

VRŠE

Symbol rybářského zaměstnání a lovu. Mluvicí znak Vršovců a také města Vrsovic.

VRBA

Strom bolesti, symbolizuje smutek, ale také hněv, vzdor, protože vzdor tomu, že roste v močálech a vodě je její kmen sukovatý, pevný, odolávající nepohodám a tím symbolizuje, že i slabší síla je s to úspěšně čelit všemu nebezpečí. Mluvicí znak rodu z Vrbětína.

VŘETENO

Je symbolem tkalcovství a proto i činné pile, spokojenosti a rodinného blaha.

VŮL v. BÝK

VULKÁN /sopka/

Zpravidla jako část krajinného zobrazení. Charakterizuje ráz země, jako např. ve znaku a vlajce Ekvádoru.

VŮZ

Zvláště bojový je vzpomínkou na slavnou minulost husitskou /Bystřice u Benešova/. Kotčí vůz je symbol formanů.

VYDRA

Je symbolem dobrého počátku, opatrnosti, obezřetnosti i práva volného lovu na vodách i v lesích. Nejčastěji zobrazena s rybou v tlamě.

ZAJÍC

Vyskytuje se v mnoha znacích jako symbol lovecké cti a značí stálou ostražitost, bdělost, protože spí s otevřenými očima. V mystice značí lidskou myšlenku, která je právě tak prchavá jako on. Mluvicí znak rodu z Hazmburka, Valdeka.

ZÁVĚSNÍK /bandalír/

Značí bojovou pohotovost a vojenskou ctnost. Právě tak, jako kabely s řemeny k opásání.

ZBROJNOŠ v. ODĚNEC

ZEĎ

Značí činnou sílu, trvalost, stálost a sílu odporu, zabezpečuje blahobyt. Také vzpomínka na předkovu účast při hájení nebo dobývání města, např. první zlezl jeho zdi. Častá ve znacích měst je cimbuřovitá zeď. Zeď městského opevnění byl emblém syrské bohyně Atargatis.

ZEMĚKOULE

Je symbolem vlády, moci, ale také vzpomínkou na nebezpečí a jeho úspěšné překonání na cestách. Je emblémem zeměpisců, někdy značí rozšíření určité myšlenky po celém světě, kongresy, symposia aj. Žezlo a zeměkoule panovníků představují rajský strom života s osudným jablkem, které se v zeměkouli proměnilo.

ZLATÉ ROUNO

Starý španělský a rakouský řád, založený roku 1429 vévodou burgundským Filipem II. Podle Apollonia Rhodského to byla beraní kůže, na níž roku 200 př. n. l. byl napsán recept jak vyrábět zlato chemickou cestou. Ve starém Řecku báje o hledání a nalezení zlatého rouna v Kolchidě argonauty, vedenými Jasonem, kteří je pomocí Médei našli a odvezli. Rouno pocházelo prý ze zlatého berana.

ZNAMENÍ CECHOVNÍ

Jsou určité předměty, figury, písmena atd., užívaná na praporecích, truhlách, pečetech a různých výrobcích a jmění majetku městských cechů. Symbolizují tak obraznou zkratku cechů. Např. preclík v štítu pekařů, trojnožka ve štítu ševců, nůžky ve štítu krejčích, pušadla, banky a věník ve štítu lazebníků a ranhojičů, sekera u řezníků, Adam a Eva pod stromem poznání u pražských hrnčičů atd.

ZNAMENÍ DOMOVNÍ

Jsou to znamení, označující jednotlivé domy a jejich majitele nějakou charakteristikou, vztahující se na událost, hodnotu, podobu atd. ve viditelném symbolu tesaném nebo zavěšeném v čele domu. Jsou často jen volně volaná. V Praze např. domy U tří houslíček, U dvou slunců, U pštrosa, U medvídků, U zelené žáby, U mouřenína, U tří zlatých klíčů atd. Objevují se pak i ve jménech osob tamže bydlících /Matěj od Bílého jelena, Jaroš od Mouřenínů, Janek od Labutě aj./

ZNAMENÍ KAMENICKÁ

Lineární označení stavební, kamenické práce. Známa již z doby antické, často se vyskytují ve středověku, u nás na kamenných stavbách z 11. až 14. století, např. v Praze, Velehradě, Třebíči, Olomouci aj. Označovala původce stavby nebo kamenického díla a rozeznávala se znamením mistrovská a tovaryšská. Někdy ovšem jen označovala správné sestavení bloků stavby /tzv. znamení konstruktivní/. Znamení měla heraldické prvky jako např. srdce, trojlístek, kříž, hvězda, žernov aj. Často však jsou velmi svérázná a těžko určit jejich osobu nebo význam.

ZNAMENÍ RŮZNÁ

Patřila by sem některá znamení nebo již spíše značky alchymistické, astrologické, zde zvláště zvířetníkové. Např. ve štítu Equadoru jsou tato připomínkou dob, pod nimiž se rodila svoboda země, beran, býk, blíženci, rak /. Některá znamení, podobná kamenickým značkám, obrazy určitého předmětu v heraldické stylizaci / kotva, kříž, rohy, skoby, smyčka apod. / a mohou být užita i ve štítě. Důvod a smysl těžko vysvětlit. Jiná znamení však symbolizují určitá řemesla / např. kotlářský hák, zednická kotvice, karbovačka aj. / .

ZRCADLO

Je symbolem čistoty, jasnosti, ryzosti a pravdy.

ZŘÍČENINA v. HRAD

ZŘÍDLO

Pramen, symbol neutuchající léčivé přírodní síly a léčivosti. Často ve znacích lázní a koupelí. U Františkových Lázní šest silných pruhů ve štítu značí šest léčivých pramenů a širší pruh k nim přiléhající řeku Ohři. Prameny vidíme ve znacích Karlových Varů, Píšťan, Vratislavic n. Nisou, Šanova, Střekova aj. V. t. VODA.

ZUBR v. BÝK

ZUB /dračí, kančí, sloní, vlčí atd. /

Zvěstuje bojovnost a opovržlivost. Někdy připomínají zuby i nějaký odvážný čin nositele. U znaku Křivsoudova a Tetourů z Tetova připomínají pověst o lovu v lesích, kdy družina lovců za noci byla přepadena třemi vlky. Statečný panoš Hynek z Tetova ubil všechny vlky, když ostatní se i se svou vládkyní schovali ve strachu. Hynek byl pasován na rytíře a do erbu dostal tři vlčí zuby na památku svého statečného činu. / Ad. Wenig: Bohatýrské zvěsti 1923 / .

ZVON

Stále stejným zvukem zaznívá, ať kterákoliv ruka se jej dotýká, značí čistotu, radost a vysoké zánícení. Atribut sv. Antonína. Ve znaku sovětského města Zvenigorodu jako mluvící znamení.

ŽÁBA

Užívána spíše jako domovní znamení. Symbolizuje chladnokrevnost. Jedlou žábu ve štítu anglické Dominiky lze pokládat jako symbol tamní potravy obyvatelstva. Vyskytuje se spíše u cizích rodů. U nás ve štítu obce Kněževsi.

ŽALUDY v. DUB

ŽEBŘÍK

Připomíná událost ze života předka. Např. první zlezl po žebříku hradby nepřátelského města nebo hradu, anebo jej první ke hradbám přiložil. Např. předek rodu z Choustníka Jetřich roku 1158 v Miláně první vylezl na zeď města a proto od císaře dostal do erbu zlatý žebřík v modrém poli. Jinak značí činorodou píli a dosažení cíle po stupních.

ŽELVA

Má pomalý růst a tím i dlouhé trvání života a houževnatost. Je symbolem pevnosti a dlouhého, ale stálého snažení, jakož i šťastného vnitřního růstu rodiny. Jako želva svým štítem chrání, právě tak nositel tohoto znamení silou svých paží má usilovat být svému pánu a rodině štítem. V starojaponské heraldice je želva symbolem věrnosti, dlouhého věku, rozkvětu potomstva a božské ochrany.

ŽERNOV

Je mlýnský kámen s mlýnským železem /oškrť nebo lépe kypřice /. Symbolizuje klidnou, ale sebevědomou sílu, která neomylně sleduje svůj cíl, právě tak, jako žernov vše rovnoměrně rozemílá a nedá se ve své činnosti ničím zarážet. Poměrně časté z namení u českých rodů.

ŽEZLO Aeskulapovo v. HŮL

ŽEZLO liliové

Symbolizuje úřad a hodnost, obecně má význam důstojenství, vlády, moci a míru. Bývalo znamením heroltů, jednajících ve jménu panovníků, pak soudců, vyslanců, u Římanů např. triumfujících imperátorů. Značí hodnost říšského komoří.

ŽIDOVA HLAVA v. KOHOUT

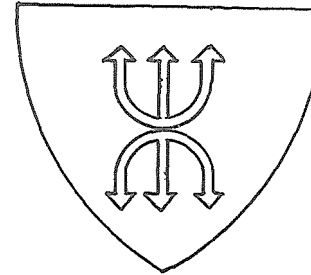
L i t e r a t u r a

- Anson, W. S. M.: *Mottoes and Badges of Families, Regiments, Schools, Colleges, States, Towns, Societies British and Foreign*. London 1904
- Artin, Y.: *Contribution à l'étude du blason en Orient*. Londres 1902
- Beneš, F.: *Význam pečeti pro bádání o minulosti*. Praha 1945
- Berchem, E.: *Die Herolde und ihre Beziehung zum Wappenwesen*. Berlin 1939
- Bernd, Ch. S.: *Handbuch der Wappenwissenschaften*. Leipzig 1856
- Droulers, E.: *Dictionnaire des attributs, allégories, emblèmes et symboles*. Turnhout 1949
- Ferguson, G. W.: *Sings and Symbols in Christian Art*. New York 1954
- Galbreath, D. L. - Vewey, H.: *Manuel d'Héraldique*. Lausanne 1922
- Gründel, P.: *Die Wappen symbolik*. Leipzig 1907
- d'Haucourt, G. - Durivault, G.: *Le Blason*. Paris 1965
- Holinka, R.: *Barokní heraldická symbolika*. Erb. kn. VII, Praha 1941
- Kolář, M.: *Českomoravská heraldika*. I. Praha 1902
- Král, V.: *Heraldika*. Praha 1900
- Kulcsárová, Z.: *Světové mytologie*. Praha 1972
- Lehner, E.: *Symbols, Signs and Signets*. Cleveland 1950
- Lower, M. A.: *The Curiosities of Heraldry*. London 1845
- Menšík, F.: *Několik českých hesel symbolických*. Čas. spol. přátel starožitn. IX/1901, s. 177, 180
- Molsdorf, W.: *Christliche Symbolik der mittelalterlichen Kunst*. Leipzig 1926
- Mucha, L.: *Vlajky, znaky zemí světa*. Praha 1975
- Nieuwenkamp - Kits, H. W.: *Europeesche Totemdiere en eenige andere symbolen*. Haarlem 1935
- Novák, J.: *Obrazová náplň obecných erbů a pečeti v minulosti*. *Vlast. časopis* 13/1964, s. 181
- Ortleb, A. a G.: *Kleine heraldische Lexikon*. Leipzig 1901
- Paprocký z Hlohov, B.: *Zrcadlo Čech a Moravy*. Praha 1941
- Renese, C. de: *Dictionnaire des figures héraldiques*. Bruxelles 1894 - 1904
- Roeder, H.: *Saints and their Attributes*. London 1955
- Ronchetti, G.: *Dizionario illustrato dei simboli, emblemi, attributi*. Milano 1922
- Sacken, E.: *Katechismus der Heraldik*. Leipzig 1893
- Scott-Giles, W.: *The Romance of Heraldry*. London 1940
- Sedláček, A.: *Historické pověsti lidu českého*. Praha 1972
- Schwarzenberg, K.: *Heraldika*. Praha 1941
- Spener, P.J.: *Opus heraldicum*. Frankfurt a. M. 1680
- Šimánek, J.: *Božstva a kultury*. Praha 1910
- Štech V. - Sedlák, V. J.: *Heraldická tvorba v průběhu staletí*. *Heraldika* IX/1976, č. 3-4
- Štorm, B.: *Úvod do heraldiky*. Praha 1940
- Tervarent, G. de: *Attributs et symboles dans l'art profane*. Genève 1958
- Thierl, H. G.: *Zur Symbolik der Abzeichen alter Ritterorden*. *Jahrb. d. her. Ges. Adler*. Wien 1903, 13. Bd., s. 83

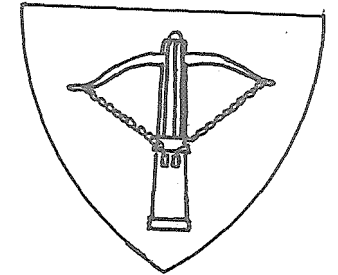
- Turbigny, M.de: Marques symbolique des départements français. Paris 1950
Vadbolskij, M. N.: Symbolika gruzínských praporů. Vexilologie 22/1977,
s. 304
Vinycomb, J.: Fictions and symbolic Creatures in Art. London 1906
Vondráček, J.: Staročeská lyrika milostná. Praha 1928
Wade, C.W.: The Symbolism of Heraldry. London 1898
Williams, Ch. A. S.: Outlines of Chinese symbolism and Art motives.
Shanghai 1941
Woodward, J.: A Treatise on ecclesial Heraldry. Edinburg 1894
Zenger, Z.M. : Česká heraldika. Praha 1978

Z o b r a z e n í

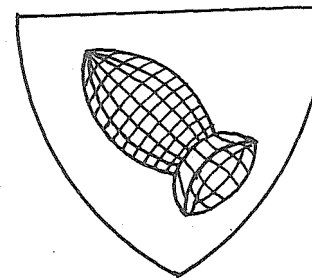
A

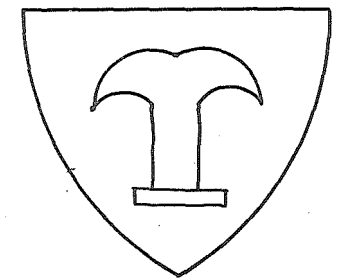
hromoklín

kuše (samostříl)

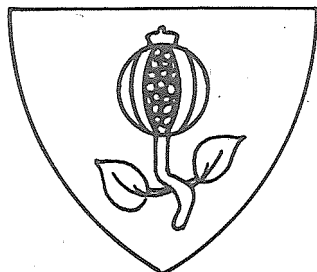

vrše

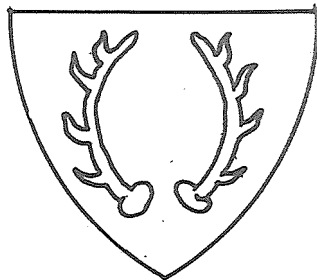

šachová figura

B

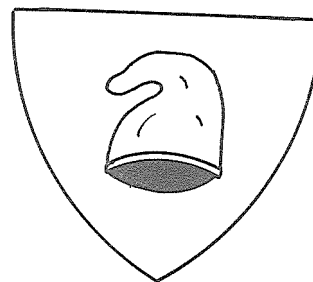

granátové jablko

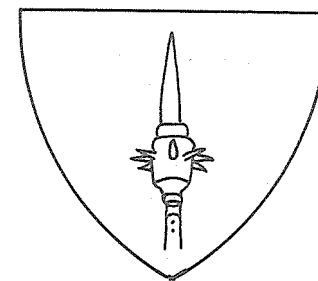

parohy

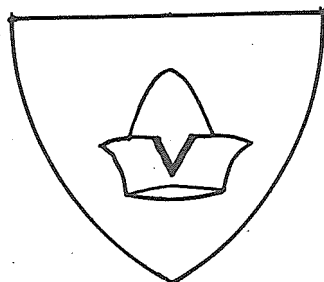
C

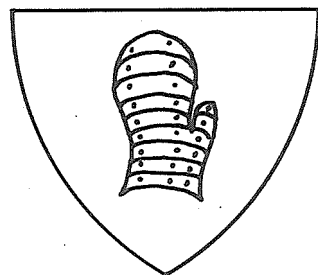
frygická čapka

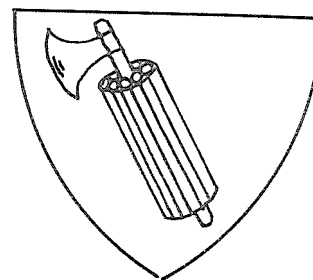
řemdih

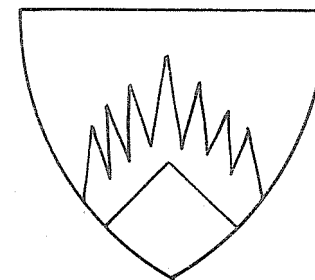
čapka

plechovnice

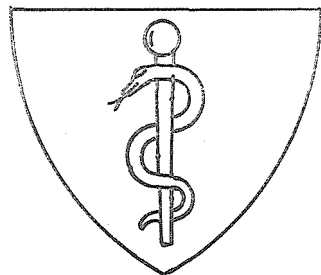
fasces

hřeben

Č

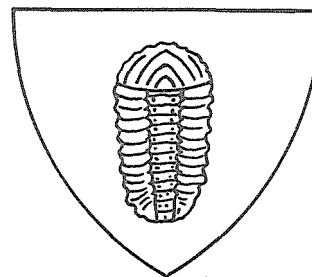

aeskulap

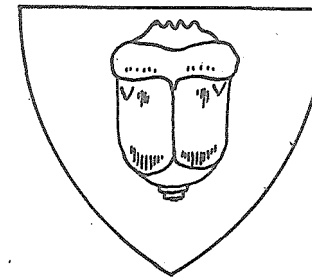

caduceus

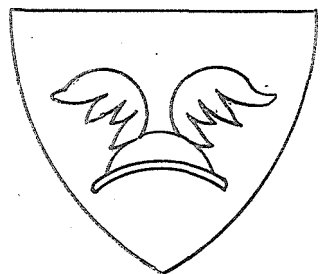
D

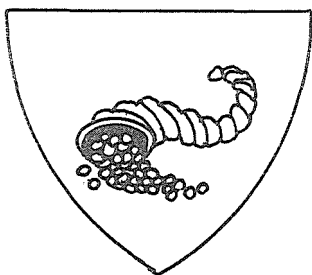
trilobit

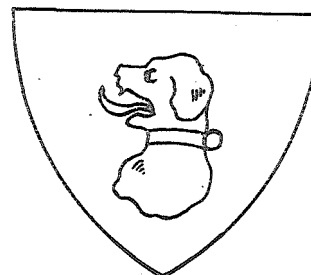
skarabeus

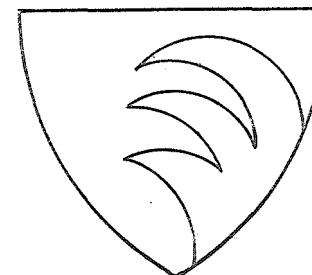
petasus

roh hojnosti

pes věžník

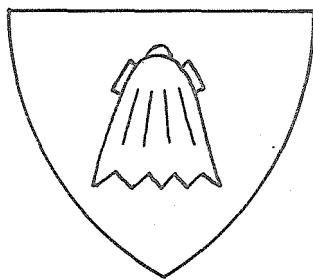

vlčí zuby

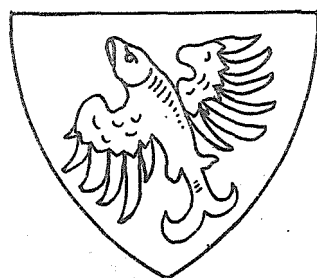
E

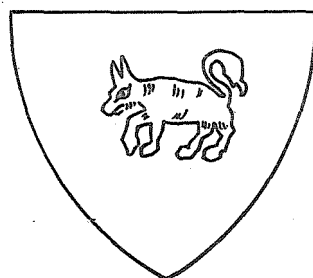
Midas

lastura

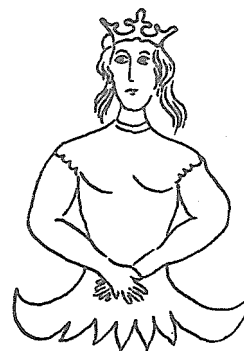

okřídlená ryba

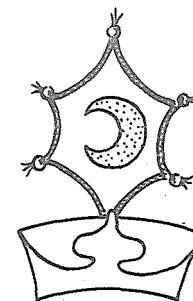

bars

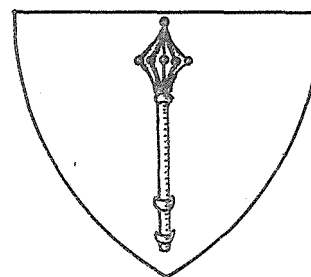
F

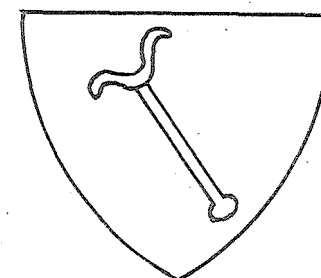
panna (paní)

deska (poduška)

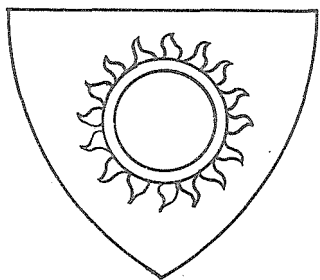

palcát

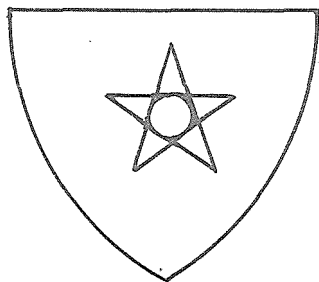

karbovačka

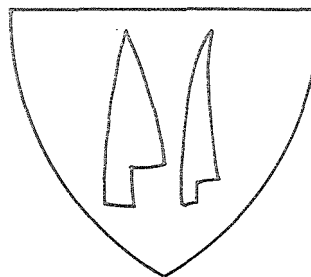
G

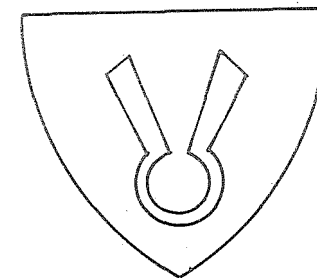
ohnivý kotouč

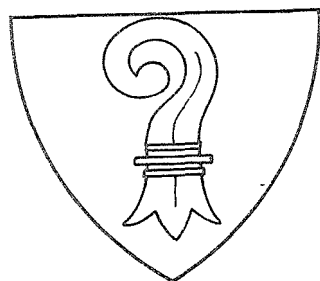
kolečko ostruhové

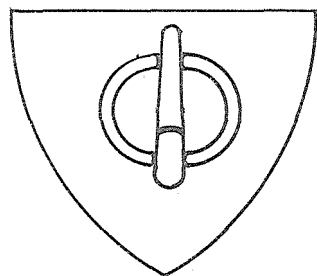
radlice a rádllo

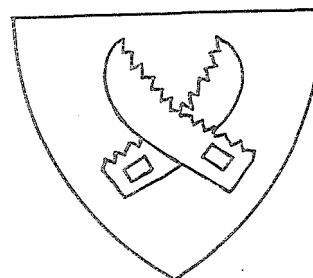
postřihačské nůžky

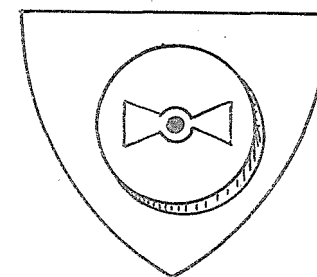
biskupská hůl

přezka (spona)

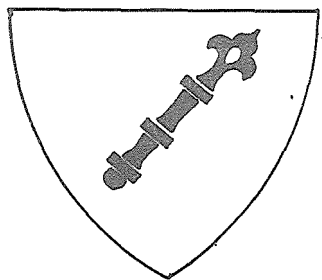
límpy

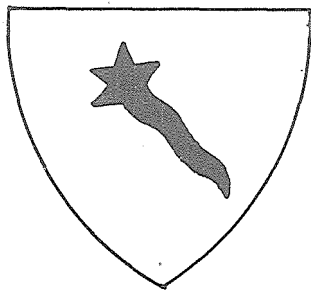
žernov s oškrtem (kypřicí)

H

CH

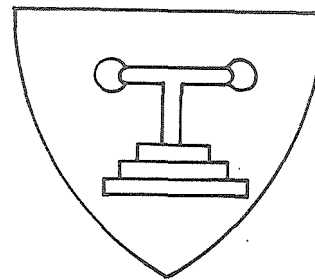

žezlo

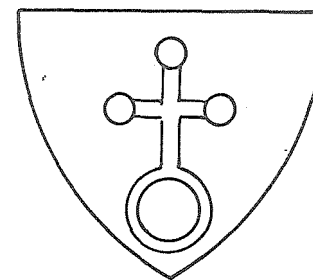

kometa

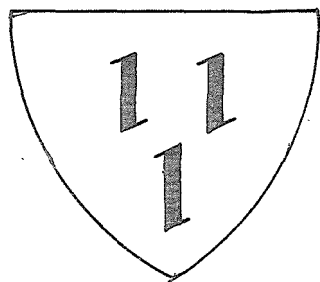
I

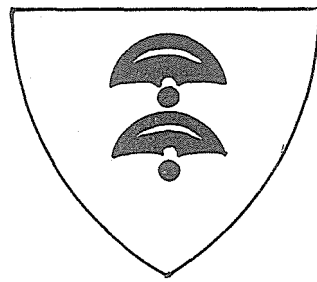
vinařský lis

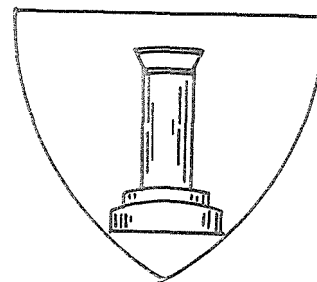
říšské jablko

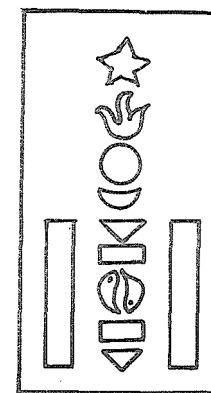
tři dvojháky

vlčí udice

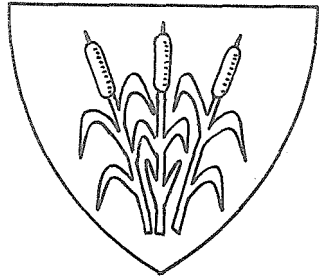

sloup

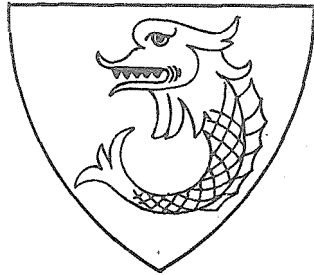

soyombo

J

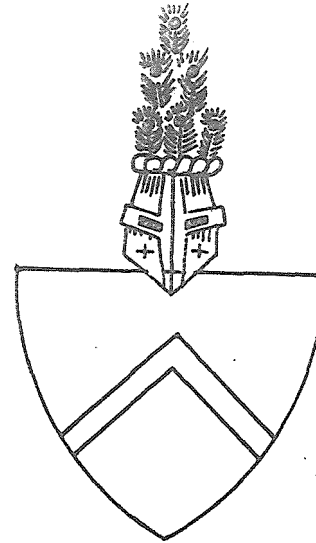

orobinec

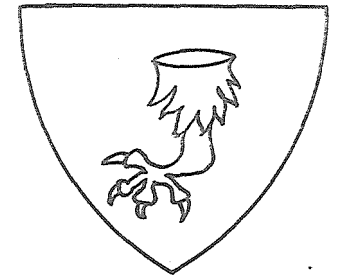

delfín

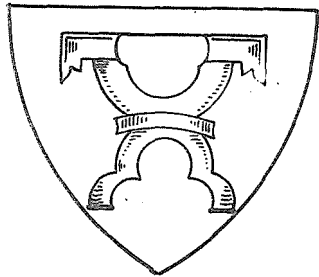
K

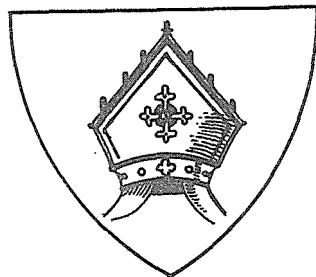
paví kyta (ve štítu Krokvice)

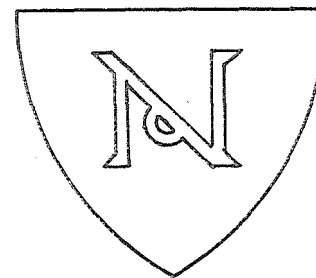
dráp

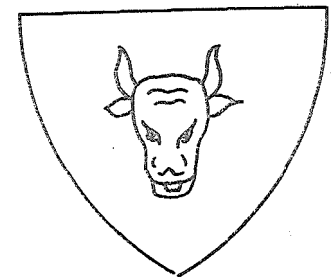
stúl

mitra

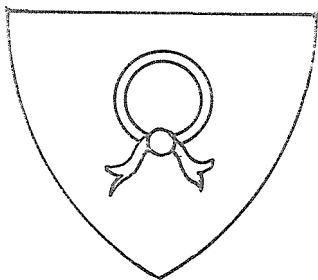

šverček

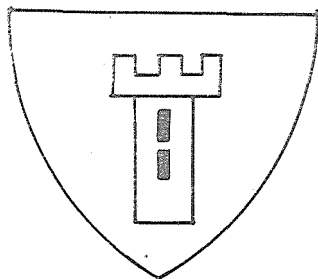

volská hlava

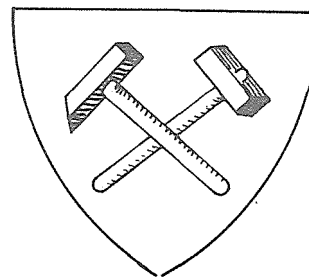
L

věnk

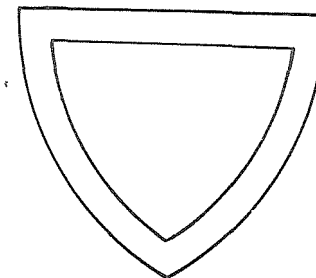

věž

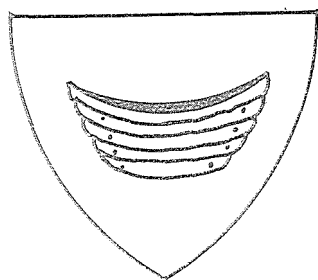

mlátek a kladívko

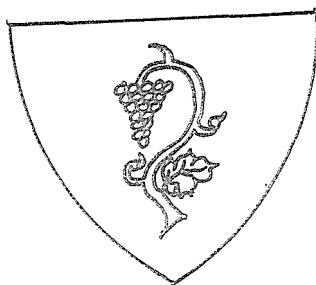
M

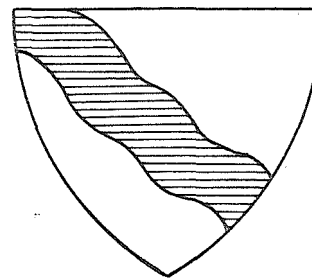
lem

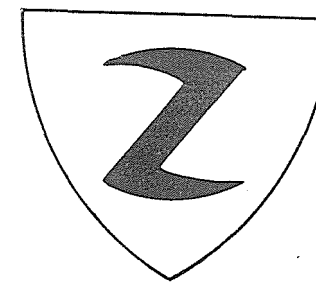
loďka (korka)

vinný hrozen

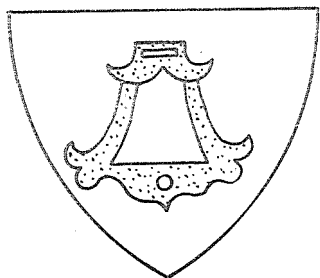
voda

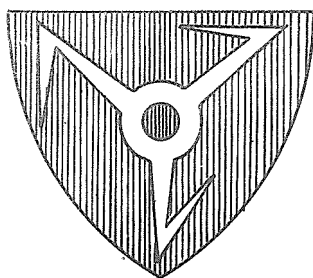
hák

N

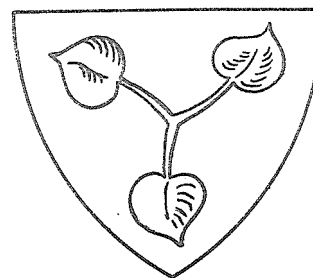
O

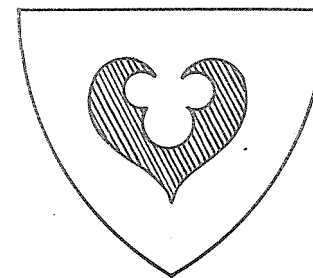
třmen

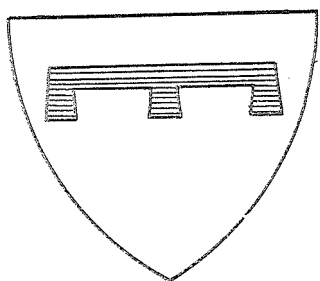
hříč

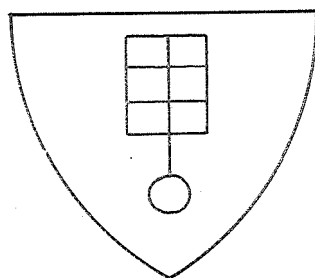
trojlist

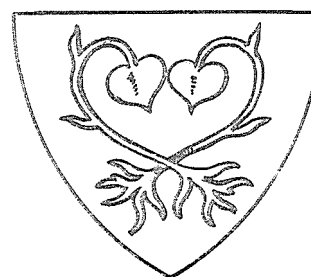
leknín

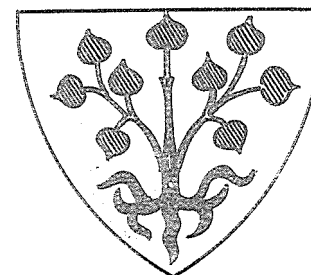
turnajský límec

rošt

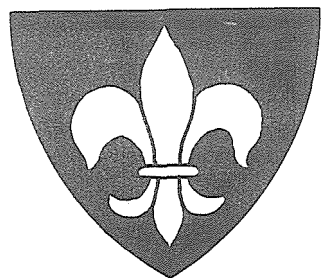

lekno

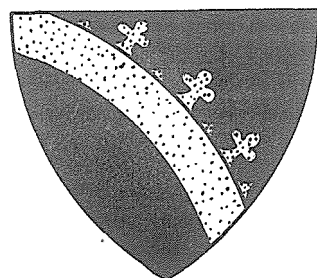

lípa

P

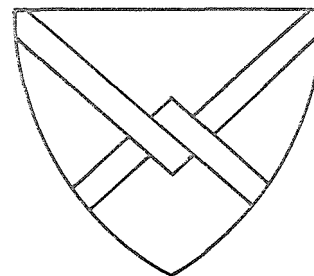

lilie

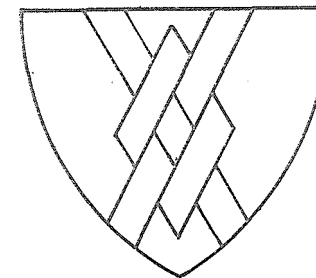

rozvinutá koruna

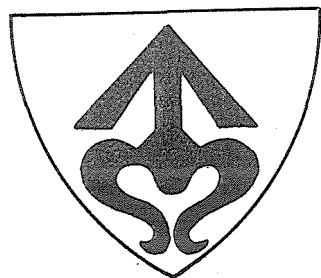
Q

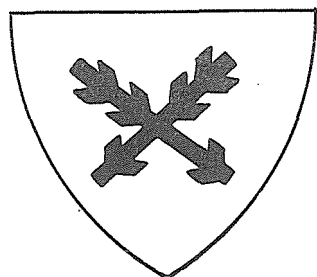
uzel

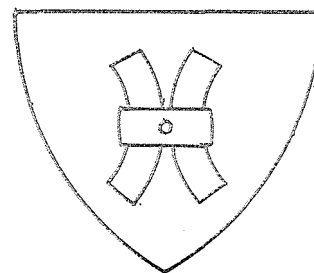
pletenec

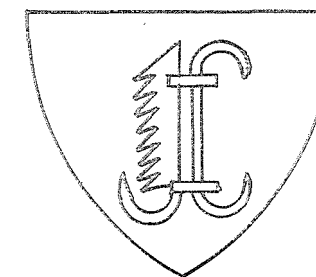
odřívous

ostrve

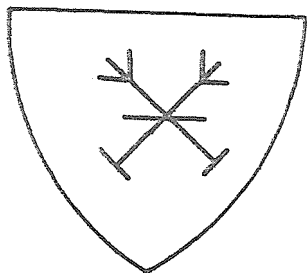
zednická kotvice

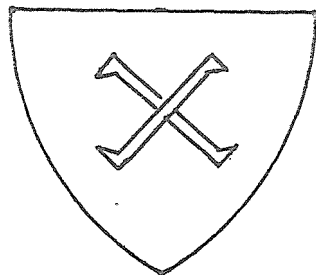
kotlářský hák

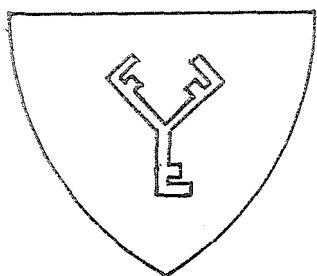
R

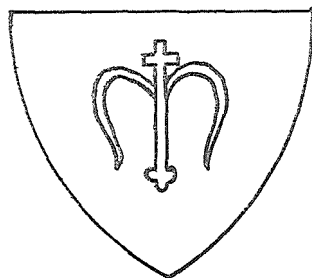
klanice

železné skoby

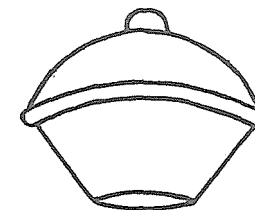
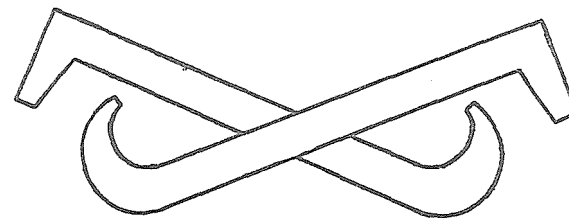

trojklíč

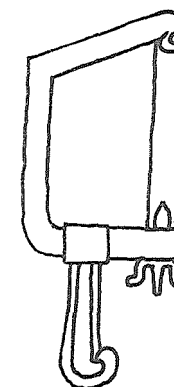
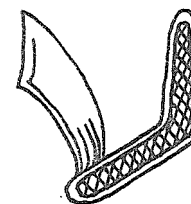

písmeno M (dle Sedláčka)
stylizovaná lilie (dle Pilnáčka)

Ř

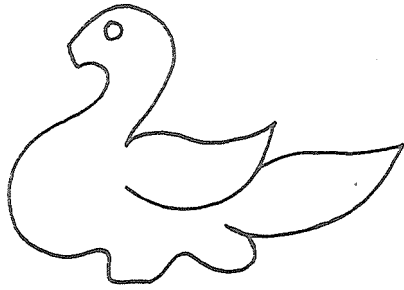

pušadla a baňka

bradýřská břitva a amputační
pilka

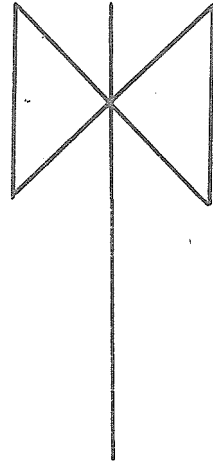
S

merleta

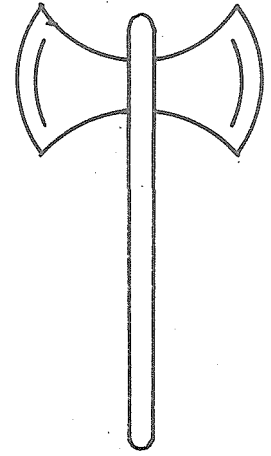

gorgoneion

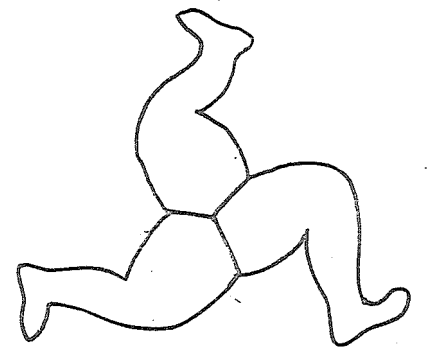

triquetra

S

labrys

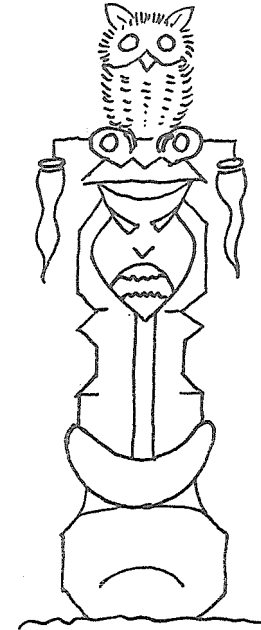
triquetrum

T

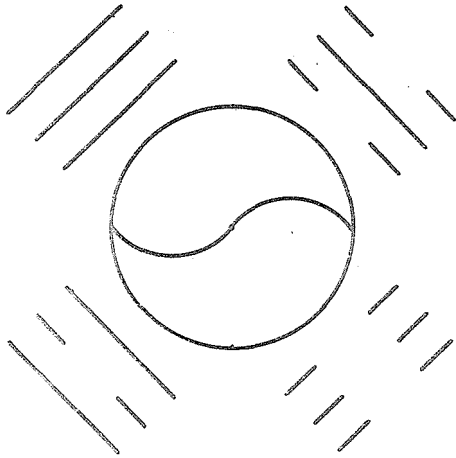

garuda

U

totem

jang-jin

HVĚZDY A KŘÍŽE

V

trojčipá

čtyřčipá

pěticípá

šesticípá

sedmicípá

osmicípá

pentagram

hexagram

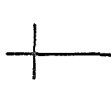
řecký

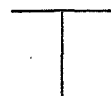
latinský

Ondřejův

Filipův

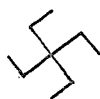
Antonínský

egypský anch

naděže

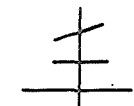
lomený

slunce

vidlicový

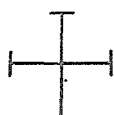
pravoslavný

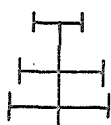
patriarší

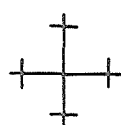
vodorovný
dvojramenný

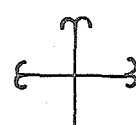
berličkový

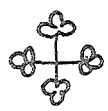
berličkový
dvojramenný

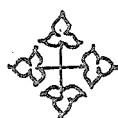
křížkový

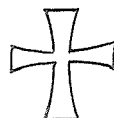
kotvicový

jetelový

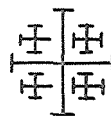
liliový

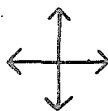
tlapatý
templářský

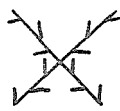
maltézský

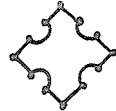
jeruzalémský

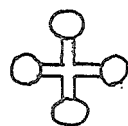
šipový

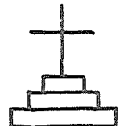
ostrevový

klíčový

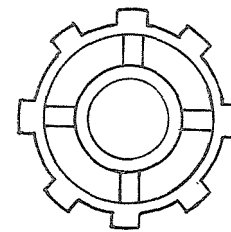

kulovitý

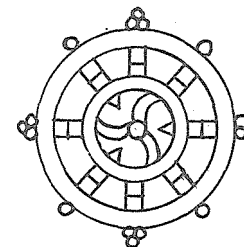

kalvarijský

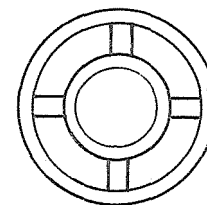
W

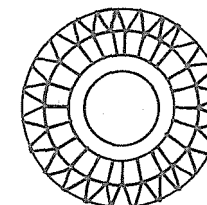
kolo palčné

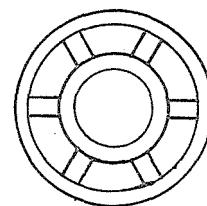
Khorlo

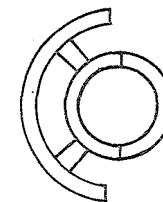
kolo mlýnské

Ašóko kolo života

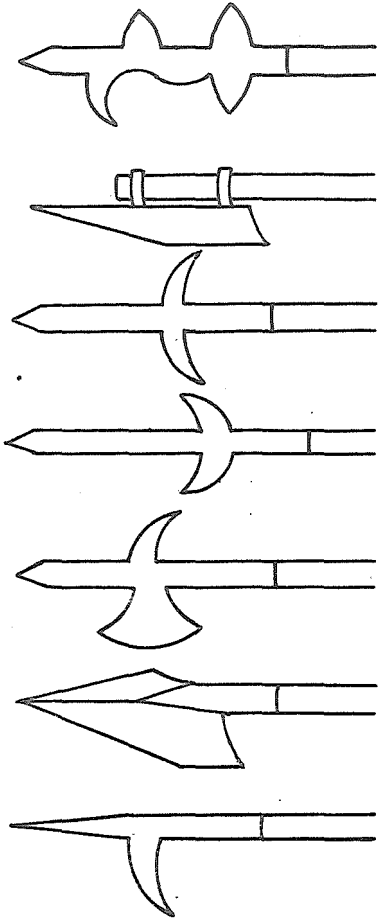

kolo vozové

korbel

X

kostna

kúsa

sudlice

partyzána

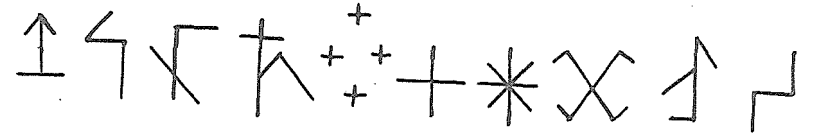
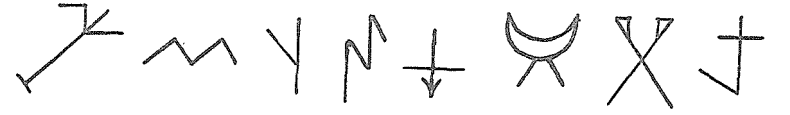
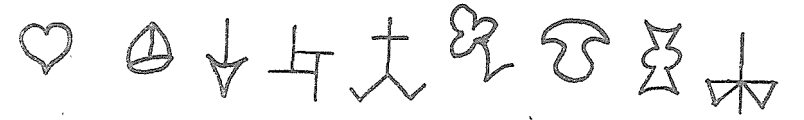
halapartna

sekeřice

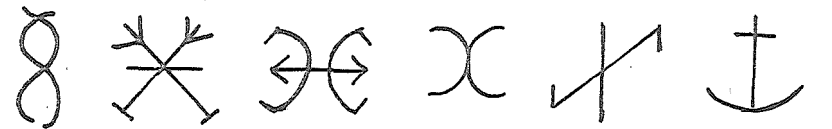
hák s hrotem

KAMENICKÁ ZNAMENÍ

Y

RŮZNÁ ZNAMENÍ

RUNY

f u a r k g w h n i j e

p z s t b m l o d

+

S O U H R N Y

R E J S T Ř Í K

Rejstřík uvádí jen hesla synonymní a výrazy příbuzné nebo podobné s odkazy na hlavní. Taktéž zaznamenává hesla, k nimž je připojen v příloze obrázek (obr.).

- Aeskulap : hůl (obr. Č)
 aiglette : alerion
 andras : anděl
 anch : kříž (obr. V)
 ašnung : drak
 Ašokovo kolo : kolo (obr. W)
 aureola : svatozář
 Bafomet : Geryon
 baṇdalír : závěsník
 baňky : pušádlo
 bars : (obr. E)
 biskupská hůl : hůl (obr. G)
 bomba : granát
 bradatice : sekera
 bradýřská břitva : břitva (obr. Ř)
 bulava : palcát
 buzikán : palcát
 caduceus : hůl (obr. Č)
 crux ansata : anch (obr. V)
 čapka : (obr. B)
 Davidův štít : hvězda
 ďábel : čert
 delfín : (obr. J)
 deska : (obr. F)
 dráp : (obr. K)
 dvojhák : hák (obr. CH)
 estacade : palisáda
 fascés : (obr. C)
 frygická čapka : čapka (obr. C)
 garuda : (obr. T)
 gorgoneion : (obr. S)
 granátové jablko : jablko (obr. B)
 hák : (obr. M)
 hák s hrotem : halapartna (obr. X)
 halapartna : (obr. X)
 Hekate : Geryon
 helm : přilba
 hippogryf : hippokentaur
 holubice : holub
 hranostaj : lasička
 hromoklín : trojzub (obr. A)
 hřeben : (obr. C)
 hříč : (obr. N)
 hvězdy : (obr. V)
 jang-jin : (obr. T)
 jelenoryba : monstra
 jho : jařmo
 kačer : kachna
 kápě : čapka
 karabáč : důtky
 karbovačka : lžíce (obr. F)
 katoblepas : bazilišek
 Khorlo : kolo (obr. W)
 klanečník : palcát
 klanice : (obr. R)
 klepsydra : hodiny
 kolana : dekorace
 kolečko ostruhové : hvězdice (obr. G)
 kolo Ašokovo : kolo (obr. W)
 kolo palečné : kolo (obr. W)
 kometa : (obr. CH)
 koňské pušádlo : hříč
 korbel : (obr. W)
 kord : meč
 kordon : dekorace
 korka : loďka (obr. L)
 kostna : halapartna (obr. X)
 kotlářský hák : (obr. Q)
 kotvice : hříč
 kozorožec : kozel
 krkavec : havran
 krojidlo : pluh
 krokvice : krokev (obr. K)
 krumpáč : lopata
 kříže : (obr. V)
 kůsa : halapartna (obr. X)
 kuše : luk (obr. A)
 kytice : kyta
 kytky : kyta
 labrys : sekera (obr. Š)
 lámpa : lucerna
 lastura : mušle (obr. E)
 leknín : (obr. O)
 lekno : (obr. D)
 lem : (obr. M)
 liktorské pruty : fascés (obr. C)
 lilie : (obr. P)
 limpy : limpa (obr. H)
 lípa : (obr. O)
 loďka : loď (obr. I)
 louč : pochodeň
 lung : drak
 merleta : kos (obr. S)
 metla : prut

měšec : váček
 Midas : (obr. E)
 mitra : infule (obr. J)
 mlátek a kladívko : kladivo (obr. M)
 naběračka : lžíce
 nůžtice : nůžky
 obojek : límec turnajský
 ohnivý kotouč : kotouč (obr. G)
 ochechule : siréna
 odřivous : (obr. P)
 okřídlená ryba : monstra (obr. E)
 orobinec : rákos (obr. J)
 ostrovid : rys
 ostruhové kolečko : hvězdice (obr. G)
 ostrve : ostrev (obr. P)
 panna : paní (obr. F)
 palcát : (obr. F)
 parma : štít
 parohy : (obr. B)
 partyzána : halapartna (obr. X)
 pařát : dráp
 paví kyta : kyta (obr. K)
 pazour : dráp
 pentakl : pentagram (obr. V)
 pentalfa : pentagram
 pes věžník : pes (obr. D)
 petasus : (obr. Č)
 plechovnice : ruka (obr. B)
 pletenec : (obr. Q)
 pletenice : pletenec
 písmeno M : (obr. R)
 poděnka : jepice
 poduška : deska (obr. F)
 postřiháčské nůžky : nůžky (obr. H)
 potok : voda
 pouta : řetěz
 přezka : (obr. G)
 puštdla a banka : puštdlo (obr. Ř)
 radlice a rádlo : pluh (obr. H)
 roh hojnosti : (obr. Č)
 rošt : (obr. N)
 rozvinutá koruna : koruna (obr. P)
 runy : (obr. Z)
 řemdih : (obr. C)
 řešeto : síto
 říšské jablko : jablko (obr. I)
 samostříl : luk (obr. A)
 satan : čert
 sekáčky : puštdlo
 sekeřice : (obr. X)
 skarabeus : brouk (obr. D)
 sirruš : drak

sloní trůby : rohy
 sloup : (obr. I)
 soyombo : (obr. I)
 spár : dráp
 spona : přezka
 stůl : (obr. J)
 sudlice : halapartna (obr. X)
 šachová figura : šachy (obr. A)
 šachovnice : šachy
 šverček : (obr. K)
 tau : kříž
 tetřívěk : tetřev
 totem : (obr. U)
 trajbholc : vidle
 Triglav : Geryon
 trilobit : (obr. D)
 Trimurti : Geryon
 triquetra : (obr. Š)
 triquetrum : noha, triquetra (obr. Š)
 trojklíč (obr. R)
 trojlist : (obr. O)
 třmen : (obr. N)
 tur : býk
 turnajský límec : límec (obr. N)
 udidlo : ohlávka
 ulita : mušle
 uzel : pletenec (obr. Q)
 vadžra : trojzub
 válečná palice : palcát
 válečná páska : páska
 válečná udice : hříč (obr. N)
 věňava : býk
 věník : (obr. L)
 věž : (obr. L)
 vidlice : vidle
 vimperk : štít
 vinařský lis : lis (obr. I)
 vinný hrozen : réva vinná (obr. L)
 viola : housle
 višěň : třešěň
 vlačidla : brány polní
 vlčí udice : hříč (obr. CH)
 vlčí zuby : zub (obr. D)
 voda : (obr. M)
 volská hlava : býk (obr. K)
 vrše : (obr. A)
 vuiivre : guivre
 woodcraft : kruh
 zábradlí : mříž
 zavinutá střela : odřivous
 zednická kotvice : kotvice (obr. Q)
 zname ní kamenická : (obr. V)

znamení konstruktivní : znamení kamenická
 znamení různá : (obr. Y)
 znamení zvířetníková : znamení různá
 zorav : jeřáb
 zubr : býk
 železné skoby : (obr. R)
 žernov : (obr. H)
 žezlo : žezlo liliové (obr. CH)
 židle : stolice

O B S A H

	strana
ÚVOD	5
POJMY	25
LITERATURA	89
ZOBRAZENÍ	91
REJSTŘÍK	123

ZÁZNAMY

HERALDICKÁ SYMBOLIKA

Autor textu a obrázků Viktor Palivec

Vydala pro vlastní potřebu Genealogická a heraldická společnost v Praze 1978

Vytištěno 800 výtisků